

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 1 (1535)

1-15 січня 2025 року

СТОР. 3

**Вихід один –
працюємо далі на Перемогу**
Про новий рік, війну й какістократію

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Суддівська ротація
Стартували співбесіди кандидатів на посади суддів Конституційного суду за квотами парламенту та Президента України

► Стор. 4–5

Рейтинг авторів ЮВУ 2024

► Стор. 8–11

Пошт-реформа митниці

► Стор. 12

Виконати рішення суду чи очікувати націоналізації?

► Стор. 16–17

Штучний інтелект і система правосуддя України
Результати співпраці у році, що минув

► Стор. 18–20

Подвійні стандарти уряду: наступ на права пенсіонерів і підрив довіри до держави

► Стор. 22–23

Гроші на відновлення чи на війну?
Що має зробити Україна для успішної конфіскації активів РФ?

► Стор. 34–35

Новий закон про європротокол: що змінилось і як тепер діяти?

► Стор. 36–37

Нагадуємо нашим читачам!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

Передплатний індекс: 21615

Вихід один – працюємо далі на Перемогу

Про новий рік, війну й какістократію

У чудовій курортній частині Греції є невеличке містечко, відоме всім модницям світу. А називається воно Калікратія, що в перекладі означає «Добра влада». Це – найбільший центр продажів хутра. Так «Добра влада» асоціюється з важливою складовою нашого буття, багатством та демократичним порядком його набуття. Бо знижки та можливість придбати красиві речі за поміркованою ціною тут панують скрізь.

Десь місяців зо два тому журнал The Economist запропонував нове «слово 2024 року» (ну така забавка) – відповідно до нових політичних обставин (перемога Трампа, перші оголошення про нових посадовців тощо). На цю номінацію пропонувався термін «какістократія», тобто тренд zdegradovanoj демократії: за аналогією з грецькою – «влада найгірших». Хоча Дональд Трамп, як видається, не найгірший владний варіант. Найгіршим варіантом у цьому плані є влада кремлівських більшовиків та фашистів. Це – справжня какістократія з масовими жертвами її ідеології, табірними режимами, девальвацією цінності людського життя тощо. Проте девальвація публічного слова, державних рішень, союзницьких відносин починається з політичної «аристократії». У цьому плані згадаємо Барака Обаму, Ангелу Меркель та іже з ними. Саме таким дічам слід дякувати, зокрема, за втрачені надії з безпеки Будапештського меморандуму. Кажуть, що це не наш «прокол» – такою була умова адміністрації Буша-старшого для того, аби США визнали Україну. Адміністрація Обами пішла ще далі й того меморандуму просто не стала виконувати, «забила» на підписані попередниками обіцянки, чим насправді суттєво «обвалила» світовий правопорядок, що врешті-решт і породило 24 лютого 2024 року – війну й, відповідно, тріумф какістократії.

Деградація світового правопорядку спирається на воєнничі російські кола та примкнувших до них світових лузерів. І, що цікаво, не існує жодного плану їх стримування. Є лише ситуативне союзнитство, короткотермінові рішення, зустрічі бойових генералів за мирним переговорним столом. Миротворців наплодилося більше, ніж справжніх воїнів, які не мріють, а на полі бою творять перемогу. Ну тож які тут можуть бути погані новини, адже більшість політичної світової аристократії сьогодення прийшла з телеекранів. Наш Президент також прийшов до нас звідти. Відтак, як видається, Дональд Трамп і Володимир Зеленський мають розуміти один одного. Як стверджує вітчизняна філософія і письменниця Оксана Забужко (а їй варто в цьому сенсі довіряти) «наш Зеленський належить до тієї самої породи, бо Трамп теж прийшов на вибори з телеекрану, там свої серіали були! Не виключено, що вони якраз прекрасно порозуміються між собою. Головне стежити, щоб «наш» доносив до Білого дому правильний меседж... Пам'ятаймо, що епоха черчілів минула ще в пору молодості наших бабусь, та й «ліга Плюща» давно вже не та, в какістократії свої закони!». Головне зрозуміти, що Україна не поступиться москві захопленими територіями, і не збирається смертями українців «делать харашо» московській агентурі, що засіла по західних какістократіях. Так, питання зниження мобілізаційного віку впирається в оборонну стратегію затримання поставок західної зброї. А формування наших військових об'єднань «з нуля», на кшталт 155-ої бригади, таїть небезпеку перетворення їх у «мясні війська». Що поробиш, від помилок ніхто не застрахований. І наша влада наробила їх немало. Відомо, що поставки зброї та боеприпасів не лише запізнюються, але і їхня якість бажає кращого. Тобто для когось війна в Україні є драмою, а для когось прибутковим бізнесом.

Сьогодні навколо нашої держави утворився певний пул ділових військових зав'язків з усього світу. І попри військовий прибуток усі вони заявляють про готовність до миру, завершення бойових дій уже в цьому році. Лише з російського боку відверта мовчанка щодо припинення війни. Тож пристебнімо пасками безпеки свої бажання й працюємо у новому році далі на Перемогу. Без неї нам ніяк. Бо в іншому випадку, як заявив днями Генсек НАТО Марк Рютте, «усім нам доведеться вивчати російську мову через 4–5 років, якщо не приділятимемо уваги військовим потребам». Хоча про це ми попереджали наших партнерів уже давно та розуміння приходить із запізненням. Та головне, щоб воно таки прийшло...

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

1 СІЧНЯ –
Вячеслав КОМАРОВ,
доктор
юридичних наук,
професор, академік
Національної академії
правових наук України

1 СІЧНЯ –
Василь ФЕЛИК,
директор
Київського інституту
інтелектуальної
власності та права,
доктор юридичних
наук, доцент, генерал-майор міліції

2 січня –
Степан ГАВРИШ,
академік
Національної
академії правових
наук України

3 січня –
Федір МЕДВІДЬ,
доктор наук
у галузі політології,
кандидат філософських
наук, докторант,
дійсний член (академік)
Міжнародної академії
безпеки життєдіяльності

10 січня –
Микола НЕДЮХА,
доктор філософських
наук, доктор
юридичних наук,
професор, дійсний
член (академік)
Академії наук вищої школи України

11 січня –
**Дмитро
КОВАЛЬСЬКИЙ**,
кандидат юридичних
наук, доцент,
працівник апарату
Верховного Суду, нині
військовослужбовець ЗСУ

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігріває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ПАРЛАМЕНТ

Зниження мобілізаційного віку: чи є такі ініціативи у Верховній Раді?

Жодних законодавчих ініціатив щодо зниження мобілізаційного віку в парламенті наразі немає. Про це, відповідаючи на питання громадян, заявив в етері Українського радіо депутат ВРУ, член комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки Федір Веніславський.

«Наразі в комітеті з питань національної безпеки, оборони та розвідки, а також у Верховній Раді загалом, відсутні проекти законів, які б передбачали зниження мобілізаційного віку нижче 25 років», – сказав він. За словами народного депутата, тільки окремі категорії громадян віком до 25 років, які пройшли військову кафедру чи строкову службу, можуть бути мобілізовані.

«Але це виняткова категорія громадян України. Всі решта можуть бути мобілізовані за добровільною згодою. І є випадки, коли контракти укладають громадяни, яким 18, 20 років. Тому жодних

ініціатив і на політичному рівні, і на рівні формалізованому, мається на увазі конкретних законодавчих ініціатив у парламенті з цього питання сьогодні немає. Імовірність їх появи в майбутньому теж є дуже низькою», – зазначив депутат.

Він підкреслив, що захист від агресора має бути асиметричним, з акцентом на технологічні та інноваційні зразки озброєння. За словами Ф. Веніславського, з боку партнерів – НАТО, країн Великої сімки – дійсно періодично звучать пропозиції щодо зниження мобілізаційного віку. Та у нас з цього приводу своя позиція.

■ КОНКУРС

Суддівська

Стартували співбесіди кандидатів за квотами парламенту

В Україні 14 січня стартували співбесіди із кандидатами на посади суддів Конституційного суду за квотами парламенту та Президента, які триватимуть до 22 січня та транслюватимуться онлайн.

Уже більше року відбір суддів КСУ проводиться за новими правилами, які змінилися в 2022–2023 роках на виконання однієї з семи вимог Єврокомісії для вступу до Євросоюзу. Так, у період з 14 по 22 січня заплановані співбесіди з 14-ма кандидатами в конкурсному відборі, оголошеному комітетом Верховної Ради, а також із 28-ма кандидатами в конкурсі від комісії при Президенті України. Водночас один із кандидатів зняв свою кандидатуру перед самим початком співбесід.

Як зазначили в Лабораторії законодавчих ініціатив, п'ятеро конкурсантів беруть участь в обох конкурсах, зокрема, це науковець Юрій Барабаш, співробітник ОБСЄ і наш автор Олександр Водяніков, суддя Роман Голобутовський, адвокат Владислав Іващенко та працівниця Державної судової ад-

міністрації Тетяна Опанасюк. Із ними проведуть одну співбесіду. Кандидати, які на цьому етапі отримують оцінку «відповідає», потраплять до наступного етапу конкурсного відбору – оцінювання рівня компетентності.

Зазначимо, що в листопаді 2024 року виповнився рік з початку роботи Дорадчої групи експертів, яка оцінює моральні якості та рівень професійної компетентності усіх кандидатів на посади суддів Конституційного суду. Упродовж цього періоду їй вдалося відібрати шість кандидатів, які відповідали всім критеріям, встановленим законом. Двоє з них згодом були призначені суддями КСУ – науковець Сергій Різник і суддя Верховного суду Алла Олійник.

На початку грудня минулого року та ж Дорадча група експертів визнала трьох кандидатів такими, що не відповідають рівню

■ АДМІНПОСЛУГИ

Оформлення паспортів подорожчало

З 1 січня в Україні зросла вартість оформлення ID-картки, закордонного паспорта, а також посвідок на тимчасове та постійне проживання. Про це інформує Державна міграційна служба України.

«З 1 січня ДП «Поліграфічний комбінат «Україна» змінено вартість бланків окремих біометричних документів. У зв'язку з цим зросла й загальна вартість оформлення паспорта громадянина України у формі ID-картки, паспорта громадянина України для виїзду за кордон, а також посвідок на тимчасове та постійне проживання в Україні», – йдеться в повідомленні.

Водночас паспорт громадянина України (ID-картка), який оформлюється вперше, буде виготовлятися безкоштовно. Вартість оформлення документів з 1 січня: паспорт громадянина України (ID-картка), термін оформлення до 20 робочих днів – 558 грн (126 грн – вартість адмінпослуги та 432 грн – вартість бланка). Паспорт громадянина Укра-

їни (ID-картка), термін оформлення до 10 робочих днів – 928 грн (496 грн – вартість адмінпослуги та 432 грн – вартість бланка). Паспорт громадянина України для виїзду за кордон, термін оформлення до 20 робочих днів – 1 042 грн (352 грн – вартість адмінпослуги та 690 грн – вартість бланка). Паспорт громадянина України для виїзду за кордон, термін оформлення до 7 робочих днів – 1 682 грн (992 грн – вартість адмінпослуги та 690 грн – вартість бланка). Посвідка на постійне проживання в Україні – 1 175 грн (496 грн – вартість адмінпослуги та 594 грн – вартість бланка, 85 грн – державне мито). Посвідка на тимчасове проживання в Україні – 1 080 грн (452 грн – вартість адмінпослуги, 594 грн – вартість бланка, 34 грн – державне мито).

■ РЕФОРМА

Податкових інспекцій стало менше

Кількість державних податкових інспекцій в Україні скорочено на 78% – з 528-ми до 117-ми у 2024 році, а загальну штатну чисельність територіальних органів зменшено на 15%, або на 3,3 тисячі штатних одиниць.

Про це повідомив голова комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцев. За його словами, ці зміни здійснено в межах реформи, визначеної Національною стратегією доходів до 2030 року. «Це стосується реформування організаційної структури податкових органів та приведення кількості ДПІ за районами адміністративно-територіального устрою країни. Бюджетні кошти мають використовуватися раціонально, тому переведення надання послуг в електронний формат і зумовили скорочення кількості ДПІ та працівників служби», – розповів Данило Гетманцев.

ротація

на посади суддів Конституційного суду та Президента України

компетентності у сфері права для відбору на посаду судді Конституційного суду за квотою з'їзду суддів України. І рекомендувала Раді суддів оголосити повторний конкурс на цю посаду, що й було зроблено 9 грудня 2024 року. Прийом документів тривав до 9 січня. Далі будуть нові співбесіди з претендентами. Такий поспіх спричинений тим, що як зазначала експертка з судової реформи Каріна Асланян у матеріалі для ZN.UA «Конкурс до Конституційного суду України: (не)засвоєні уроки», 27 січня в трьох суддів КСУ — Віктора Колісника (квота президента), Віктора Кривенка (квота з'їзду суддів) і Володимира Мойсика (квота Президента) — закінчується дев'ятирічний строк повноважень. Таким чином, починаючи з кінця січня 2025 року склад Конституційного суду становитиме лише 11 суддів. Цього недостатньо для повноважності Великої палати КСУ, яка розглядає конституційні подання та конституційні звернення. Другий Сенат суду також втратить свою повноважність,

оскільки в його складі залишаться лише п'ятеро суддів.

Фактично це означає, що Конституційний суд України зможе працювати лише в складі колегій суддів і першого Сенату та розглядати окремі конституційні скарги, що перебувають у провадженні суддів саме цього

Сенату. Таким чином з 27 січня вакантними стануть сім посад суддів КСУ: по дві посади від ВРУ та з'їзду суддів і три — за квотою Президента України.

Підготував **Федір МОРОЗ**, спеціально для ЮВУ

Цифрова трансформація судочинства

Як Україна створює сучасну судову систему

Україна стоїть на порозі масштабної цифрової трансформації у сфері правосуддя.

Леонід САПЕЛЬНИКОВ,
заступник голови ДСА України з питань цифрового розвитку,
цифрових трансформацій і цифровізації

ЄСІТС: ключ до автоматизації судів

Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) обіцяє змінити підходи до роботи судів, зробити їх прозорішими, доступнішими та зручнішими для всіх учасників процесу. Як це відбувається на практиці і чому цифровізація судочинства – це більше ніж просто технічний проект?

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система – це масштабна платформа, покликана автоматизувати роботу судів і зробити процес правосуддя ефективнішим. Лише в 2023 році українські суди розглянули понад 3 мільйони справ. Зрозуміло, що обробка такої кількості документів вручну або без інтегрованих цифрових інструментів створює величезне навантаження на систему. ЄСІТС дозволяє суддям, адвокатам і громадянам швидко отримувати доступ до матеріалів справ, брати участь у засіданнях онлайн і забезпечує обмін інформацією з іншими державними реєстрами. Наприклад, у 2023 році майже 904 тисяч судових засідань відбувалися в онлайн-форматі, що стало особливо важливим у період воєнного стану.

Модернізація ЄСІТС – це не лише розробка нових технічних рішень. Вона пе-

редбачає впровадження нових стандартів безпеки даних, удосконалення бізнес-процесів та створення зручних сервісів для користувачів. Але головне – прозорість і підзвітність, які закладені в основу реформи. Водночас це також виконання міжнародних зобов'язань України як країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Цифровізація судочинства є частиною судової реформи в межах ініціативи ЄС для України – Ukraine Facility Plan.

Управління змінами: як створюється цифрове правосуддя?

Цифровізація судочинства – це поступове перетворення судових процесів в електронні сервіси, що потребує чіткої стратегії, координації й залучення всіх зацікавлених сторін. Із цією метою при Державній судовій адміністрації України створено Проектний офіс, який у своїй діяльності використовує підходи міжнародної практики управління проектами, зокрема стандарти Project Management Institute (PMI). Його головне завдання – забезпечити, аби всі етапи проектів були структурованими, контрольованими та результативними. У

нашому випадку Проектний офіс Державної судової адміністрації займається питаннями цифрового розвитку, трансформацій і цифровізації.

Такий підхід допомагає уникати хаотичності, розпорощення зусиль і дублювання роботи. Проектний офіс контролює всі аспекти модернізації Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – від розробки технічної документації до впровадження нових рішень, тестування та координації роботи з різними стейкхолдерами.

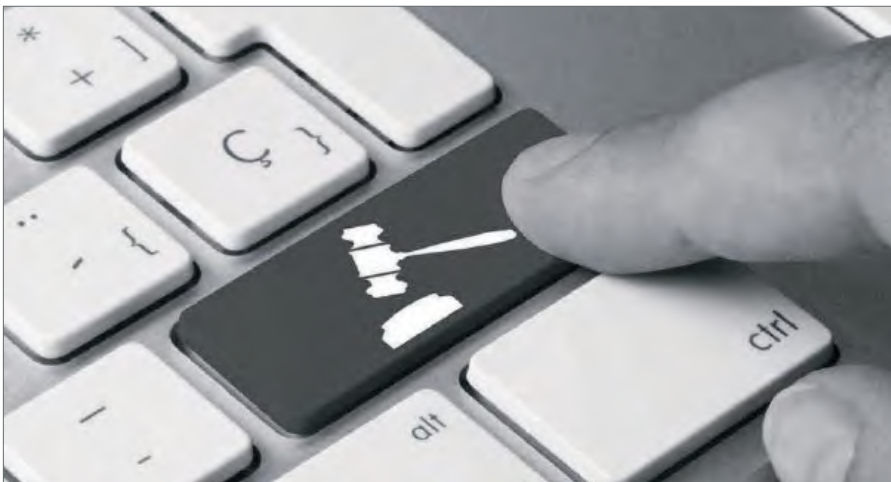
Цікаво, що практика створення Проектних офісів у державних органах уже успішно працює в Україні. Подібні офіси функціонують у Мінфіні, Міноборони, Мінвідновлення та інших відомствах. Вони допомагають координувати масштабні ініціативи, такі, як запуск цифрових послуг, модернізація транспортної інфраструктури чи реформування систем закупівель.

Таким чином Проектний офіс – це не просто «ще одна» управлінська структура, а важливий інструмент для системного втілення будь-яких масштабних трансформацій. Словом, це те, що мовою проектних менеджерів називається «управління змінами».

Важливо, що ці зміни відбуваються за сьогодення сприяння міжнародних партнерів, зокрема проекту «Підтримка цифрової трансформації» (DTA), що фінансується USAID і UK Dev. Ключовим документом, що закріплює це партнерство, став Меморандум про співпрацю між ДСА України, Фондом Євразія та Фондом Східна Європа. Це дає змогу залучати ресурси, експертну допомогу та найкращі міжнародні практики.

OKR: новий підхід до стратегічного планування

Для досягнення цілей команда ДСА України використовує підхід OKR (Objectives and Key Results), який дозволяє визначити чіткі завдання та оцінювати їх виконання. Знову ж таки, OKR – інноваційний підхід, який вже став частиною роботи кількох державних органів України. Приміром, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) впровадило OKR у своїй діяльності ще в 2021 році, а Мінцифри почало використовувати цю методологію в 2024 році.

Як зазначив Михайло Федоров, віце-прем'єр та міністр цифрової трансформації на форумі Forbes Tech 2024, «завдяки методу постановки та реалізації цілей OKR Мінцифри збільшило ефективність дев'яти напрямків роботи органу вдсятеро за останні півроку».

Команда ДСА України на власному прикладі вже переконалася в ефективності цього методу. Підхід забезпечує прозорість на всіх рівнях: кожен співробітник знає, над чим працюють інші команди, і як їхня робота співвідноситься із загальними цілями. Таке узгодження дій сприяє синергії та ефективності.

Виклики та перспективи

Перед командою ДСА України наразі стоять амбітні виклики, які потребують системного підходу та скоординованих зусиль. Одним із ключових завдань, передбачених у рамках Ukraine Facility Plan, є розробка дорожньої карти модернізації ЄСІТС та її повне впровадження до кінця 2027 року. Важливим етапом цього процесу є інтеграція ЄСІТС з іншими державними базами даних, впровадження централізованого автоматизованого розподілу судових справ, удосконалення механізму дистанційних судових слухань і дотримання найвищих стандартів захисту інформації.

Ключову роль у досягненні цих цілей відіграє злагоджена співпраця та комунікація між усіма стейкхолдерами, серед яких – Вища рада правосуддя, Верховний Суд, Міністерство цифрової трансформації, комітет Верховної Ради України з питань правової політики, міжнародні партнери та, звісно, користувачі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Загальна кількість користувачів ЄСІТС, враховуючи масштаби судових процесів, сягає кількох мільйонів.

Ми прагнемо створити систему, яка охопить усі судові процеси та стане зручним сервісом, орієнтованим на різні категорії користувачів: суддів, працівників судів, громадян і бізнес. Наші пріоритети – це автоматизація робочих процесів, спрощення доступу до судових послуг. До кінця 2030 року завдяки розвитку цифрових судових сервісів ми прагнемо досягти того, щоб 90% заяв до суду подавалися онлайн.

На останок зазначу, що рівень довіри до судової влади визначається не лише якістю судових рішень, а й прозорістю та ефективністю всіх процесів у системі. Цифрова трансформація правосуддя покликана стати фундаментом для цих змін.

Перевірка судів:

Держаудит, а не Рахункова палата?

Наші зарубіжні партнери просять перевірити як наші суди витрачають гроші. Суди, звісно, опираються, посилюючись на свою незалежність та те, що їх має перевірити Рахункова палата

Семен ЯЦЕНКО,
адвокат

Останнім часом багато галасу спричинило те, що наші західні партнери попросили провести аудит українських судів. Ідея нормальна, як на перший погляд. Суди є розпорядниками бюджетних коштів – то в чому проблема, аби підконтрольний Міністерству фінансів України орган виконавчої влади провів перевірку фінансів суду? Тим паче, судову владу постійно «лихоманить» у фінансовому плані. Ще нещодавно в певних судах закінчилися кошти на кореспонденцію, та інтернет, а судові секретарі показували свої жалюгідно-принизливі «зарплати». Тоді деякі судді розповідали, що вони розуміють, що на ці зарплати їх ці помічники не виживуть – а тому судді регулярно «дарували» їм зароблені кошти готівкою.

Тож у чому питання? Традиційно, судді дуже болісно сприймають (як замах на незалежність своєї гілки влади), щоб їх перевіряв орган, який підконтрольний уряду і який, на їхню думку, може бути заангажованим, політично упередженим тощо. Але, на секундочку, це в інших випадках цей орган не є заангажованим, чи що?

На переконання деяких суддів, такий контроль має здійснювати Рахункова палата, як підзвітний Верховній Раді України орган. Варто зазначити, що Рахунко-

ва палата навряд чи має належні потужності, аби дійсно ефективно впоратися з таким глобальним завданням – перевірити судову гілку влади. Тож поклати зараз це завдання саме на Рахункову палату – те саме, що цілеспрямовано робити ставки на те, що ніколи не справдиться.

Правда, можна вести тривалі дискусії на тему незалежності і безвідповідальності деяких представників судової влади; дійсно, можна провадити розмови про те, що хто державі винен, що в Рахунковій палаті немає таких спроможностей тощо. Але зараз питання виживання держави. Якщо суди отримують державне фінансування, якщо держава отримує фінансування від партнерів, й останніми порушується питання про аналіз використання бюджетних коштів судами то з яких міркувань опиратися цьому?

Потрібно провести відповідні інспекції Рахунковою палатою, але співробітниками аудиту. Існує багато можливих способів, як це зробити починаючи від переведення без конкурсу; відрядження до Рахункової палати тощо. Певний час тому взагалі в юридичній спільноті всі розповідали про договори аутстафінгу та інші «специфічні» договори.

Рейтинг авторів 2024

Рейтинг своїх шанованих авторів ЮВУ проводить уже 20 років поспіль. Тому-то у подальшому їх упізнають не лише за кар'єрним зростанням, але й за творчими здобутками, фаховою аналітикою. І ми пишаємося авторами. Вони є нашим інтелектуальним капіталом, нашою надією й опорою. Позиція дописувачів не містить простої, хоча й цікавої, інформації, бо в публікаціях є як аналітика і світогляд, так і міркування та висновки. Таким чином разом з авторами ми зміцнюємо нашу публічну трибуну. У 2024 році понад пів тисячі осіб стали дописувачами ЮВУ. Наша експертна комісія ретельно проаналізувала всі публікації, відібравши найбільш значущі з них і за допомогою експертних оцінок, враховуючи думки членів Редакційної ради тижневика і, що особливо важливо, думок та позицій читачів, визначили п'ятдесят дві публікації (відповідно до кількості тижнів у році) плюс п'ять. Редакція, звісно, взяла до уваги й побажання наших читачів щодо того, що має бути певне обмеження стосовно участі дописувачів у рейтингу року. Суть його полягає в тому, що учасником рейтингу авторів не може бути особа, яка займає високу державну посаду, а також є співробітником редакції чи професійним журналістом.

Усі кращі публікації 2024 року ми скомпонували в наступних номінаціях:

- «Науковий аналіз комплексу проблемних правових питань»;
- «Творче висвітлення складних питань правозастосування»;
- «Досконалий професійний аналіз актуальної проблеми»;
- «Захист високих стандартів і культури юридичної діяльності»;
- «Високопрофесійне коментування правових норм та інститутів»;
- «Активна громадянська позиція й змістовна критика недосконалої юридичної діяльності»;
- «Творчий прорив в аналітичну юриспруденцію»;
- «Інформаційна насиченість і правова актуальність публікацій».

Окремі номінації – «Наукова насиченість і практична актуальність публікації», та «За розвиток юридичної публіцистики».

«Науковий аналіз комплексу проблемних правових питань»

Євген СТРЕЛЬЦОВ, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України – «Справедливість у кримінальному праві: міфічність та реальність», ЮВУ № 1–2; «I'll be back – I'm back, або Друге «сходження» Дональда Трампа», ЮВУ №46–47 та інші публікації.

Олександр СОСНІН, доктор політичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Української академії політичних наук;

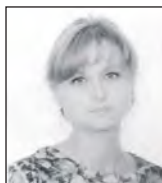

Сергій ГОРДІЄНКО, доктор юридичних наук, доцент – «Інноваційна економіка в суспільстві, заснованому на знаннях: міф чи реальність її побудови в Україні?», ЮВУ № 1–2 та інші публікації.

Михайло ТЕПЛЮК, заступник керівника апарату Верховної Ради України – керівник Головного юридичного управління, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрНУ;

Аркадій НИЖНИК, перший заступник керівника Головного юридичного управління апарату Верховної Ради України;

Ольга КУЧМАР, головний консультант Головного юридичного управління апарату Верховної Ради України – «Криміналізація колабораційної діяльності в світлі статті 3 Конституції України», ЮВУ № 23–25.

Михайло ТЕПЛЮК, заступник керівника апарату Верховної Ради України – керівник Головного юридичного управління, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрНУ;

Олеся ТУБЕЛЕЦЬ, головний консультант Головного юридичного управління апарату Верховної Ради України, кандидат юридичних наук,

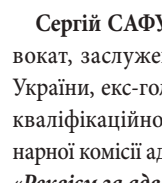
Олексій БАГАНЕЦЬ, заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва – «ККД «антикорупційної інфраструктури»», ЮВУ №44–45 та інші публікації.

Творче висвітлення складних питань правозастосування

Павло КУЛИНИЧ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України – «Відкриття другого етапу земельного ринку: міфи, переваги, перспективи», ЮВУ № 1–2 та інші публікації.

Євгенія ТОНКОНОЖКО, адвокатка, членкиня Асоціації правників України – «Застосування частини 3 статті 333 КПК», ЮВУ № 39–40.

Сергій САФУЛЬКО, адвокат, заслужений юрист України, экс-голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – «Реквієм за адвокатським самоврядуванням», ЮВУ №33–34.

Досконалий професійний аналіз актуальної проблеми

Вячеслав ТУЛЯКОВ, доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений

діяч науки і техніки України – «Ухилення від сплати податків – це не закон природи, а політика», ЮВУ № 5–6.

Іван КОТЮК, доктор юридичних наук, професор;

Олександр КОТЮК, кандидат юридичних на-

ук – «Заходи забезпечення процесуального провадження як одна з гарантій правосуддя», ЮВУ № 39–40.

Тетяна БАБКОВА, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету, суддя у відставці;

Ірина ТЕСЛЕНКО, аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ, суддя Солом'янського районного суду м. Києва – «Шляхи вдосконалення системи судострою України в умовах викликів сьогодення», ЮВУ № 14–15.

Микола ПАСІЧНИЙ, професор кафедри фінансів Державного торговельно-економічного університету, експерт Growford Institute – «Цифрова децентралізація – вектор розвитку місцевого самоврядування», ЮВУ № 23–24.

Наталія КОВАЛКО, доктор юридичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бізнес-медіатор – «Медіація в господарських спорах», ЮВУ № 46–47.

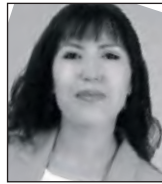

Захист професійних стандартів і культури юридичної діяльності

Юлія КОЛОМІЄЦЬ, докторка юридичних наук, доцентка кафедри кримінального права, виконавча обов'язків завідувача кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Тетяна КОЛОМІЄЦЬ, журналістка, членкиня Національної спілки журналістів України – «Чи потрібно надавати право на відстрочку від мобілізації всім науковцям із вченим званням?», ЮВУ № 1–2.

Дар'я СВИРИДОВА, експертка Коаліції «Україна. П'ята ранку», партнерка АО «AZONES» – «Страшне слово «люстрація» на шляху до справедливості», ЮВУ № 9–10.

Валерій БУНЯК, адвокат, керуючий партнер адвокатського об'єднання Bsb Partners – «Адвокати, ТОТ та колабораціонізм: загрозливість позицій НААУ», ЮВУ № 11–13 та інші публікації.

Данило ГЛОБА, заступник директора з правових питань YouControl, адвокат – «Проблемні держреєстри», ЮВУ № 11–13.

Євгенія БОЖКО, співвласниця компанії Є-ЧЕК, співзасновниця Об'єднання сервіс-провайдерів програмних РРО України – «ДПС як сервісна служба. Чи можливо це?», ЮВУ № 18–19.

Ігор ФЕДОРЕНКО, партнер Адвокатського об'єднання «DEFENSORES», кандидат юридичних наук;

Олександр БАБІКОВ, партнер Адвокатського об'єднання «DEFENSORES», кандидат юридичних наук;

Олена БАБІКОВА, директорка НДІ проблем досудового розслідування, докторка юридичних наук, професорка, адвокатка – «Підозра на припущення: хто може цьому завадити?», ЮВУ № 35–36 та інші публікації.

Анастасія ПОЛТАВЦЕВА, адвокат – «Законний інтерес як можлива підстава для обробки персональних даних», ЮВУ № 27–28.

Ігор КАЛІНІЧЕНКО, адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Калініченко та Партнери» – «Розширення повноважень органів місцевого самоврядування в секторі безпеки та оборони», ЮВУ № 31–32.

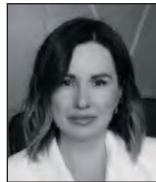
Павло ДЕМЧУК, юридичний радник Transparency International Ukraine – «П'ять відтінків антикорупційного правосуддя», ЮВУ № 37–38.

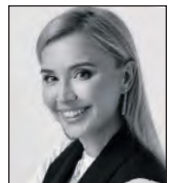
Олена ОРЛЮК, директорка Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (IP офіс), докторка юридичних наук, професорка – «Боротьба з книжковим піратством – це про комплексний підхід», ЮВУ № 44–45 та інші публікації.

Юлія МОРОЗ, виконавча обов'язків начальника ГУ ДПС у Кіровоградській області – «Комплаєнс податкових ризиків: новий етап взаємодії податкової та бізнесу», ЮВУ № 46–47.

Ольга ОНІЩУК, приватний нотаріус, керівниця програми «Правова безпека власності» Українського інституту майбутнього – «Проблемні питання спадкування зруйнованої нерухомості та житлових сертифікатів», ЮВУ № 50–52.

Високопрофесійне коментування правових норм та інститутів

Ігор ШЕВЧУК, адвокат, засновник Shevchuk Law Firm – «Штрафи за корупцію: адвокаційний погляд на проект закону», ЮВУ № 31–32.

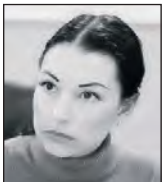

Ольга НАУМОВА, суддя Жовтневого районного суду м. Дніпро, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара – «*Стадійність або «правова визначеність»: чи відповідає тиме процесуальному закону призначення експертизи під час судового розгляду?*», ЮВУ № 37–38.

Микола ГЛОТОВ, суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду – «*Підходи до розуміння того, хто має право на зміну і доповнення апеляційної скарги*», ЮВУ № 41–43 та інші публікації.

Активна громадянська позиція й змістовна критика недосконалої юридичної діяльності

Лариса КРИВОРУЧКО, адвокатка, докторка юридичних наук – «*Оптимізація закладів вищої освіти в Україні: ліквідація/реорганізація – є питанням*», ЮВУ № 5–6.

Дмитро ЙОВДІЙ, адвокат, керуючий партнер ЮФ «Соціальний паритет» – «*Як судова система «динаміть» цивільних дружин загиблих захисників*», ЮВУ № 7–8.

Володимир ДОН, член Національної спілки журналістів України – «*Хто у призах, або Як судді використовують інформаційний вакуум та огріхи законодавства*», ЮВУ № 9–10 та інші публікації.

Денис ТЕРЕЩЕНКО, адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання ALERTES – «*Як захистити бізнес від корупційного тиску? Дії в умовах кримінального переслідування*», ЮВУ № 35–36.

Юрій МЕЛЬНИК, адвокат, учасник громадської ініціативи «Голка» – «*Лазівка для забудовників: хто і для кого дозволив під виглядом готельних апартаментів будувати висотки в зелених зонах?*», ЮВУ № 37–38.

Володимир ВАК, керівник Адвокатського об'єднання «Вак та партнери», адвокат – «*Прокурорські «більма» та Фемідині справи*», ЮВУ № 44–45.

Володимир БОГАТИР, адвокат, заслужений юрист України – «*Хроніки селекції суддів*», ЮВУ № 44–45 та інші публікації.

Роман ХМАРА, адвокат – «*Чому реформи не приносять бажаного результату? Як звільнити правоохоронців від столітнього статистичного рабства та дати потужний поштовх для істинного демократичного реформування?*», ЮВУ № 46–47.

Олена БУСОЛ, докторка юридичних наук – «*Головна зброя війни: наркобізнес як вбивця української нації*», ЮВУ № 46–47 та інші публікації.

Світлана ПРИЙМАК, юристка – «*Судова реформа в контексті вимог ЄС: очищення від суддів-корупціонерів*», ЮВУ № 50–52.

Творчий прорив в аналітичну юриспруденцію»

Андрій РЕУН, партнер Юридичної групи LCF, керівник практики податкового права – «*Десять висновків Верховного Суду у податкових спорах*», ЮВУ № 7–8.

Юлія ЛЕЦЬ, адвокатка юридичної компанії «Алексеев, Боярчуков та партнери» – «*Шлюбний договір*», ЮВУ № 11–13.

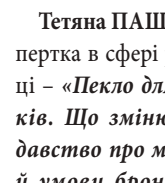

Олександр ВОРОНЦОВ, практикуючий адвокат й експерт у сферах криптовалют, блокчейну та ІТ – «*Штучний інтелект як винахідник. Зміна парадигми в праві інтелектуальної власності*», ЮВУ № 9–10.

Петро ПАЦУРКІВСЬКИЙ, студент IV курсу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – «*Університет як ідея. Особлива місія українських університетів*», ЮВУ № 14–15.

Тетяна КОЗАЧЕНКО, адвокатка – «*Чи може величезна застава замінити правосуддя?*», ЮВУ № 23–24.

Тетяна ПАШКІНА, експертка в сфері ринку праці – «*Пекло для кадровиків. Що змінює законодавство про мобілізаційні умови бронювання?*», ЮВУ № 27–28.

Наталія ЛІСНЕВСЬКА, адвокатка – «*Особливості договору про надання медичних послуг*», ЮВУ № 48–49.

Інформаційна насиченість і правова актуальність публікацій

Людмила КРОХМАЛЮК, старша юристка практики Government Relations юридичної компанії ADER HABER – «*Легалізація лобювання: що пропонує новий закон?*», ЮВУ № 3–4.

Анастасія ЧИСТЯКОВА, кандидатка юридичних наук, адвокатка – «Територія несовбоди», ЮВУ № 5–6.

Олег ІВАНОВ, аналітик «Вокс Україна» – «Обов'язкове інформування, контроль та великі штрафи. Як новий закон змінить правила захисту персональних даних?», ЮВУ № 7–8.

Євген МОРОЗОВ, адвокат (судовий захист) – «Захист прав спадкоємця шляхом віндикації», ЮВУ № 7–8 та інші публікації.

Мар'яна МАЛАЧІВ-СЬКА-ДАНЧАК, кандидатка соціологічних наук, засновниця та CEO Дослідницької агенції Fama – «Інтеграція штучного інтелекту в кримінальний процес: чи готова Україна до цього?», ЮВУ № 16–17.

Олег ГЕТМАН, координатор експертних груп Економічної експертної платформи – «Спрощені режими оподаткування: що там у сусідів?», ЮВУ № 29–30.

Тетяна ОБІХОД, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник;

Петро БІЛЕНЧУК, кандидат юридичних наук, професор; – «Нормативно-правове регулювання космічної діяльності в Україні», ЮВУ № 44–45 та інші публікації.

Окрема номінація «Наукова насиченість та практична актуальність публікації»

Олександр КОСТЕНКО, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, провідний на-

уковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України – «Про кримінальне правознавство соціально-натуралістичного типу», ЮВУ № 27–28.

Василь ШАКУН, дійсний член (академік), голова Бюро координації кримінологічних досліджень НАПрНУ, віцепрезидент Національної академії вищої освіти, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України – «Знову ті самі «граблі»?... Погляд фахівця на реформу юридичної освіти в Україні», ЮВУ № 39–40.

Яна ТРИНЬОВА, докторка юридичних наук, професорка кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Пенітенціарної академії України, адвокатка – «Заборона слова vs захисту життя осіб в умовах воєнного стану та невизначеності», ЮВУ № 44–45 та інші публікації.

Як післяслово

Цей 20-й випуск авторського рейтингу ЮВУ багато до чого зобов'язує. Й ми завжди пам'ятатимемо імена цілих поколінь наших авторів. В їхньому колі були досить впливові юристи, політики, вчені, юристи-практики. Достатньо назвати такі імена, як Василь Тацій, Віталій Бойко, Микола Панов, Петро Рабинович, Станіслав Яценко, Петро Шевчук, Олександр Ємець, Ярослав Кондратьєв, Павло Матишевський. Це були особистості, з яких ми всі брали приклад. Історія рейтингу також нагадує, що серед публікацій ЮВУ 2024 року, зокрема й тих, які наші експерти вже відзначили, привертає увагу значна критична налаштованість авторів, яка іноді переважає аналітичне, практичне або пізнавальне спрямування їхніх публікацій. Вони готові піддавати критиці практику урядових структур, судових інстанцій, роботу прокурорів, адвокатського самоврядування, окремих державних інституцій тощо. Раніше подібного спрямування публікацій ми не спостерігали. Відзначимо й те, що в колі наших дописувачів до цього переважали науковці, викладачі-юристи. Проте відтепер у їх числі є багато адвокатів, працівників державних органів, публікації яких відзначаються сильною і різнобічно важливою аргументацією. Проти таких міркувань важко щось заперечити, хоча й погодитися іноді теж непросто. За віком у 2024 році переважали зрілі й знані дослідники, хоча й молодих авторів теж чимало. Тішить й те, що коло тих, хто вперше почав співпрацювати з ЮВУ, – чимале. Усім їм ми бажаємо нових звершень у 2025 році.

Щодо подальших перспектив, то інформуємо наших шановних авторів і читачів, що газета цьогогоріч виходитиме в спареному варіанті, по два номери разом. Це пов'язано з різким подорожчанням друкарських послуг, умовами доставки друківаних примірників адресатам Укрпоштою та прив'язано до цього розсилкою електронного варіанту газети. Бажаємо вам усім всляких гараздів.

Окрема номінація «За розвиток юридичної публіцистики»

«Що означає бути волонтером?», ЮВУ № 16–17.

Світлана БОЄВА, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії НТУУ «КПІ імені Гогря Сікорського» – «Деспот чи конституція: що краше?», № 29–30.

Олена СТОЙКО, докторка політичних наук – «Захист національного суверенітету шляхом боротьби з іноагентами: у фокусі Угорщина», ЮВУ № 7–8 та інші публікації.

Алла ТИШКОВСЬКА, членкиня оргкомітету олімпіади, директор Новопетрівського ліцею Петрівської сільської ради – «Майбутнє правничої еліти. У Луцьку пройшла Всеукраїнська учнівська олімпіада з правознавства», ЮВУ № 14–15.

Яна ХОЛОД, студентка 2 курсу Академії адвокатури – «Що означає бути волонтером?», ЮВУ № 16–17.

Пошт-реформа митниці

Згідно з інформацією, що шириться в публіках та окремих ЗМІ, на засіданні уряду, начебто, було ухвалено рішення про затвердження складу так званої Міжвідомчої робочої групи з питань реформування системи органів, що реалізують митну політику.

Ніна ЮЖАНІНА,
народна депутатка України,
член комітету Верховної Ради з питань фінансів,
податкової та митної політики

Реформа митниці: хто саме та як її здійснюватиме?

Станом на сьогодні офіційної інформації щодо такого рішення немає, але ми ж добре розуміємо, що «димувати без вогню» у нас в країні не буває. Можливо, рішення ще допрацьовується, оскільки склад робочої групи було б логічним затвердити разом із положенням, що визначає функції та повноваження такої групи. Але «турборежим» – він такий: спочатку рішення, а потім робота над тим, як же його все ж таки практично виконати ...

Ця інформація вже викликала широку дискусію, навіть попри те, що це тільки проект, який взятий за основу, але, можливо, ще допрацьовується. Спробуємо проаналізувати склад цієї «робочої групи» з точки зору того, хто саме здійснюватиме реформу митниці та які сфери митної справи зараз будуть найбільше цікавити саме цю команду реформаторів?

Щодо складу робочої групи

Призначення генерального директора АТ «Укрпошта» головою цієї групи викликає питання щодо його потенційного глибокого системного професіоналізму та розуміння процесів у сфері митної справи, адже поштові відправлення фактично є тільки одним із видів транспорту, яким товари переміщуються через митний кордон паралельно з міжнародними експрес-відправленнями. І то далеко не основним за обсягами перевезень. Ну, звісно, якщо не враховувати масові поставки товарів поштою, наприклад, з платформи OLX, де «Укрпошта» стала справжнім чемпіоном. Але що стосується «класичних» поштових відправлень, то тут «Укрпошта» вже суттєво безповоротно програє таким приватним операторам, як «Міст-експрес» та «Нова пошта».

Можливо, призначення очільника АТ «Укрпошта» керівником з групи щодо реформування митниці пов'язане саме з його видатними менеджерськими здібностями на посаді гендиректора державної пошти? Тут доцільно одразу врахувати рівень покращення сервісу державної пошти порівняно з приватними поштовими операторами, а також вкрай негативну динаміку зміни питомої ваги державної пошти на ринку міжнародних та внутрішніх поштових перевезень, і все стане зрозумілим. Судячи з публічних виступів, представники приватних поштових операторів уже навіть не розглядають державну пошту як конкурента на ринку поштових перевезень.

Звичайно, якщо не враховувати позитивний досвід державної пошти з випуску поштових марок, роздачі енергозберігаючих ламп, видачі «Зимової підтримки» або ідеї оснащення листонош самокатами. До речі, в контексті «Зимової підтримки» «Укрпошта» пропонує витратити ці кошти на купівлю засобів особистої гігієни та продуктів харчування, які вже широко представлені у відділеннях «Укрпошта» на торговельних вітринах та стендах. Ні, тут точно не про здобутки і професіоналізм. Тут щось інше, не пов'язане з публічними та видимими простим оком успіхами й досягненнями. Далі буде видно з практичних кроків та дій конкретної особи.

Далі – заступник міністра фінансів – кандидатура зрозуміла з огляду на функціонал Мінфіну з формування державної митної політики. Торговий представник України – кандидатура зрозуміла з огляду на реалізацію митницею заходів тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів через кордон у рамках міжнародної торгівлі.

Членство заступника міністра розвитку громад та територій у складі цієї робочої

групи пов'язане, очевидно, зі здійсненням під керівництвом цього міністерства функцій із розбудови пунктів пропуску на державному кордоні. Мета членства заступника голови СБУ в складі групи – питання риторичне з огляду на функціонал саме цієї служби в процесі діяльності митниці на сьогодні та в перспективі якогось ефективного реформування.

Спробую пояснити: що СБУ формально робить на митниці?

По-перше, борються з корупцією. Але крім СБУ, на митниці з корупцією борються ще щонайменше ДБР, Нацполіція та НАБУ. А представників цих органів у робочій групі немає. По-друге, борються з класичною контрабандою (зброя, наркотики, культурні цінності тощо).

Чому я акцентую саме на класичній контрабанді? Бо після криміналізації товарної контрабанди цим питанням опікується БЕБ, представників якого немає в складі робочої групи. Тобто участь представника СБУ в складі робочої групи з реформування митниці теж має якісь інші приховані та непублічні причини.

Участь керівників групи Система координації МТД, проектів МТД EU4PFM та МТД ДТА є, принаймні, зрозумілою, зважаючи на актуальний стан та перспективи залучення цієї міжнародної технічної допомоги для вдосконалення діяльності української митниці. І «вишенька на торті» – участь трьох представників та яскравий доказ того, що ж є ключовим центром уваги на цьому етапі реформування митниці, а саме – митні інформаційні технології!

Чекаємо на появу в другій хвилі реформаторів «нових-старих» прізвищ на кшталт Нефьодова та Єнтіса з черговими «реформаторськими» пропозиціями про передачу інформаційних митних технологій на «аутсорс» та «успішне освоєння» багатомільйонних бюджетних коштів і коштів міжнародних програм на «вдосконалення та покращення» ІТ-складової митниці.

І, на жаль, жодного з представників вітчизняного українського бізнесу, який і буде відчувати на собі всі реальні, а не удавані та популістські результати чергового «реформування» української митниці.

Судова «декомунізація»

Верховна Рада найближчим часом розгляне законопроект про перейменування 103-х судів

Комітет Верховної Ради з питань правової політики рекомендував парламенту прийняти законопроект № 12351 про перейменування 103-х місцевих загальних судів. Нагадаємо, його зареєстрував голова цього комітету ВРУ Денис Маслов разом із колегами.

В якості пояснення наводиться необхідність приведення засад функціонування судів у відповідність із законами «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» тощо. Автори проекту закону пропонують, зокрема, перейменувати Южненський міський суд Одеської області на Південніський, Малиновський районний суд Одеси на Хаджибейський, Новомосковський міський суд Дніпропетровської області на Самарівський, Ленінський районний суд Дніпропетровська на Новокодацький, Самарський районний суд міста Дніпропетровська на Самарський районний суд міста Дніпра, Калінінський районний суд міста Донецька на Калинівський, Петровський районний суд Донецька на Трудівський тощо. Пропонується також доповнити прикінцеві та перехідні положення закону про судоустрій нормою про зміну найменування місцевих загальних судів, вказавши, що це не призводить до утворення нового суду, його реорганізації чи ліквідації.

Як вказується, закон набере чинності через 30 днів з дня його опублікування і Державній судовій адміністрації України протягом цих 30 днів буде доручено здійснити заходи, пов'язані зі зміною найменування місцевих загальних судів, а також вчинити дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про місцеві загальні суди, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб.

На думку авторів законопроекту, реалізація перейменування не потребує додаткових бюджетних асигнувань. Разом із тим, як зауважило ГНЕУ, зміна назв судів матиме правовим наслідком проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, пов'язаної зі зміною назв. Це зумовить необхідність зміни вивісок, печаток тощо, що тягне додаткові витрати з бюджету в період дії воєнного стану. Враховуючи це, а також вимоги ч. 3 ст.

91 Регламенту Верховної Ради, до законопроекту варто було б додати фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки).

Нагадаємо, що раніше таке перейменування відкладалося, бо мала відбутися оптимізація судів, під час якої змінилися б і їхні назви. Однак вона з року в рік відкладалася.

У переліку місцевих загальних судів, що перейменовуються, суди АРК Крим, зокрема Кіровський, Красногвардійський, Красноперекопський, Ленінський (загалом 9 судів), Волинської області (Володимир-Волинський міський суд на Володимирський міський суд), Дніпровської області (загалом 16 судів), Донецької області (загалом 21 суд), Житомирської області (загалом 3 суди), Запорізької області (загалом 4 суди), Київської області (Переяслав-Хмельницький міськрайонний суд на Переяславський міськрайонний суд), Кіровоградської області (загалом 4 суди), Луганської області (загалом 11 судів), Львівської області (Червоноградський міський суд на Шептицький міський суд), Миколаївської області (загалом 3 суди), Одеської області (загалом 8 судів), Полтавської області (загалом 3 суди), Рівненської області (Кузнецовський міський суд на Вараський міський суд), Харківської області (загалом 10 судів), Херсонської області (загалом 3 суди), Черкаської області (загалом 2 суди), Чернівецької області (Першотравневий районний суд міста Чернівці на Чернівецький районний суд), Чернігівської області (Щорський районний суд на Сновський районний суд).

Підготувала **Аліна КАПУСТА**, спеціально для ЮВУ

Судді більше не ходитимуть у «нарадчу кімнату»

Термін «таємниця нарадчої кімнати» змінюється на «таємниця ухвалення судового рішення».

Судді вже не ходитимуть у «нарадчу кімнату». Напередодні Нового року Рада ухвалила зміни до відповідного закону. Мова про новації Закону «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень.

Ухвалений закон передбачає можливість у виняткових випадках надати право суду відкласти ухвалення та проголошення рішення на строк не більше, як на 10 днів. Також із закону вилучено положення про те, що після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати. Натомість передбачено, що після дебатів суд оголошує про перехід до стадії ухвалення рішення та орієнтовний час його проголошення в цьому самому засіданні.

Згідно із законом інститут процесуального права «таємниця нарадчої кімнати» змінюється на «таємниця ухвалення судового рішення». Під час ухвалення судового рішення суддя не має права обговорювати обставини справи та зміст судового рішення з іншими особами, крім складу суду, який розглядає справу. Втручання в процес ухвалення судового рішення забороняється. Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення судового рішення.

Документ також вносить зміни до порядку ухвалення судових рішень, а саме: для постановлення ухвал, що оформлюються окремим документом, суд оголошує перерву; ухвали, постановлені судом без оформлення окремим документом, заносяться до протоколу судового засідання. Суд може оформити такі ухвали окремим документом після закінчення судового засідання. Уточнимо, термін «таємниця нарадчої кімнати» з'явився в 1961 році в СРСР. Тоді радянська влада вирішила, що судді мають обговорювати вироки в спеціалізованих приміщеннях, навіть якщо суд проводив один суддя. В такі кімнати не проводили зв'язок, а судді до оголошення рішення не мали права з них виходити.

Захист прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені ШІ

Штучний інтелект усе більше вкорінюється в наше життя. Ще кілька років тому така теза викликала б іронічну посмішку в пересічного читача. Проте зараз ми все частіше чуємо про рекордні інвестиції в штучний інтелект, про вихід у світ нових продуктів з його використанням, а про Chat GPT не говорив ще тільки лінивий. Дизайнери, юристи, перекладачі, сценаристи, письменники – хто тільки не використовує нині ШІ в своїй діяльності.

Артем ГОРДЕЄВ,

Middle Manager of Bizdev компанії Lextensio

Авторське право – основи

Але чи все так однозначно із захистом прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені ШІ? Ми неодноразово чули випадки про те, як автори судяться з розробниками ШІ через використання їх творів без їхньої згоди (наприклад, справа ряду письменників на чолі з Джорджем Мартіном проти Open AI). Але чи спадало вам на думку, чи можете ви подати до суду за те, що хтось скопіював чи використав об'єкт, який ви створили за допомогою ШІ, без вашої згоди?

Та перед тим, як перейти до основного питання, пропонуємо нагадати, як у цілому захищається право інтелектуальної власності? Авторське право виникає з моменту створення твору й не підлягає обов'язковій реєстрації (хоча це наполегливо рекомендується). Основними видами є особисті немайнові та майнові права. Перший означає право на визнання автором або лишитися анонімом, збереження недоторканності твору тощо. Вони не можуть передаватися іншим особам. Майнові ж права передбачають можливість використання твору, дозволяти або забороняти це робити й можуть передаватися іншим.

Обидва види не залежать один від одного й можуть належати різним особам. Наприклад, Джордж Орвелл є автором культового роману «1984», але права на екранізацію цієї книги він продав своєму видавцеві. Орвелл продовжував отримувати роялті від продажу книг, але саме за екранізацію отримав лише разову винагороду. Аналогічно було в ситуації з правами на адаптацію книг «Відьмак» Анджея Сапковського для однойменної гри, який продав їх студії CD Projekt RED за одnorазову виплату.

А що робити з об'єктами, створеними за допомогою ШІ?

Україна не лишилася осторонь сучасних віянь і достатньо швидко врегулювала питання захисту прав інтелектуальної власності. Згідно із Законом «Про авторське право і суміжні права» у новій редакції (2023 р.), об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами та ШІ (залежно від характеру участі людини) можуть охоронятися авторським правом або «правом особливого роду» (sui generis).

Різниця між ними полягає в наступному:

1) Об'єкт. У випадку авторського права ним буде виступати твір – оригінальний інтелектуальний твір фізичної особи (автора), створений за допомогою ШІ. Об'єктом права особливого роду є неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою.

2) Розмежування при використанні ІТ-технологій. У першому випадку твір створюється за допомогою ШІ, що виступає «інструментом» у руках користувача, не замінюючи собою його інтелектуальну діяльність. У

5) Строк чинності прав. В авторського права строк обчислюється за загальним правилом – усе життя автора та 70 років після його смерті. Строк права особливого роду спливає через 25 років після генерації.

Тобто якщо ви, наприклад, використовуєте GPT-4 для створення тексту або Midjourney, для генерації графічних зображень, то ви надаєте інструкції, а ШІ, своєю чергою, генерує текст чи зображення на основі цих вказівок. Оскільки ви керували процесом, надали опис та ідею, а ШІ був лише інструментом, закон вважає вас автором створеного об'єкта, адже він є результатом вашої творчої діяльності.

Інша справа, коли використання ШІ-систем, наприклад, OpenAI Jukebox або AIVA, здійснюється без безпосередньої участі людини. ШІ генерує музичні композиції на основі навчальних даних, не потребуючи додаткових вказівок від людей. То в таких випадках людина не може бути визнана автором цього твору, але обсяг майнових прав щодо нього не буде відрізнятися від тих, які визначені для традиційних творів.

Які підходи до охорони згенерованих об'єктів в інших країнах?

Сполучені Штати Америки. В США, відповідно до оновленого регламенту Бюро авторського права, твори, створені без участі людини, не можуть отримати авторську охорону. Відповідно до справи Крістін Каштанової та її коміксу «Zarya of

У США, відповідно до оновленого регламенту Бюро авторського права, твори, створені без участі людини, не можуть отримати авторську охорону.

другому об'єкт генерується без безпосередньої участі людини.

3) Особисті немайнові права. У першій ситуації людина може бути автором, у другій – ні.

4) Майнові права. Виникають в обох випадках незалежно від способу створення.

the Dawn», який був частково створений з використанням ШІ-програми Midjourney, твори, які містять згенеровані ШІ елементи, не можуть бути повністю охоронюваними. Однак було визнано, що частини твору, створені самою Каштановою, можуть підлягати захисту.

Китай. Об'єкти, згенеровані ШІ, за певних обставин можуть охоронятися авторським правом. В основному це стосується випадків, коли людина або компанія бере активну участь у створенні твору разом із ШІ (надаючи вихідні дані, контроль або редагування). Відповідний підхід був встановлений у Рішенні інтернет-суду 2023 року по справі LI v. LIU. В ній суд дійшов висновку, що позивач доклав значних зусиль, використовуючи понад 150 різних параметрів для отримання потрібного результату (генеруючи зображення). Тобто зусилля позивача зробили твір «AI-асистованим», а не повністю автоматичним.

Велика Британія. Відповідно до Закону про авторське право, якщо твір створений комп'ютером і немає людини, яка брала участь у його створенні, авторське право може бути надано особі, яка «організувала» створення цього твору (розробник програми, власник системи).

Австралія. Австралія дотримувалася традиційного підходу, згідно з яким автором твору може бути лише фізична особа. Проте в 2021 році суд Австралії ухвалив рішення у справі *Thaler v. Commissioner of Patents*, визнавши, що алгоритм ШІ може бути вказаний як винахідник у патентній заявці. Це не стосувалося авторського права, але може відкрити шлях до розширення правової охорони творів, згенерованих ШІ.

Висновки

Таким чином, об'єкти, створені ШІ, підлягають охороні за авторським правом (у створенні об'єкту має брати активну участь людина) та за правом особливого роду (об'єкт створюється повністю ШІ без залучення людини). У першому випадку, виникають як немайнові, так і майнові права, у другому – тільки майнові.

Наразі в більшості юрисдикцій, якщо твір створюється ШІ без безпосередньої участі людини, особисті немайнові права не виникають, оскільки ШІ не визнається автором. Проте ще кілька років тому ніхто навіть не задумувався про авторське право на об'єкти, створені ШІ, а сьогодні вже існує різна судово-практика і навіть чітке нормативне регулювання в деяких країнах. А тому видається цілком логічним, що законодавство різних держав щодо цього питання буде тільки розвиватися. Зрештою і сам підхід ставатиме все більш однотайним: захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених ШІ, – бути.

П'ятірка за «цифру»

Україна на п'ятому місці у глобальному цифровому рейтингу ООН.

За минулих п'ять років Україні вдалося значно покращити свої позиції в глобальному індексі онлайн-сервісів ООН, піднявшись зі 102-го на 5-те місце. Про це в інтерв'ю телеканалу «Рада» повідомив віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій, а також міністр цифрової трансформації Михайло Федоров.

«За п'ять років у цифровому рейтингу ООН Online Service Index, який вимірює прогрес цифрових держав, ми зі 102-го місця піднялися на 5-те. За окремими категоріями, наприклад, «відкриті дані», ми треті в Європі, по залученості громадян у використання цифрових технологій – взагалі перші в світі», – заявив посадовець.

Він також додав, що в 2025 році Міністерство цифрової трансформації планує продовжити розбудову цифрової екосистеми, зосередившись, зокрема, на прискоренні цифрових змін у міністерствах та державних установах.

БЕБ відтепер має ваші дані

Бюро економічної безпеки отримало доступ до даних усіх громадян України, зареєстрованих на платформі OnlyFans.

Відповідне рішення слідчий суддя Шевченківського районного суду міста Києва ухвалив ще 20 вересня, повідомляє «Економічна правда». Суд, зокрема, надав групі детективів БЕБ тимчасовий доступ до інформації «про всіх громадян України та інших осіб, які проживають на території України, котрі мають зареєстровані анкети (створені акаунти) на платформі OnlyFans, а саме: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, а також іншу інформацію (відомості) стосовно творців платного контенту, яка є в розпорядженні ДПС».

Як наслідок, після отримання інформації про користувачів OnlyFans працівники Бюро економічної безпеки почали приходити до них з обшуками в межах кримінальної справи, відкритої за частиною 3 статті 212 Кримінального кодексу України (ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах). Зазначається також, що в ході розслідування всі дані про українських моделей OnlyFans та їх доходи отримали податківці, після чого моделі почали

отримувати «листи щастя» з вимогою сплатити податки.

За словами юристки компанії «Маєте право» Лесі Михайленко, детективи прийшли з обшуками саме до тих моделей OnlyFans, які вже зареєстрували ФОПи, подали декларації та сплатили податки. «Минулого тижня працівники бюро почали приходити з обшуками саме до тих, хто сплатив і задекларував доходи. Тобто за цією ухвалою БЕБ взяв у ДПС дані і тепер працює по списку моделей з OnlyFans, які не мають жодного відношення до справи від липня 2024 року», – повідомила вона.

Зазначимо й те, що напередодні голова податкового комітету ВРУ Данило Гетманцев заявив, що моделі OnlyFans задекларували 305,4 млн грн доходів і сплатили до бюджету 59 млн грн ПДФО та військового збору. Він також вказав на те, що невчасна сплата податку не може бути підставою для кримінальної справи і висловив сподівання, що слідчі БЕБ не переслідуватимуть моделей за ст. 301 Кримінального кодексу (виготовлення, зберігання та поширення порно).

Виконати рішення суду чи очікувати націоналізації?

Чи є сенс очікувати націоналізації «портрета медведчука», якщо можна одразу направити кошти на економіку та обороноздатність держави?

Олена ДУМА,
голова Агентства з розшуку
та менеджменту активів (АРМА)

Двадцять п'ятого грудня Вищий антикорупційний суд ухвалив неочікуване рішення про заборону АРМА реалізовувати арештоване майно, пов'язане з віктором медведчуком. Суд обґрунтував своє рішення можливими ризиками відчуження та зменшення вартості активів, що належать відповідачам або пов'язаним з ними компаніям. На думку суддів, реалізація цих активів може унеможливити виконання судового рішення у випадку задоволення позовних вимог про їх стягнення в дохід держави.

У цьому всьому подив викликає те, що суд не залучив Нацагентство до розгляду справи, хоча був проінформований про те, що частина активів уже передана на потреби ЗСУ. Рішенням ВАКСу від 30 вересня у справі № 981/5770/24 щодо майна медведчука і марченко встановлено, що застосування санкції не скасовує обов'язку держави проводити кримінальне переслідування й притягувати винних до відповідальності. Саме в цій справі АРМА забезпечило збереження картин медведчука, які отримали висновки Мінкультури, в Національному художньому музеї.

На сьогодні систему «Prozorro.Продажі» вже реалізовані об'єкти на суму понад 10,2 млн грн, включаючи автомобіль Maybach, годинники, картини, що не мають культурної цінності, квадроцикли та багі. Ба більше, літак Gulfstream G650 та гвинтокрил Bell-427 уже служать Силам оборони України. Це найкращий варіант виконання ухвали про управління такими активами під час війни.

АРМА продало Maybach медведчука за 1,8 млн грн. Цей автомобіль 2003 року випуску був оцінений незалежним суб'єктом оціночної діяльності та виставлений на аукціон. Потім були підписані акти передавання. Кошти відразу надійшли в бюджет. Виникає запитання: процедура націоналізації передбачає не цей же результат? І чому цей

процес мають намір або зупинити, або затягнути в часі?

Наше агентство має реальну мотивацію та можливість направити кошти злочинців і зрадників на потреби бюджету та оборони. Важливо розуміти часову різницю: АРМА реалізує активи вже зараз і направляє кошти до бюджету, тоді як санкційний механізм потребує зняття арешту.

Наша юридична позиція базується на фундаментальних правових принципах. Конституція (стаття 58) чітко встановлює: закони не мають зворотної дії в часі. КПК визначає, що процесуальні дії проводяться згідно з нормами, чинними на момент їх виконання. Стаття 382 КПК передбачає кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду. Статті 129¹ Конституції,

правову колізію, що підтверджує офіційний лист ФДМ від 14 жовтня минулого року. У цьому листі фонд описав аргументовану позицію щодо неможливості здійснення конфіскації санкційних активів, які є одночасно в кримінальних провадженнях, у зв'язку з неможливістю зняття арештів, та щодо неможливості виконання Фондом держмайна рішень ВАКСу через наявні арешти.

Уже рік поспіль АРМА акцентує увагу на доцільності вдосконалення цих механізмів. З цією метою в парламент внесений відповідний законопроект (№ 10069). Якщо санкційний актив до рішення ВАКСу був в управлінні АРМА, вважаємо доцільним не переривати ланцюг надходжень до бюджету, не створювати дублювання функцій і не витратити додатково бюджетні кошти для повторних оглядів та оцінок фондом. Агентство може реалізувати такий актив на «Прозоро.Продажах», і чим більше державних органів будуть під час війни забезпечуватимуть такі продажі, тим більше коштів буде направлено до бюджету.

Ще промовистіший приклад – справа списаних російських коштів Royal Pay. АРМА

Кожна гривня має працювати на державу вже сьогодні, рятувати життя наших захисників, а не чекати роками на можливу націоналізацію.

533 КПК та 13 закону «Про судоустрій і статус суддів» визначають обов'язковість виконання судових рішень.

Прикладом ефективності нашої роботи стала одна з перших перемог агентства – справа «Вінницяпобутхіму», підприємства зі 100-відсотковим російським капіталом. З моменту мого призначення діяльність АРМА була спрямована на затвердження нових прозорих правил за конкурсними процедурами.

Після камеральних та виїзних перевірок, звірки даних з податковою платежі зросли з 240 тисяч гривень до 8 мільйонів грн щомісяця. Із серпня 2023 по липень 2024 року до бюджету надійшли майже 70 млн. Але рішення ВАКСу про націоналізацію створило

списало 1,8 млрд санкційних коштів та одразу спрямувало їх на ОВДП для ЗСУ. Два роки ці кошти приносили комусь відсотки, тепер вони працюють на Збройні сили України. Ці кошти мали пройти тривалий процес націоналізації, але завдяки роботі агентства вони вже в держбюджеті. Чому рішення ВАКСу про націоналізацію з'явилося лише на третьому році війни? Чи варто врегулювати законодавство щодо виконання цих рішень, має нарешті вирішити парламент.

Аналогічна ситуація з коштами Фрідмана та Авена: списано 18 млн доларів. Лише після спрямування коштів на потреби ЗСУ з'явився позов до ВАКС. АРМА також списало 2,6 млрд грн Pin Up, арештовані в рамках кримінального провадження, та не повер-

нуло (хоч арешт був знятий рішенням суду) як російські. Саме завдяки спільній роботі з ДБР ці кошти знову арештовані і працюють на благо держави.

Окремої уваги заслуговує ситуація із залізничними брикетами. Згідно з позицією Мінекономіки, при виконанні рішення про санкції можливо змінити порядок його виконання і кошти від реалізації будуть переказані АРМА в бюджет. Це особливо важливо, враховуючи ризики: унеможливлення катастроф і небезпеки для українців від наслідків ракетних ударів. Успішно реалізований карбамід на сотні мільйонів, усі митні платежі, майже 100 млн грн, сплачені.

Норми КПК мають пріоритет над іншим законодавством (стаття 9 КПК). Апеляційна палата ВАКСу в справі медведчука підтвердила: застосування санкцій не зупиняє кримінальне переслідування та інші заходи в рамках кримінального провадження, включаючи реалізацію активів. Статті 294 та 295 КАС надають право у 15-денний строк оскаржити ухвалу суду про забезпечення позову.

Маємо кримінальну неузгодженість між нормами кримінального процесуального та санкційного законодавства. За реалізацію санкційної політики відповідає Мінекономіки, але механізми взаємодії потребують удосконалення.

Варто відзначити і наш внесок у збереження культурної спадщини: частина колекції картин держзрадника за ініціативи АРМА залишається в музеї. АРМА не просто діє в межах закону – ми забезпечуємо максимальну ефективність управління арештованими активами. Наша позиція чітка: кожна гривня має працювати на державу вже сьогодні, рятувати життя наших захисників, а не чекати роками на можливу націоналізацію.

Що ефективніше для держави: чекати роками на можливість націоналізувати картину або автомобіль чи вже зараз спрямувати кошти від їх реалізації на потреби оборони? Ще важливіше питання: чи не спіткає така ж доля яхту Royal Romance, продаж якої міг би принести мільярди до бюджету? Підкреслюю глобальність питання в інтересах держави: саме виконання рішення суду й реалізація таких активів за кордоном у рамках кримінальних проваджень забезпечить надходження до держбюджету за результатами торгів чи аукціонів. А при реалізації активу як санкційного пріоритетними будуть двосторонні угоди між країнами, норми міжнародного права, що визначають скоріше поділ прибутку від продажу між обома країнами. Відповідь очевидна.

Подарунок корупціонерам та удар по журналістах-розслідувачах

Законопроект № 10242, внесений на розгляд Верховної Ради, ставить під загрозу свободу слова, прозорість державного управління та роботу журналістів-розслідувачів. Прийняти таку ініціативу – це скоїти злочин проти працівників ЗМІ та демократії.

Ярослав ЮРЧИШИН,
народний депутат Верховної Ради IX скликання

Про законопроект

Сьогодні Медіарух та сотні журналістів різко виступають проти прийняття ініціативи № 10242, яка може просто поховати роботу журналістів-розслідувачів та розв'язати руки корупціонерам. Ось головні претензії медійників. Одним із найбільших ризиків законопроекту є потенційне придушення роботи журналістів-розслідувачів. У його положеннях передбачені механізми, які можуть обмежити доступ до важливої інформації про діяльність державних органів і посадовців. Покарання у вигляді 8 років позбавлення волі за подібні дії під час воєнного стану є непропорційним і фактично перетворює такі злочини на тяжкі.

Створення нових корупційних ризиків. Замість того, щоб боротися з корупцією, цей закон може стати новим інструментом для приховування зловживань. Обмеження доступу до інформації збільшують ризики для громадського контролю за діяльністю державних службовців.

Відсутність діалогу з медіаспільнотою

Оновлена редакція законопроекту не усуває ключових ризиків і виглядає лише як подачка в сторону журналістів. Перед прийняттям ініціативи, яка стосується роботи медіа, потрібно говорити з журналістами. Її бажано було це робити до реєстрації ініціативи в Раді, а не після. І тим паче не можна уникати відкритої розмови з медіасередовищем. Це неприпустимо для демократичної країни, яка підтримує свободу слова.

Хронологія проблеми

Жовтень 2024 року: у ЗМІ вперше з'являється інформація про можливість

внесення законопроекту, що регулює медіадіяльність. Журналісти та експерти – проти.

Листопад 2024 року: проект закону № 10242 реєструють у Верховній Раді без жодного попереднього обговорення з медійною спільнотою. Журналістів та громадянське суспільство ніхто навіть не питав про цю ініціативу

Грудень 2024 року: Медіарух, журналісти, медіа та правозахисні організації публікують заяву, де закликають не ухвалювати цей законопроект – разом аж 270 підписантів. Редакцію законопроекту № 10242 оновлюють, але це не усуває жодних ризиків, на яких наполягає медіаспільнота.

Сьогодні: законопроект № 10242 стоїть на порядку денному, а журналісти, провідні медіа та громадські організації знову відкрито виступають проти нього на всіх доступних майданчиках. Я наполягаю на тому, що будь-які ініціативи, які стосуються роботи журналістів або доступу громадськості до інформації, мають ухвалюватися лише після відкритих консультацій із професійною спільнотою.

Замість висновку

Як на мою думку, законопроект № 10242 краще було би зняти з розгляду та почати процес його напрацювання заново, залучивши до діалогу журналістів, правозахисників і представників громадянського суспільства, або й взагалі не розглядати такі проекти, якщо немає конкретних застережень від наших правоохоронних структур. Тільки через круглі столи, конференції та відкритий діалог ми зможемо уникнути ризиків і гарантувати, що законодавство працюватиме на користь суспільству, а не проти нього.

Штучний інтелект і система правосуддя України

Результати співпраці у році, що минув

Минулий рік для системи правосуддя завершувався з одночасним відчуттям тривоги та оптимізму. Система залишається цілісною, змогла чимало зробити для перемоги та майбутнього динамічного розвитку держави, але попереду ще багато планів у цьому напрямку.

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Погляд у рік минулий

Для мене 2024 рік в аспекті технологій штучного інтелекту (Artificial intelligence), як і для переважної більшості колег, запам'ятовується особливо яскраво. ШІ пройшов еволюцію від чогось далекого й фантастичного до реального та повсякденного помічника у всіх сферах життєдіяльності, де потрібна швидка, об'єктивна і професійна обробка інформації. За минулий рік було проведено 14 різних навчальних зустрічей (лекцій, тренінгів, семінарів) з питань ШІ, на платформі Національної школи суддів України, на яких приблизно з тисячею колег змогли обмінятися сотнями запитань та відповідей і пройти перший шлях від ознайомлення з новими можливостями ШІ до вже обміну реальними life hacks для юристів. Це був дійсно безцінний досвід колективної роботи.

Варто відзначити, що багато колег протягом 2024 року змогли публічно презентувати свої думки та досвід, пов'язані зі сферою ШІ у системі правосуддя, зокрема Расім Бабанли («Штучний інтелект у судочинстві: можливості, ризики та межі застосування»); Наталія Блажівська («Цифрова трансформація судочинства: досвід та висновки для України»); Віктор Городовенко («Штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх»); Сергій Козьяков («Чи може впровадження штучного інтелекту стати частиною судової реформи?»); Єгор Краснов («Застосування інформаційних технологій та можливості використання штучного інтелекту під час здійснення судочинства»); Василь Крат та Ігор Голубовський («Штучний інтелект і судочинство»); Василь Крат (Штучний інтелект і судочинство»); Галина Юровська та

Віктор Городовенко («Суддя і штучний інтелект: переваги, виклики, загрози»).

На мою думку, система правосуддя в 2024 році у взаємодії з ШІ запам'яталася трьома важливими подіями:

1. Висловлення позиції Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу (ухвала Судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 08.02.2024 р. у справі № 925/200/22.

2. Висловлення позиції з'їзду суддів України стосовно використання ШІ суддями (Кодекс суддівської етики від 18.09.2024 р.

3. Затвердження Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація правни-

ням процесуальними правами. Штучний інтелект може бути корисним і допоміжним інструментом у сфері правосуддя, але не може замінити роль суддів.

Протиставлення учасником судового процесу в процесуальній заяві висновків судової палати Верховного Суду з правового питання та системи штучного інтелекту, що не має нормативного регулювання та науково доведеного підґрунтя для використання як підстава для роз'яснення рішення суду неминує спричинити проблеми з точки зору впливу на авторитет ВС, його судової практики й довіри до судової влади загалом. Судді та адвокати розділяють основоположний обов'язок дотримання процесуальних норм і принципів справедливого судочинства. Адвокати, усвідомлюючи роль Верховного Суду в демократичному суспільстві, мають виявляти високий рівень професійної обачності й конструктивної співпраці із судом, позбавляючи його від подачі завідомо необґрунтованих скарг (заяв). Навмисне чи недбале зловживання ресурсами суду, в тому числі використання штучного інтелекту без належного ро-

Штучний інтелект може бути корисним і допоміжним інструментом у сфері правосуддя, але не може замінити роль суддів.

ків України» та внесення 26.12.2024 р. Національним агентством кваліфікації Професійного стандарту «Суддя» до Реєстру кваліфікацій.

ШІ в судочинстві: позиція ВС

Позиція Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу з огляду на неймовірний інтерес до неї була майже одразу висвітлена на сайті суду: «Апелювання до «позиції» системи штучного інтелекту «ChatGPT» у заяві про роз'яснення постанови суду касаційної інстанції є виявом неповаги до суддів та зловживан-

зуміння його можливостей як підстава для протиставлення його висновків висновкам суду, може підірвати довіру до судової системи. Така поведінка суперечить меті права на звернення до суду».

Окрема думка судді Анни Вронської до зазначеної ухвали судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду зводилася до того, що: «Відповіді, згенеровані ШІ «ChatGPT», з метою обґрунтування своєї позиції, зважаючи на зміст заяви, наведені в ній доводи та аргументи, заявник не виявив неповагу до суду та не поставив під

сумнів його висновки, а навпаки – прагнув з'ясувати та уточнити окремі висновки з питань, щодо яких висловився Верховний Суд. У заяві відсутні будь-які принизливі, образливі чи інші негативні висловлювання, відверта демонстрація неповаги до Суду тощо. Саме по собі посилання на інформацію, що була згенерована за допомогою технологій ШІ, за відсутності інших обґрунтованих обставин, які б свідчили про недобросовісні процесуальні дії особи, не може визнаватися зловживанням процесуальними правами».

У своєму дописі Юлія Курило висловила власну позицію стосовно використання ШІ учасниками судового процесу: «Авторитет Верховного Суду, який так емоційно обстоюється в його ухвалі, не має нічого спільного з феноменом штучного інтелекту. Він побудований на високому рівні експертизи, послідовності та здатності пояснити своє рішення, на етиці та людяності. Адвокатам не потрібен штучний інтелект, аби помічати суперечливість висновків, неоднакове застосування норм права або упередженість та відверте підігрування на угоду певній категорії учасників процесу, наприклад через «державні інтереси». Аналіз та критика, яку адвокати публічно висловлюють щодо текстів судових рішень, зокрема й Верховного Суду, є природним наслідком професійної діяльності, яка передбачає спільну із суддями відповідальність за те, аби право допомагало нашій країні розвиватися, а звичайні люди та бізнес відчували, що їхні інтереси захищено».

Важливість позиції Верховного Суду, сформованої в ухвалі від 08.02.2024 у справі № 925/200/22, підтверджується її використанням у подальшій практиці судів та низці наукових досліджень: Басиста І. В. («Штучний інтелект: правила використання, перспективи, ризики та загрози, застосовність для кримінального провадження»); Нагнибіда В. («Перспективи використання штучного інтелекту при вирішенні міжнародних комерційних спорів»); Пода Р. В., Керноз Н. Є. («Штучний інтелект у рішеннях суду України»); Пушкарьова Н. («Перспективи застосування штучного інтелекту в українському правосудді»); Складенко І. В. («Сучасні перспективи заміни суддів у цивільному судочинстві на технологію штучного інтелекту»); Удовенко Ж. В. та Басиста І. В. («Використання штучного інтелекту в кримінальному провадженні: ілюзія чи реальність»); Шевчук О. В. («Професійна етика у застосуванні технологій штучного інтелекту учасниками судового процесу»).

Щодо статті 16 Кодексу суддівської етики

Особисто для мене найважливішою подією 2024 року у системі правосуддя, пов'язаною з ШІ, стала імплементація у законодавство України статті 16 Кодексу суддівської етики, згідно з якою визначено, що «Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства». Для важливості розуміння цієї норми слід врахувати положення частини першої статті 58, частини першої статті 127 та частин першої і третьої статті 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією РСУ; організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, Рада суддів України, з'їзд суддів; найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України; з'їзд суддів України приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко неодноразово публічно висловлювався стосовно цього питання: «Я підтримую зміни, внесені до Кодексу суддівської етики. Цей документ має бути живим організмом, що детально регламентує етичні вимоги, оскільки етичний складник у діяльності суддів завжди мав і матиме доволі суттєве значення для авторитету судової влади та рівня довіри громадян до суду. Дуже правильно, що зараз в Україні дедалі жвавіше обговорюються питання застосування

штучного інтелекту, адже про це сьогодні говорить весь світ. Питання лише в тому, наскільки можливості ШІ можуть використовуватися при здійсненні правосуддя? Наша позиція щодо цього є стабільною й зводиться до того, що ШІ може бути ще одним помічником для судді, але, безумовно, суддю він замінити не може. Тому згадка в Кодексі суддівської етики про можливість використання суддею ШІ з певними застереженнями є раціональною і, вочевидь, буде підштовхувати нас до того, щоб ми якомога більше використовували цей інструмент у ролі помічника у виконанні рутинних завдань. Якщо питання щодо застосування ШІ в процесі підготовки проекту рішення по суті є доволі дискусійним, адже в цьому аспекті ШІ не може замінити суддю, то стосовно використання ІТ-продуктів у процесі вирішення організаційних питань, зокрема розподілу справ, думка учасників конференції була одноголосною: за цим, безперечно, велике майбутнє, і ці підходи до організації роботи слід впроваджувати вже сьогодні».

Третьою важливою подією, пов'язаною з адаптацією системи правосуддя до нової реальності, що зумовлені стрімким розвитком ШІ, є офіційне введення в дію в Україні Професійного стандарту «Суддя». Як зазначено в цьому стандарті: «Назва документа, що підтверджує професійну кваліфікацію особи: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді (за результатами кваліфікаційного оцінювання); подання Вищої ради правосуддя Президентові України про призначення судді (за результатами розгляду рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України)».

Про цифрову компетентність суддів

Особливість цього стандарту полягає в тому, що окремою вимогою до судді визначено «Цифрову компетентність», яка охоплює шість окремих складових такої компетентності та вимагає від судді наступних навичок та умінь: ідентифікувати та використовувати комп'ютерні й мобільні пристрої для вирішення робочих завдань, змінювати налаштування застосунків; адмініструвати онлайн сервіси; шукати, фільтрувати та перевіряти дані; аналізувати, інтерпретувати та оцінювати дані, інформацію та цифровий контент; застосовувати відповідні формати для створення певного цифрового контенту; застосовувати засоби цифрового зв'язку; поширювати дані та обмінюватися даними; відображати та використовувати цифрову ідентичність; дотримуватися визначених заходів кібергігієни, захисту та безпеки, в тому числі розпізнавати неліцензійні застосунки; використовувати дані через декілька середовищ та послуг цифрових інструментів.

Висновки

1. Взаємодія системи правосуддя України з технологіями штучного інтелекту (ШІ) у 2024 році підтвердила актуальність такої співпраці та потенціал для покращення ефективності судових процесів. Результати, як-от навчання юристів, використання інструментів ШІ та аналіз їхніх обмежень, стали важливими кроками в цифровій трансформації правосуддя.

2. Верховний Суд і з'їзд суддів України сформуливали важливі позиції щодо використання ШІ, підкресливши, що він є допоміжним інструментом, який не замінює ролі судді. Ці рішення заклали етичні та процедурні межі для застосування ШІ в судовій системі, що сприяє збереженню незалежності суддів та захисту принципів справедливого правосуддя.

3. Інтеграція цифрових компетенцій у Професійний стандарт «Суддя» є ключовим кроком для підготовки системи правосуддя до викликів майбутнього. Цей стандарт окреслює вимоги до сучасного судді, включаючи знання цифрових технологій, кібергігієни та ефективного використання ШІ, що є основою для подальшого розвитку правосуддя в Україні.

Комітет поставив «хрест» на ГКУ

Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку рекомендував прийняти законопроект про скасування Господарського кодексу в цілому.

Парламентський комітет з питань економічного розвитку на засіданні 7 січня повторно розглянув до другого читання законопроект про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період № 6013. Якщо простіше, то даний законопроект передбачає скасування Господарського кодексу України. Він був прийнятий Верховною Радою 12 січня 2023 року в першому читанні за основу.

До законопроекту для підготовки його до другого читання було внесено 1 177 поправок. За результатами розгляду пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи, було підготовлено порівняльну таблицю законопроекту до другого читання, яка містить усі внесені та не відкликані зміни, з яких було враховано 108, відхилено 1 096 пропозицій. Це вже третя порівняльна таблиця.

Отже, Комітет рекомендував прийняти законопроект в другому читанні та в цілому з техніко-юридичними поправками. Доповідачем з цього питання виступить заступник голови Комітету ВРУ з питань економічного розвитку Олексій Мовчан. Фінальна редакція передбачає, що закон вводиться в дію через 6 місяців після набрання чинності. Таким чином, ГК втратить чинність через 6 місяців після.

Мін'юст створить «Пентагон»

У Міністерстві юстиції планують імплементувати такий механізм захисту даних, який стане своєрідним «Пентагоном державних реєстрів».

Про це в інтерв'ю «Укрінформу» розповіла міністерка юстиції Ольга Стефанішина. «Ми забезпечуємо відновлення на майданчиках, які мають належний механізм захисту відповідних даних від можливих атак. Також уже розроблено план створення такого собі «Пентагону» для державних реєстрів, який, як очікуємо, буде швидко імплементований. Відповідна команда вже працює над запуском цієї ініціативи», – розповіла О. Стефанішина.

За її словами, метою країни-агресора під час недавньої кібератаки був, у першу чергу, підірвати функціональність держави. «Цієї мети досягнуто не було, за що я окремо дуже дякую фахівцям Мін'юсту. Проте кібервійна ведеться 24 години на добу сім днів на тиждень. До поки триває ця повномасштабна війна з росією, три-

ватиме і кібервійна», – зазначила Ольга Стефанішина.

Нагадаємо, Україна зазнала наймасштабнішої кібератаки на державні реєстри за останній час. Унаслідок цієї атаки, яку здійснили російські хакери, було тимчасово призупинено роботу ключових систем Міністерства юстиції. При тому хакери заявили, що знищили всі дані, до яких вони отримали доступ, включно з резервними копіями на серверах у Польщі.

Як було встановлено, ця наймасштабніша кібератака на держреєстри України готувалася кілька місяців, проте в СБУ сказали, що не можуть розповісти деталі про її підготовку. Водночас Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації не підтверджує витік інформації після кібератаки росії.

В Україні обмежать найбільші пенсії:

кого це торкнеться?

Міністерство соціальної політики повідомило про обмеження найбільших спеціальних пенсій у 2025 році. Загалом під таке обмеження потраплять понад 17 тисяч пенсіонерів.

Обмеження застосовуються лише для тієї частини виплати, яка є додатковим «привілеєм» від держави для певних професій. «Законом про державний бюджет на 2025 рік було затверджено норму про застосування в 2025 році обмежувальних коефіцієнтів до пенсій, які в 4 чи більше разів перевищують середню пенсію по країні, або 10 прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб», – йдеться в повідомленні відомства.

При цьому в міністерстві наголосили, що в пенсійній системі на сьогодні накопичились дисбаланси, які роблять її несправедливою та непрозорою, знижуючи таким чином як довіру до самої пенсійної системи, так і мотивацію до сплати ЄСВ в суспільстві. Ідеться, зокрема, про обмеження пенсій, які на сьогодні можуть становити 60, 80 чи навіть 100 тисяч гривень і вище. При цьому такі обмеження не будуть застосовуватися до пенсій людей, які сьогодні воюють на фронті або брали участь у захисті Батьківщини від агресії РФ, починаючи з 2014 року.

«Обмежуючі коефіцієнти дозволяють зменшити величезну різницю між так званими «спеціальними» і загальними пенсіями. Відповідно до постанови, до пенсій, які перевищують 10 прожиткових мінімумів, зокрема, розмір яких визначено за рішеннями су-

дів, застосовуватимуться понижувальні коефіцієнти», – повідомили в міністерстві. Запропонований механізм працюватиме так, що чим вищим є розмір пенсії, тим більший коефіцієнт буде застосовуватися:

- до частини пенсії, що перевищує 10 прожиткових мінімумів (ПМ) (23 610 грн) та не перевищує 11 прожиткових мінімумів (25 971 грн), застосовуватиметься коефіцієнт 0,5;

- до частини пенсії, що перевищує 11 ПМ (25 971 грн) та не перевищує 13 ПМ (30 693 грн) – 0,4;

- до частини пенсії, що перевищує 13 ПМ (30 693 грн) та не перевищує 17 ПМ (40 137 грн) – 0,3;

- до частини пенсії, що перевищує 17 ПМ (40 137 грн) та не перевищує 21 ПМ (49 581 грн) – 0,2;

- до частини пенсії, що перевищує 21 ПМ (49 581 грн) – 0,1.

«Таким чином, диференціація розмірів пенсій залишається, але з урахуванням реалій воєнного часу, обмеженого фінансування і, головне, справедливості й пропорційності нарахування розмірів пенсій, в 2025 році будуть застосовуватися вищезгадані обмеження», – підкреслили у відомстві.

Посадовці у Мінсоцполітики звертають увагу, що обмеження будуть застосовува-

тися лише на той розмір виплати, яка не є страховою частиною пенсії, а додатковою виплатою від держави за роботу в окремих силових чи інших структурах. Ідеться про надбавки, підвищення, додаткові пенсії, цільову грошову допомогу, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інші доплати до пенсії, встановлені законодавством. Як уточнюється, під дію даної норми підпаде близько 17,6 тисячі «спеціальних» пенсіонерів.

Ми ж додамо, що згідно з постановою уряду від 3 січня, обмеження застосовуються до пенсій, призначених або перерахованих відповідно до Митного кодексу України, Законів «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про статус народного депутата України», «Про Національний банк України», «Про Кабінет Міністрів України», «Про дипломатичну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про судову експертизу», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», постанови Верховної Ради України «Про затвердження Положення про помічника-консультанта народного депутата України». Таким чином, спецпенсії обмежать державним службовцям, прокурорам, дипломатам, народним депутатам, митниками, членам уряду та іншим «спеціальним» пенсіонерам.

P.S. Зазначимо й таку цікаву інформацію. Кількість років, яка необхідна для виходу на пенсію українцям у 2025 році, збільшилася. Щоб вийти на пенсію в 60 років, то з 1 січня потрібно буде мати 32 роки стажу. Водночас ті, хто після досягнення 60 років не матиме достатнього страхового стажу, матимуть право на пенсію в 63 роки за наявності стажу від 22-х до 31 року. За наявності стажу від 15 до 21 року – пенсію призначать у 65 років.

Підготував **Артем ДМИТРЕНКО**, спеціально для ЮВУ

Подвійні стандарти уряду:

наступ на права пенсіонерів і підрив довіри до держави

Дії виконавчої влади щодо регулювання пенсійного забезпечення виглядають сьогодні як чергова спроба порушення конституційних прав громадян під прикриттям боротьби з фінансовими дисбалансами. Вибіркове обмеження пенсій для одних категорій населення і збереження привілеїв для інших лише підсилює соціальну несправедливість та демонструє подвійні стандарти нинішньої влади, бо до цього попередні можновладці навіть додуматися не могли.

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих України, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва

Дещо про справедливість

Такі ініціативи не мають нічого спільного зі справедливістю чи економічною оптимізацією, натомість викликають обурення і підривають довіру як усередині країни, так і на міжнародній арені. Як ви вже мабуть зрозуміли, в продовження своєї попередньої публікації хочу висловити свою думку стосовно подій, які зараз обговорюються навколо урядового проекту постанови про застосування коефіцієнту до спецпенсій і позиттєвого утримання окремих категорій пенсіонерів.

Прошу також вважати цю публікацію моїм зверненням до Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала з вимогою переглянути вказаний проект постанови, який порушує конституційні права громадян, підриває соціальну справедливість і суперечить міжнародним зобов'язанням України.

Саме про продовження наступу виконавчої влади на конституційні права найменш захищеної частини пенсіонерів, які отримують спеціальні пенсії (чи позиттєві утримання), свідчить цей урядовий документ, який передбачає застосування коефіцієнтів для обмеження пенсій певних категорій громадян, але не охоплює всі існуючі пенсійні виплати, наприклад, не чіпає тих же суддів, працівників поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро чи неконституційної Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. І це при тому, що в цих органах правопорядку і судах заробітна

плата набагато вища, аніж у конституційно створеної прокуратури, що викликає серйозні сумніви у справедливості та об'єктивності запропонованих змін, тим більше, що уряд явно лукавить, коли аргументує необхідність прийняття цієї постанови тим, що значна частина спеціальних пенсій значно перевищує середній рівень виплат для більшості пенсіонерів, бо, водночас, залишає поза увагою інші категорії пенсіонерів, які отримують одні з найвищих пенсій у країні, в тому числі й у порівнянні з прокурорськими.

Про вибірковість

Тому, відсутність у даному проекті постанови КМУ пропозицій про урізання пенсійного забезпечення суддів та інших перелічених категорій силовиків на 2025 рік нівелює

кає обурення серед інших пенсіонерів, до чіх виплат планують застосувати запропоновані обмеження.

Особливо показовим є факт, що саме суддівські пенсії (позиттєві утримання) не підпадають під дію нових коефіцієнтів. Це може свідчити про небажання влади чіпати суддівську систему, розуміючи ризики відповідного юридичного спротиву. Останні, маючи прямий доступ до Конституційного Суду, судді якого теж мають одні з найвищих пенсій в Україні, можуть оскаржити туди будь-які обмеження своїх прав і домогтися відновлення попереднього рівня виплат. А тому влада остерегається, що таке може відбутися, в результаті чого, обмеження, накладені на інші категорії пенсіонерів, також можуть бути судами переглянуті, що поставить під сумнів всю задуману нашою «демократичною» владою цю відверту «аферу». Тож вирішила, що дана постанова, на відміну від законопроекту депутатки Третякової, на суддів не розповсюджується. І нічого гріха таїти те, що виконавча влада таким способом очевидно намагається «підкупити» суддів, аби вони в майбутньому не задовольняли позовів скривджених такими діями уряду пенсіонерів.

Отже, Кабінет Міністрів України під виглядом боротьби з фінансовою нерівністю в забезпеченні пенсіями різного роду категорій пенсіонерів, що неминуче сподобається частині їх електорату, людям, які живуть за принципом: нехай і в тебе хата горить,

Особливо показовим є факт, що саме суддівські пенсії (позиттєві утримання) не підпадають під дію нових коефіцієнтів.

головний аргумент влади про боротьбу з фінансовим дисбалансом. Виходить, що справедливість у розподілі коштів стосується лише обмеженого кола пенсіонерів, в першу чергу «независних» прокурорів, тоді як інші категорії, які мають політичний, юридичний або силовий вплив, залишаються у привілейованому становищі по зрівнянню з іншими особами, які одержують спеціальні пенсії. Такий підхід, навпаки, лише викли-

бо моя згоріла, демонструючи при цьому подвійні стандарти, фактично хоче просто уникнути конфліктів із впливовими категоріями пенсіонерів. Без сумніву, що така вибірковість підриває довіру до так званих «пропозицій» і демонструє надуманість оприлюднених мотивів у підходах до зменшення соціальних видатків.

У всій цій історії, але, особливе занепокоєння викликає те, що серед категорій, на які

поширюються вказані обмеження, є й пенсіонери органів прокуратури, тобто інша частина тієї ж судової влади, куди відносяться і судді. Урядовий підхід до зменшення пенсій прокурорів може мати далекосяжні негативні наслідки, які виходять за межі суто фінансової площини. Погіршення умов пенсійного забезпечення прокурорів є ще одним кроком у підриві основ цього конституційного органу, що вже неодноразово стикався із системним тиском й утисками фінансового характеру. Зменшення соціальних гарантій не тільки знижує престиж роботи в прокуратурі, але й ставить під загрозу, про що я постійно наголошую, незалежність прокурорів при здійсненні своїх повноважень, що є грубим порушенням Конституції і законів України.

Загрози

Позбавлення соціального захисту й гарантованої компенсації за втрачене здоров'я під час тривалої служби в органах прокуратури може призвести до демотивації професіоналів у прокуратурі, яких і так там на сьогодні залишилося обмаль, відтоку в цілому підготовлених кадрів та загально-го занепаду даної інституції, який уже, на жаль, розпочався. Без чітких гарантій незалежності, що включають і гідний рівень пенсійного забезпечення, прокуратура може стати ще більш залежною від зовнішнього впливу, перетворюючись фактично на недієздатний орган з ефективного виконання лише її притаманних конституційних функцій, які ніхто в нашій державі не може виконувати. Це також створює ризики для забезпечення верховенства права, оскільки підконтрольна чи недієздатна прокуратура не зможе гарантувати дотримання вимог закону на стадії досудового розслідування нехай й у формі процесуального керівництва, а також прав і свобод громадян в кримінальному судочинстві.

Таким чином, ще раз стверджую, ще запропоновані зміни в пенсійному забезпеченні виглядають не як прагнення до економічної оптимізації фінансових витрат, а як цілеспрямоване послаблення конституційно створеної прокуратури. У сукупності з іншими руйнівними «реформами» протягом уже 10 років це може мати небезпечні наслідки і для всієї правоохоронної системи країни, що є неприпустимим у контексті побудови демократичного і правового суспільства як під час повномасштабної війни, так і в післявоєнний, теж занадто складний період.

А що робити з рішеннями судів?

Окрім того, хочеться ще раз звернути увагу нашого уряду: більшість пенсій, які нині пропонується обмежити постановами Кабміну, були призначені на підставі рішень судів. Це означає, що такі виплати є не просто адміністративним рішенням, а юридично захищеним правом, яке визначене судовим порядком. У правовій системі, зокрема за статтею 6 Європейської конвенції з прав людини (право на справедливий суд), існує принцип правової визначеності. Він гарантує, що остаточні та обов'язкові рішення судів не можуть бути поставлені під сумнів чи скасовані іншими органами, окрім самого суду. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що втручання держави в такі рішення є серйозним порушенням цього принципу.

Наприклад, у справі «Draft-Ova a.s. v. Slovakia» ЄСПЛ постановив, що скасування остаточного судового рішення з боку державних органів є неприпустимим, якщо немає переконливих підстав, які виправдовують такий відступ від принципу правової визначеності. Суд наголосив, що будь-які втручання в рішення судів мають базуватися на виняткових обставинах і бути обґрунтованими в правовому полі.

У нашому випадку спроба Кабміну переглянути пенсійні виплати, призначені рішеннями судів, становить очевидне грубе порушення цього принципу. Згідно з названою вище Європейською конвенцією, державні органи не мають права скасовувати чи змінювати судові рішення, тим більше – через підзаконні акти. Це підриває не лише права окремих громадян, але й загальні засади правової держави. Крім того, ЄСПЛ уже визнавав подібні дії порушенням прав людини, що може призвести до нових скарг українських громадян до міжнародних судів і потягне в черговий раз не тільки значні репутаційні, а

тим більше, і нові, додаткові фінансові витрати для держави, з якими, начебто, й «воює» наш кабмін, бо така постанова, начебто, уряду, якщо, вибачте, його так можна на сьогодні назвати, обов'язково буде визнана неконституційною і незаконною в майбутньому.

Відтак, подібні ініціативи є не лише юридично сумнівними, але й суперечать європейським стандартам, що ставить під сумнів відданість України своїм міжнародним зобов'язанням і європейському вектору розвитку. З таким підходом наша країна ризикує не лише втратити довіру власних громадян, але й суттєво підірвати свої міжнародні перспективи. Європейський Союз, до якого ми прагнемо вступити, базується на принципах верховенства права, захисту прав людини та соціальної справедливості. Систематичне порушення цих принципів, зокрема звуження соціальних гарантій і дискримінаційні рішення проти тих же прокурорів як складової гілки судової влади суперечать вимогам ЄС до країн-кандидатів. Подібні кроки створюють враження, що Україна не готова забезпечувати високі стандарти захисту прав своїх громадян, що є обов'язковою умовою для вступу до ЄС. За таких обставин країна ризикує не лише уповільнити процес євроінтеграції, але й опинитися в ізоляції, оскільки подібний підхід не сумісний із цінностями цивілізованого світу.

На підставі викладеного, звертаюсь особисто вже до Прем'єр-міністра України Д. Шмигала з проханням відкликати і не підписувати запропонований проект даної Постанови, оскільки вона порушує вимоги Конституції та Законів України, і не компроментувати себе остаточно.

P.S. Обидві мої публікації на цю тему вже направлені на електронну адресу Кабінету Міністрів.

Слава Україні! Слава ЗСУ!

Фактична перевірка податковою і місце її проведення

Податковий кодекс встановлює чітке розмежування порядку проведення перевірок різних видів, в тому числі щодо місця проведення податкової перевірки

Леся ДУБЧАК,
адвокатка, кандидатка юридичних наук,
доцентка

Відповідно до підпункту 20.1.4 пункту 20.1 статті 20 ПК України контролюючі органи мають право проводити відповідно до законодавства перевірки й звірки платників податків (крім Національного банку України), зокрема після проведення процедур митного контролю та/або митного оформлення.

Глава 8 розділу II ПК України визначає види перевірок, які можуть бути проведені контролюючими органами, а також порядок та процедуру їх проведення. При цьому приписи кодексу в цій частині встановлюють і певні правила поведінки при здійсненні перевірок як для суб'єкта владних повноважень, так і для платника податків, дотримання яких вимагається задля забезпечення балансу між публічними і приватними інтересами.

Положеннями цієї глави ПК України встановлюється чітке розмежування щодо порядку проведення окремих видів перевірок, зокрема, й щодо місця проведення податкових перевірок. Так, згідно з пунктом 75.1 статті 75 ПК України контролюючі органи мають право проводити камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки. За змістом підпункту 75.1.3 пункту 75.1 статті 75 ПК України фактичною вважається перевірка, що здійснюється за місцем фактичного провадження платником податків діяльності, розташування господарських або інших об'єктів права власності такого платника.

Отже, виходячи з буквального аналізу змісту норми підпункту 75.1.3 пункту 75.1 статті 75 ПК України проведення фактичної перевірки вимагає чіткого з'ясування місця безпосереднього провадження платником податків конкретного виду діяльності та фактичного проведення цієї перевірки у такому місці або ж за місцем розташування тих чи інших об'єктів, які використовуються господарюючим суб'єктом у його діяль-

ності, яка охоплюється предметом фактичної перевірки.

Таким чином, на відміну від фактичної перевірки документальна перевірка проводиться на підставі податкових декларацій (розрахунків), фінансової, статистичної та іншої звітності, реєстрів податкового та бухгалтерського обліку, ведення яких передбачено законом, первинних документів, та податковому обліку й пов'язані з нарахуванням і сплатою податків та зборів, а також отриманих податковим органом документів та податкової інформації, у тому числі за результатами перевірок інших платників податків, що охоплюється предметом саме документальної перевірки: своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати податків та зборів. Натомість, проведення фактичної перевірки не передбачає контролю за нарахуванням і сплатою податків.

Так Верховний Суд в постанові від 2 березня 2023 року у справі № 380/13375/21 звертає увагу, що особливість фактичних перевірок та їх відмінність від усіх інших

періодів, які проводяться податковими органами, полягає в тому, що при їх проведенні перевіряються не бухгалтерські документи, а правильність фактичних дій (фактичного стану речей) суб'єкта підприємницької діяльності. Тому, така перевірка проводиться не за місцем розташування платника податку (місцем розташування органу управління), а саме за місцем фактичного провадження платником податків діяльності, розташування господарських або інших об'єктів права власності такого платника.

За сталою та послідовною практикою Верховного Суду встановлена судами протиправність наслідків податкової перевірки внаслідок порушення процедури її проведення є достатньою та самостійною підставою для скасування прийнятих за результатами її проведення рішень, що унеможливає перехід до суті покладених в їх основу податкових правопорушень. Однак, судова практика у цій категорії справ дуже неоднорідна. На жаль, судова гілка влади досить часто не зважає на те, що посадові та службові особи контролюючих органів зобов'язані, зокрема, дотримуватися Конституції та діяти виключно у відповідності з цим кодексом та іншими законами України, іншими нормативними актами; не допускати порушень прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ, організацій (підпункти 21.1.1, 21.1.4 пункту 21.1 статті 21 ПК України).

Новації податкового декларування

Податкову декларацію про майновий стан і доходи децю видозмінять. Мінфін уже оприлюднив проект відповідного наказу.

Пропонується, зокрема: викласти в новій редакції форму податкової декларації про майновий стан і доходи та внести зміни до Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи. Причина новацій уже традиційна – внесення в 2024 році змін до ПКУ завдяки Закону № 4015, а саме: запровадження для фізичних осіб – підприємців (крім одиниць), які

здійснюють роздрібну торгівлю паливом, авансових внесків із ПДФО; зміна ставки військового збору; сума мінімального податкового зобов'язання, визначена відповідно до підпунктів 38-1.1.1 і 38-1.1.2 ПКУ, не може становити менше 700 гривень з 1 гектара, а для земельних ділянок, у площі яких частка ріллі становить не менше 50%, – 1400 гривень з 1 гектара.

Закон про народовладдя:

українці зможуть активніше впливати на життя своїх громад

Президент нещодавно підписав закон про народовладдя на місцевому рівні, що покликаний залучити якомога більше жителів до прийняття рішень у громадах та сприяти розвитку локальної демократії.

Лариса БІЛОЗІР,
народна депутатка Верховної Ради України IX скликання

Як основна авторка даного законопроекту, переконана, що ефективне місцеве самоврядування можливе за умови, коли на його рішення впливають громадяни. В межах своєї роботи я багато контактую з виборцями округу. Бачу потребу жителів у комунікації та порозумінні з місцевою владою під час вирішення проблем чи складнощів, з якими вони зіштовхуються в громаді. А також бажання жителів покращити рівень звітування влади, яку вони обрали на місцевих виборах. Після початку повномасштабної війни, ця потреба у взаємодії з владою виростає в громадах в рази.

Саме для цього ми новим законом встановили інструменти такої взаємодії та надали людям можливість активно брати участь в житті громади, змінивши статус просто пасивних спостерігачів. Впевнена, що це значно вплине на розвиток демократії та прозорості влади на місцях.

Отже, основними новелами законопроекту є:

- встановлена обов'язковість затвердження статутів територіальних громад (з 1 січня 2027 року);
- ВПО інтегруються в життя громад, де вони проживають;
- деталізується порядок проведення загальних зборів, громадських слухань, громадського оцінювання, внесення місцевої ініціативи;
- створюються механізми для залучення молоді до вирішення питань місцевого значення;
- надається визначення терміну «житель»;
- можливість громадян брати участь у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету;
- визначається порядок участі жителів у публічних консультаціях, консультативно-дорадчих органах при ор-

ганах та посадових особах місцевого самоврядування;

– деталізується процедура звітування голів громад та депутатів місцевих рад.

Згідно з новим законом органи місцевого самоврядування (ОМС) до 1 січня 2027 року мають привести у відповідність чинний статут територіальної громади або затвердити новий. Для прикладу, в деяких громадах мого округу статут громади прийнято, але в більшості вони відсутні, відповідно жителі не включені повністю в процес вироблення рішень, комунікації та співпраці з місцевою владою.

Відтепер основними формами участі жителів громади у вирішенні питань місцевого значення є: місцевий референдум, загальні збори (конференція) жителів, місцева ініціатива, громадські слухання, участь громадян у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету, публічні консультації, громадське оцінювання діяльності ОМС, консультативно-дорадчий орган при ОМС та інші форми участі, що не суперечать закону.

Серед важливого також відмічу, що законопроектом № 7283 ми інтегруємо внутрішньо переміщених осіб в життя громад, в яких вони проживають та залучаємо їх до активного життя громади. Крім того, більше можливостей для реалізації свого бачення розвитку громади надаємо й молоді (жителі, яким виповнилося 14 років). Вони отримують право ініціювати та брати участь у: місцевій ініціативі, громадських слуханнях, публічних консультаціях, консультативно-дорадчих органах тощо.

Крім того, посилено відповідальність голови та депутатів місцевих рад, які повинні звітувати про свою роботу перед жителями на відкритій зустрічі, щоб люди могли поставити питання чи висловити пропозиції. Перед цим письмовий звіт оприлюднюється на офіційному веб-сайті ради не пізніше ніж за сім календарних днів до проведення відкритої зустрічі. Така форма звітування сприятиме більшій комунікації влади з мешканцями громад.

Наостанок зазначу, Україна прагне розвивати демократичне прозоре суспільство навіть в умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора. І ми повинні зробити все для того, аби побудувати спроможну Україну, де головне її люди, які активні і впливають на рішення, в тому числі й органів місцевого самоврядування.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Організували систему «відкатів»

На Львівщині затримано посадовців міської ради. Загалом задокументовано отримання зловмисниками 25 тисяч грн хабарів.

Правоохоронці затримали заступника міського голови та начальницю відділу однієї з міськрад області, які організували дану корупційну схему. Про це повідомила Національна поліція України. «Як встановили оперативники управління стратегічних розслідувань у Львівській області та слідчі слідчого управління обласної поліції, організував корупційну схему заступник міського голови. У спільники він залучив начальницю відділу однієї з міськрад області, яка відповідала за отримання коштів від підприємців», – ідеться в повідомленні на сайті відомства.

Як зазначається, за укладення договорів із державним органом посадовці вимагали від підприємців 7% «відкату» від суми договору на постачання оргтехніки. Правоохоронці затримали фігурантів після отримання чергового «траншу». Загалом задокументовано отримання зловмисниками 25 тисяч гривень хабарів. Слідчі повідомили чиновникам про підозру за ч. 3 ст. 368 (одержання неправомірної вигоди) КК України. Їм обрано запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою з правом внесення застави. Зловмисникам загрожує до десяти років ув'язнення з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком до трьох років із конфіскацією майна.

Нагадаємо, в Києві на хабарі в 20 тисяч доларів затримано головного державного інспектора Центрального міжрегіонального управління Державної податкової служби. Посадовець вимагав кошти від директора приватної будівельної компанії з Чернігова за «позитивне» проведення податкової перевірки. В разі отримання грошей чиновник обіцяв підприємцю «анулювати» комерційні зобов'язання щодо сплати податків, які він мав відрахувати до державного бюджету.

Раніше було викрито на корупції виконувача обов'язків заступника начальника Головного управління Державної податкової служби Києва. Про це повідомила Служба безпеки України.

■ ПРАВООХОРОНА

Трансплантація органів!**Правоохоронці радилися як не допустити зловживань у цій сфері**

В Офісі Генпрокурора відбулася робоча нарада, присвячена ефективності та проблематиці при виявленні й розслідуванні злочинів, пов'язаних із порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних мате-

ріалів людини, ініційована заступником Генерального прокурора Ігорем Мустецю.

Присутні учасники обговорили проблемні питання, які виникають під час виявлення та розслідування злочинів, зазначеної категорії, а також взаємодію правоохоронних та інших державних органів на цьому напрямі.

У ній взяли участь міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко, керівники самостійних структурних підрозділів Офісу Генпрокурора, представники Національної поліції України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань.

Як було зазначено, на сьогодні триває робота Офісу Генерального прокурора щодо обміну інформацією з правоохоронними та іншими державними органами на постійній основі та координації дій, які позбавлять можливості будь-яких зловживань та вчинення кримінальних правопорушень у сфері трансплантації.

■ СПРАВИ СУДОВІ

З думкою про

В Рівненському апеляційному суді відбулася нарада за участі голів місцевих судів області.

Зі слів організаторів, мета зустрічі – організація судочинства в 2025 році в умовах воєнного стану, обговорення питань матеріально-технічного оснащення судів та розвитку інформаційних технологій для побудови єдиного інформаційного простору з великою базою даних і розвинутою системою комунікацій.

Голова Рівненського апеляційного суду Олег Полюхович, його заступник Степан Шимків, судді-секретарі судових палат Надія Ковальчук та Тетяна Збитковська зосередили увагу учасників наради на важливих змінах, що відбулися в чинному законодавстві, наголосивши при цьому на обов'язковості застосування при прийнятті рішень Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод та практики Європейського суду з прав людини як джерела права.

У свою чергу начальник ТУ ДСА України в Рівненській області Юрій Демянчук обговорив із присутніми реальний стан матеріально-технічного забезпечення судів, проблеми у сфері запровадження інформаційних технологій у судочинстві, сучасного стану «Електронного суду» та довгострокових планів і загальних тенденцій розвитку інноваційних технологій.

Про безпеку в судах говорив у своєму виступі Віктор Мороз, начальник ТУ Служби судової охорони в Рівненській області, який навів статистичні дані, що стосуються охорони місцевих загальних судів області, кількості залученого особового складу, належної кому-

■ АДМІНПОСЛУГИ

Мільйон послуг – не межа

ЦНАПи Київщини у 2024 році надали понад 1 мільйон адміністративних послуг.

Минулий рік став важливим етапом у розвитку Центрів надання адміністративних послуг у Київській області. Наразі в регіоні функціонує 69 ЦНАПів, які за рік надали мешканцям понад 1 мільйон адміністративних послуг, забезпечуючи якісне та доступне обслуговування. Про це повідомляє Київська обласна військова адміністрація.

Одним із важливих досягнень минулого року стало забезпечення обслуговування ветеранів за принципом «Єдиного вікна». Цей підхід наразі діє в 30 громадах Київщини й дозволяє надавати всі необхідні адміністративні послуги в одному місці, зменшуючи кількість візитів і спрощуючи процес обслуговування.

Водночас розбудова центрів надання адмінпослуг триває. Так, завдяки партнерству з Програмою розвитку ООН, Європейським Союзом та Міністерством цифрової трансформації України в 2024 році в селищі Димер відкрито новий модульний ЦНАП. Цей об'єкт став частиною загальної мережі, що дозволяє забезпечити доступність адміні-

стративних послуг у віддалених населених пунктах. Відзначимо й те, що торік ЦНАПи Київщини активно долучилися до ініціативи «Дія Центри». До мережі приєдналися центри надання адмінпослуг Тетіївської, Медвинської, Гірської та Пристоличної громад. Всього в області нині працює п'ять «Дія Центрів».

Ще одним важливим кроком стала реалізація послуг Державної міграційної служби України з оформлення та видачі паспортів. Із 2024 року паспортні послуги почали надавати ще 8 ЦНАПів, а загалом такі послуги доступні в 36-ти ЦНАПах області. Варто додати й те, що в березні минулого року, в рамках партнерства між Київською областю та Регіоном Іль-де-Франс, ЦНАПи отримали комп'ютерні планшети, які дозволяють обслуговувати відвідувачів з порушенням зору та слуху, підвищуючи інклюзивність послуг.

Підготувала **Надія БОНДАРЕНКО**, спеціально для ЮВУ

нові технології

нікації з працівниками судів для організації безпеки під час розгляду справ, що становлять суспільний інтерес, кількості вилучених у відвідувачів суду, у тому числі учасників судових розглядів, заборонених предметів, доцільності оснащення судів у найближчій перспективі пристроями сигналізації тощо.

На завершення зустрічі Олег Полюхович подякував спеціально запрошеним суддям у

відставці Руслану Ральцю (Дубенський міський районний суд) та Петру Феськову (Млинівський районний суд) за багаторічну працю у сфері здійснення судочинства, їх принципиовість та об'єктивність при прийнятті рішень.

Підготував **Максим БОНДАР**, спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Мільйонний хабар для ОГП

Суд виніс вирок екс-прокурору та його поплічнику.

Колегія суддів Вищого антикорупційного суду визнала винуватими колишнього начальника одного з відділів Офісу Генпрокурора та ще одну особу, яка виступала посередником у кримінальному провадженні щодо спроби підкупу прокурорів ОГП. Про це інформують ВАКС та Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Йдеться про справу 2022 року та вирок експрокурору Олега Гальченка-Авілову та його пособнику Ігорю Осиповичу. Їх викрили на підбурюванні до надання неправомірної вигоди й пособництві в її наданні, начебто, керівництву Офісу Генерального прокурора за прийняття в кримінальному провадженні рішення про повернення 4-х дороговартісних автомобілів (Mercedes-Benz S400 CDI, Porsche Macan GTS, Bentley Continental GT, Land Rover Range Rover), вилучених у ході обшуків, і подальше закриття провадження.

На засіданні 3 січня Гальченко-Авілову суд призначив покарання у виді позбавлення волі строком на 6,5 років з позбавленням права обіймати посади в правоохоронних органах строком на 3 роки. Суд також конфіскував 60 100 доларів, а також позбавив вказану особу класного чина – старший радник юстиції. Застосований до екс-посадовця запобіжний захід у виді застави в розмірі 448 228 грн залишили в силі до набрання вироком законної сили.

Осиповичу присудили позбавлення волі строком на 6 років з конфіскацією половини належного йому майна. Застосований до нього запобіжний захід у виді застави у розмірі 198 480 грн суд залишив до набрання вироком законної сили. Окрім того, обом обвинуваченим заборонено залишати без дозволу суду межі Київської області до набрання вироком законної сили.

Вказано, що вирок може бути оскаржений в апеляційному порядку впродовж 30 днів з дня його проголошення шляхом подачі апеляційної скарги через Вищий антикорупційний суд до Апеляційної палати ВАКС.

США і тут перші...

Нью-Йорк став першим містом США, де водії платитимуть за затори.

У Нью-Йорку почали стягувати з автомобілістів збір за в'їзд у перевантажені транспортні частини міста з метою полегшення дорожнього руху та залучення коштів на місцевий транспорт. Про це повідомляє Financial Times, передає Укрінформ. Від неділі автомобілісти, які в'їжджають у деякі з найбільш перевантажених районів Мангеттена в години пік, повинні будуть сплатити 9 доларів за авто. Невеликі вантажівки платитимуть \$14,40 за в'їзд на Мангеттен у години пік, тоді як з більшого транспорту братимуть \$21,60. Водночас плата за проїзд у непікові години (вночі з 21:00 до 5:00 у будні дні та з 21:00 до 9:00 у вихідні дні) для автомобілістів знижується до \$2,25.

Очікується, що це скоротить кількість транспортних засобів, які щодня в'їжджають в південний Мангеттен, приблизно на 10% та допоможе залучити \$15 млрд на розвиток громадського транспорту.

«Злочин року»

Поліція арештувала kota за крадіжку риби з припаркованого мопеда.

У Таїланді стався «злочин року» – рудий кіт украв рибу з пакета на припаркованому моторолері, а поліція швидко знайшла «підозрюваного». Ролик із цієї історією став популярним в соцмережі Instagram. Відео з арештом «злочинця року» стало надзвичайно вірусним в інтернеті – набрало понад 1 млн переглядів. Видання Dialogue Pakistan пише, що цей неймовірно курйозний епізод стався ще в жовтні минулого року. Тоді чоловік придбав рибу для власних потреб і поклав її у пакет, прив'язавши до керма моторолера. Коли власник транспорту відійшов, камера відеоспостереження зафіксувала, як рудий кіт витягнув рибу з пакета та зник із місця злочину.

Однак згодом поліція спіймала «злочинця». На відео помітно, що kota вже несе правоохоронець і той має трохи розгублений вигляд. «Здається, він розуміє, що щось утнув незаконно і йому соромно за це».

Придністров'я готують для атаки на Україну

Як Київ має протидіяти планам кремля в Молдові?

Стрімкий розвиток енергетичної кризи в Придністров'ї, що розпочалася 1 січня із припиненням постачання російського газу, складно назвати неочікуваним. Цей регіон Молдови, нагадаємо, понад 30 років перебуває не лише під впливом росії, а й під її фактичним контролем. Тут розміщений російський військовий контингент; силові структури напряму підпорядковані російській вертикалі; навіть прапор росії використовується як «другий державний». І хоча економічний блок «уряду» Придністров'я має значну самостійність у діях та політиці, економічна залежність від рф лишалася надзвичайно високою. Перш за все через те, що економіка та бюджетна система регіону були побудовані на споживанні російського газу, який надходить сюди безкоштовно, транзитом через Україну. Тож коли восени 2024-го стало зрозуміло, що Київ не продовжуватиме транзитний контракт із Газпромом, «економічна модель» Придністров'я опинилася під питанням. Зазначимо, що закупівля газу з альтернативних джерел не вирішувала би проблему – основою придністровської економіки був саме безкоштовний газ.

Сергій СИДОРЕНКО,
ЄП

Війна газова та інформаційна

Певний час влада підконтрольного рф регіону розраховувала, що газпром в останній момент подарує хоча б мінімальне постачання газу. Технічна можливість для цього була – у трансбалканському коридорі (з рф до Туреччини, далі через Болгарію та Румунію до Молдови) лишилися незаброньовані потужності. Та навіть коли москва офіційно оголосила, що з 1 січня 2025 р. постачання до Придністров'я припиниться, Тирасполь лишався на диво спокійним, а влада регіону переконувала людей, що все під контролем.

Як було нескладно здогадатися, все пішло не так: 300-тисячний регіон, де половина населення живе в багатоповерхівках, одночасно опинився без газу, опалення й гарячого водопостачання. Спроби людей хоч якось опалювати житло електрикою в морози перевантажили мережу. Віялові відключення вже сягнули 8 годин на добу (і точно зростатимуть), а частина помешкань взагалі знеструмлені через аварії. Попри все це, «влада» Придністров'я зберігає оптимізм. У повідомленнях місцевої пропаганди є три основних сигнали. Перший – запевнення, що «все буде добре».

Другий сигнал значно детальніший. Він присвячений визначенню винуватців цієї кризи. На росію в Тирасполі, звісно ж, не покладають жодної провини. Доволі дивним є й те, що звинувачень на адресу України також немає. Єдиним винуватцем кризи називають

Молдову та її чинну владу. При тому звинувачення на кшталт «Молдова перекрила Придністров'ю газ» та «Молдова організувала енергетичну блокаду Придністров'я», що лунають по інформаційних каналах режиму, геть суперечать логіці географії. Втім вони цілком вкладаються в стратегію, яка стає дедалі очевиднішою.

І третій сигнал пропаганди – це повторення тези про те, що мешканцям підконтрольної уряду частини Молдови також непереливки, бо в них через енергетичну кризу вдвічі зросли тарифи на електрику (і це на додаток до зростання цін на газ наприкінці 2024-го). Через це, мовляв, молдовани просто не зможуть оплачувати рахунки.

Здавалося б, реальність має змусити керівництва Придністров'я шукати альтернативні джерела постачання газу і електрики. Але цього не відбувається – попри різке погіршення стану енергосистеми, численні аварії та навіть смерті людей, що намагалися хоч якось зігрітися (десь житло згоріло, десь люди отруїлися чадним газом). Навпаки, вже цього року Тирасполь відмовився від офіційної пропозиції Кишинєва про допомогу в закупівлі газу. Інші ідеї з відновлення газопостачання також зустріли відмову.

У Тирасполі продовжують чекати газу з рф. Хоча газпром в останній тиждень утримується від будь-яких заяв на цю тему. Єдиним офіційним повідомленням від рф стала заява посольства рф у Кишинєві, витримана в традиційному для росії хамському стилі.

Втім, звертає на себе увагу фраза, якою завершується документ: «Ні в кого не повинно бути сумнівів: захист російських громадян і співвітчизників – абсолютний зовнішньополітичний пріоритет». Які форми може мати цей «захист», дипмісія не уточнює. Та доречно нагадати, що більша частина мешканців Придністров'я має російські паспорти.

Два шляхи атаки на Санду

Треба зауважити, що медійні простори Придністров'я та підконтрольної уряду частини Молдови є відмінними, окремими. Навіть проросійський мешканець Кишинєва дивиться переважно інші канали й читає інші сайти ніж пересічний проросійський тирасполец. Енергетична криза в Придністров'ї зараз, звісно ж, є топ-темою і для молдовських ЗМІ, але наголоси пропаганди помітно відрізняються.

Наразі в уряді Молдови є який-не-який, але працюючий аргумент: мовляв, у нас газ та електрика перейшли на ринкові ціни, і тому здорожчали, але вони є. А Придністров'я, яке покладалося на дешевший російський газ, зрештою лишилися і без газу, і без світла. Втім, у росії є козир, який здатен зруйнувати аргументи Кишинєва. Кремлю достатньо відновити постачання газу до Придністров'я. І дуже схоже, що це, власне, і планують зробити. Це пояснить і впевненість окупаційної адміністрації у Тирасполі, і загалом – причину, з якої росія вирішила створити настільки гостру енергетичну кризу.

Чому це загроза Україні?

Вибори наступного парламенту й уряду Молдови – це справа молдовських виборців. Утім, результат цих виборів матиме визначальне значення і для нашої держави. Російська мета щодо Молдови схожа на мету у війні проти України. А це – не анексія «чотирьох областей» чи щось подібне. Мета – підкорен-

ня всієї України, чи напряду, чи через маріонетковий, доляльний кремлю уряд. У крайньому разі – руйнування України, перетворення її на державу, що не вдалася, failed state.

Так само і з Молдовою: одного лише Придністров'я росії недостатньо. Вона прагне отримати контроль над усією країною. А особливість виборів 2025 року така, що перемога на них матиме вирішальне значення і може закріпити російський вплив не на чотири роки (що саме по собі є загрозовим), а на десятиріччя. Річ у тім, що після цих виборів неunikно постане питання реінтеграції Придністров'я. Епоха безкоштовного газу з рф у необмежених обсягах закінчилася і вже не поновиться. Навіть зараз немає шансів на постачання узимку по 5,7 млн кубів на добу. А цей газ був запорукою виживання економіки Придністров'я. За його рахунок існувала тамтешня промисловість; також газ спалювали на ТЕС і продавали Молдові, що наповнювало бюджет так званої «республіки». Словом, тепер Придністров'я стає економічним банкрутом. Його «вливання» в Молдову – процес непростий і політично (через наявність російського контингенту), й економічно (через шалені витрати на модернізацію регіону, що застряг у радянському минулому), й електорально.

Нагадаємо, що на референдумі 2024 року європейський вибір Молдови підтримало трохи більше 50% виборців. У Придністров'ї живе близько 300 тисяч людей, абсолютна більшість з них – із проросійськими поглядами. Їхнє вільне голосування на наступних виборах у Молдові (орієнтовно 2,5 млн мешканців) радикально змінить виборчий баланс на користь росії. А це змінює геополітичну картину Європи і несе безпосередню загрозу Україні. Бо означатиме кінець євроінтеграції Молдови. Не на чотири роки, а на десятиріччя. Та найбільша проблема для України полягає в тому, що для багатьох у ЄС Україна та Молдова – це держави, об'єднані в один «пакет розширення».

Слово за конгресменами

Резолюцію про визнання дій рф в Україні геноцидом внесли на розгляд Конгресу США.

Двопартійна група членів Палати представників США, з якими активно працює Посольство України в Сполучених Штатах, внесла до Конгресу США проект резолюції, що визнає дії росії в Україні актом геноциду.

Про це інформує Посол України в США Оксана Маркарова у Facebook. Як вказується, це перший законодавчий акт, який стосується України, поданий на розгляд нового 119-го Конгресу США. У преамбулі проекту резолюції йдеться про те, що звірства, скоєні російськими військами в Україні, а також насильницьке переміщення сотень тисяч українців, включаючи дітей, до рф та окупованих територій відповідає критеріям, викладеним у статті II Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього.

Резолютивна частина документу засуджує росію за вчинення актів геноциду, закликає Сполучені Штати у співпраці з НАТО та союзниками по ЄС вжити заходів для підтримки українського уряду, щоб запобігти подальшим актам російського геноциду проти українського народу і підтримує трибунали та міжнародні кримінальні розслідування для притягнення російських політичних лідерів і військовослужбовців до відповідальності. «Дякуємо конгресменам за внесення цієї важливої резолюції! Всі злочини рф мають знайти відображення в американському законодавстві, аби забезпечити покарання російських злочинців та запобігти таким жажливим злочинам у майбутньому», – підсумувала Оксана Маркарова.

Інновації як суспільний поступ

Про необхідність створення в країні політико-правових умов для переходу на новий інноваційний розвиток

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №№ 50–52.

Олександр СОСНІН,
доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії політичних наук,

Поява новітніх ІКТ

Правова характеристика таких ресурсів, як офіційна інформація органів державної влади (службова, ділова інформація), і як ресурс, необхідний для забезпечення діяльності різних категорій суб'єктів управління, взагалі потребує окремих категорій правовідносин, що, безумовно, вимагає й спеціальних досліджень не тільки при опрацюванні засад інноваційного розвитку суспільства, а й перспектив роботи в структурах ТНК. Вона визначається широким спектром досі невирішених науково-теоретичних та практичних завдань щодо корінного реформування існуючих та запровадження нових принципів управління системою національних інформаційних ресурсів, особливо з появою новітніх технологій опрацювання інформації, таких, як Big Data. Практика їх застосування поки що лише свідчить, що вона повинна мати визначений правовий режим на всіх етапах свого формування, що вимагає розуміння специфіки

об'єктів правового регулювання, з одного боку, і специфіки методів нормативно-правового регулювання при застосуванні цих об'єктів – з іншого. Тут поєднуються правові, технологічні, технічні методи та моральні засади. Частка і зміст кожного з цих інструментів організації в загальній системі регулювання залежать від низки причин: специфіка національних традицій, рівень розвиненості економічної, політичної і соціальної структури держави або окремого регіону, підприємства, установи.

Управління інформативно-комунікаційним ресурсом

Відповідно, радикально змінюються й можливості до тих, хто управляє інформаційно-комунікаційним ресурсом – головним ресурсом країн. Інформація, фахівці, техніка, які всюди набувають ознак головного ресурсу, вимагають змін у відношенні до них у всій парадигмі нормативно-правової діяльності при проведенні інформаційно-комуні-

каційної політики в суспільстві, яке встає на шлях інноваційного розвитку.

Інформація як ресурс, безумовно, є наслідком добре мотивованої інтелектуальної праці громадян у науково-освітньому й науково-виробничому ланцюгах суспільства. Головна складність у розумінні її природи і функцій полягає в розкритті механізмів переходу в ньому «знань у силу» через науково-освітню діяльність людини. Впливаючи на свідомість і розвиток людства, вона формує інформаційний ресурс, який включає в себе три категорії об'єктів – інформацію, інформаційні технології і, безумовно, кадри, які ними опікуються. Німецький фахівець Г. Вольфман, проаналізувавши різні погляди дослідників, які працюють у цій галузі, вказував, що тільки половина з них відносять інформацію до ресурсів, троє з десяти вважають, що до ресурсів інформація належить частково, а двоє взагалі не включили інформацію до категорії «ресурси». Інформаційні технології віднесли до інформаційних ресурсів беззаперечно вісім авторів з десяти, а двоє – частково; четверо з них віднесли до інформаційних ресурсів кадри. І це дуже важливо зрозуміти, оскільки в інформаційному суспільстві центральною особою стає фахівець-професіонал – інноватор і управлінець. Беззаперечно, людина – індивід стає власником й основним носієм знань, створюючи умови для індивідуалізованого соціального існування, а тому виключно актуальним питанням стає законодавче визначення її прав і обов'язків в парадигмі цінностей нової організації суспільства, зокрема й інформаційних ресурсів. Саме тому, на наш погляд, виключно важливо проаналізувати сенс законодавчого включення кадрів у структуру поняття «інформаційний ресурс».

Нові підходи до держуправління

Сьогодні це стає одним із найважливіших факторів перетворення світоустрою через нові методи вибудови нової політико-правової структури держав, через дієвість ІКТ при взаємодії владною еліти із

громадянами, оскільки значним ступенем визначають значимість ІКТ в пошуку сенсу нових методів державного управління. Одночасно вони дозволяють формувати відповідальне, відкрите, довірче відношення до соціальних цінностей самої людини із більш повним визначенням як обов'язків державної влади, так і органів місцевого самоврядування. Саме на цьому напрямку владні еліти зосереджено намагаються сформувати сенс і проблеми сучасного державотворення, політико-правових норм життя сучасного суспільства. Інформаційно-комунікативний технологічний комплекс (ІКТС), який формується, проявляє себе в двох соціально важливих аспектах. З одного боку, уособлюють ІКТ як комплекс галузевої економіки, з іншого – унаслідують його як процес функціонування різноманітних систем і підсистем ІКТ у визначених фінансово-економічних і соціально-економічних цілях, зрозуміло, що право цікавитиме як перший, так і другий аспекти.

У низці проблем відзначимо й інститут правового режиму, який діє не тільки для документованої інформації як складової інформаційного ресурсу. Він є надзвичайно важливим по відношенню до проблем, пов'язаних із кадровою політикою та інформаційними технологіями, на підґрунті яких створюються інформаційні системи і системи комунікації (зв'язку), які забезпечують транспортування (логістику) інформації. Для відповіді на ці питання з огляду на специфіку застосування інституту правового режиму до кадрів та інформаційних технологій, насамперед, треба проаналізувати й багато в чому переглянути погляди на такі категорії, як «засоби забезпечення автоматизованих інформаційних систем», «засоби міжнародного інформаційного обміну», «засоби зв'язку», що застосовуються в законах і діючих у сфері практичної інформатики, оскільки в мережових структурах комунікацій інформація зафіксована в електронній формі. В мережах вона набуває віртуальної форми, що й дозволяє, по-перше, миттєво доставляти її користувачам, миттєво переносити з одного пункту в інший; по-друге, обмежувати доступ до неї в моменти віртуального стану; по-третє, зберегти її віртуальну оболонку, не допускаючи змішування з іншими потоками інформації.

Таким чином, вочевидь, відбувається формування нових зон, які потребують особливої уваги і відповідної корекції з боку права. Інформаційні технології і кадри, уособлюють, являють собою великий

комплекс об'єктів, дій і правил, пов'язаних із підготовкою та опрацюванням і доставкою інформації при персональній, масовій і виробничій комунікації. Будь-які технології інформаційно-комунікаційної сфери інтегрально забезпечують перераховані процеси, а тому виникає потреба розвитку наукових знань у новій сфері правового регулювання відносин різних суб'єктів, вирішення завдань забезпечення інформаційної безпеки у всьому контурі проблем обігу інформації.

Із середини минулого століття ці проблеми перебувають в полі уваги права для всієї світової спільноти, кожної окремої держави, установи..., оскільки, по-перше, інформація поступово набувала ознак зброї в гібридних війнах новітньої доби, а, по-друге, сам правовий режим кадрової політики в сфері інформаційних технологій стрімко набуває ознак комплексного правового інституту. Він передбачає обов'язковість визначення форми унаслідження технологічного продукту (в письмовій або іншій об'єктивованій формі); встановлення форми власності й виключних прав його творця або іншого правовласника; категорії з доступу і способів захисту й забезпечує застосування методів і засобів цивільного права, включаючи інститут інтелектуальної власності, а також засоби й методи публічного права (конституційного, адміністративного, кримінального тощо).

Осмилюючи проблеми політичного, державного управління інформаційно-комунікаційним потенціалом будь-якої країни демонструє різні позиції, які зумовлено особливостями тлумачення феномена інформаційного суспільства. Його кардинальний вплив на фундаментальні основи соціо-економічного буття обумовлено чотирма ос-

новними проявами – соціальною революцією, новою економікою, інформаційною політикою та занепадом держави. І все це на тлі процесів глобалізації, зміни управлінських еліт та вдосконалення управління науковими знаннями та інформацією, що стало основним предметом наукових дискусій.

Усі тренди розвитку сучасного суспільства до вчора значною мірою формувалися під впливом проектів глобалізації фінансово-економічної, соціально-політичної, інформаційно-комунікаційної, науково-технічної, науково-освітньої та культурної інтеграції людства. Їх було ініційовано й детально розроблено західноєвропейськими вченими та фахівцями. Вони й керують протягом століть розвитком складних процесів технологічного циклу поневолення екології Землі, який на наших очах закінчується. В ньому людство постійно шукало якісь двосторонні та багатосторонні фінансово-економічні способи вирішення поточних питань розвитку економіки індустріальної доби.

Цифрова реальність і її вплив на світові процеси

Цифрова реальність, яку сформували світові через інформаційно-комунікаційні центри (СІКЦ), взяла під контроль всі найважливіші сфери життя людства, підкоряючи свідомість кожної людини, вибудовуючи нову глобальну архітектуру управління світом. Вона характеризується безліччю мереж зв'язку СІКЦ, які охопили глобальним і майже вільним доступом до всіх джерел інформації в різних сферах життєдіяльності країн світу. Сьогодні цим характеризується вся соціокультурна динаміка світу, постійно розширюючи мережовий простір, який де-

дали більше обумовлює всі параметри і фактори інформаційного впливу на свідомість, мову і поведінку людини.

Час революційно змінює відношення людства до інформаційних і всіх нематеріальних ресурсів, постійно вдосконалює застарілі та пропонує нові методи щодо їх ви-

ня трьох рівнів переходу до інформаційного суспільства з'явилося пізніше, коли великі корпорації почали активно впроваджувати ІКТ для виробництва нових технологічних продуктів. Поява ІК-мереж, які почали оперувати потоками інформації за допомогою систем ШІ, означає сьогодні не просто

во-технологічної насиченості, покращення виробничої, управлінської та будь-якої іншої повсякденної діяльності має бути головною метою інформаційно-комунікаційної політики держави – важливим показником статусу країни в світовому співтоваристві. Для її визначення є багато підходів, зокрема, крім забезпечення безпеки, таких п'ять: технологічний, економічний, професійний, просторовий та культурний, причому як у позитивному, так і в негативному ракурсах.

Один з напрямків дискусій щодо обґрунтування важливості проведення раціональної інформаційно-комунікаційної політики щодо інформаційних ресурсів стає перепону при перетворенні суспільства з індустріального в інформаційне, зокрема економіки, права, освіти і науково-технічної діяльності; другий – на перетворення самої людини. Мануель Кастельс ((ісп. Manuel Castells Olivan, 1942) – іспанський соціолог, вважається одним із найбільших фахівців, який спеціалізується в галузі інформаційного суспільства та соціальної урбаністики), максимально об'єднавши це, запропонував розглядати ІКТ як чинник появи мережевого суспільства, що є результатом таких динамічних процесів, як революція ІКТ та реструктуризація соціально-політичних рухів. Це, зокрема, зумовлює появу все нових і нових ідей щодо розвитку глобальної інформаційної економіки.

Усі тренди розвитку сучасного суспільства до вчора значною мірою формувалися під впливом культурної інтеграції людства.

користання, накопичення, зберігання, аналізу і захисту масивів знань, які викладено як науково-технічний доробок або досвід попередніх поколінь. Це стає органічною складовою проблем національної і державної безпеки, оскільки до всіх систем управління постійно долучаються нові покоління й усе нові методи організаційно-правової роботи, новітні ІКТ із системами ШІ, які конкурують з людиною при прийнятті управлінських рішень. Їх створення та використання вимагає нової інноваційної культури та мислення особливо при впровадженні всіх нових промислових технологій і виробництв, скажімо, мінеральних добрив, поновлюваних джерел енергії, всіх технологій енергоефективності, з прискіпливою увагою до екологічних та соціально-політичних факторів їх розміщення.

Інформаційне суспільство

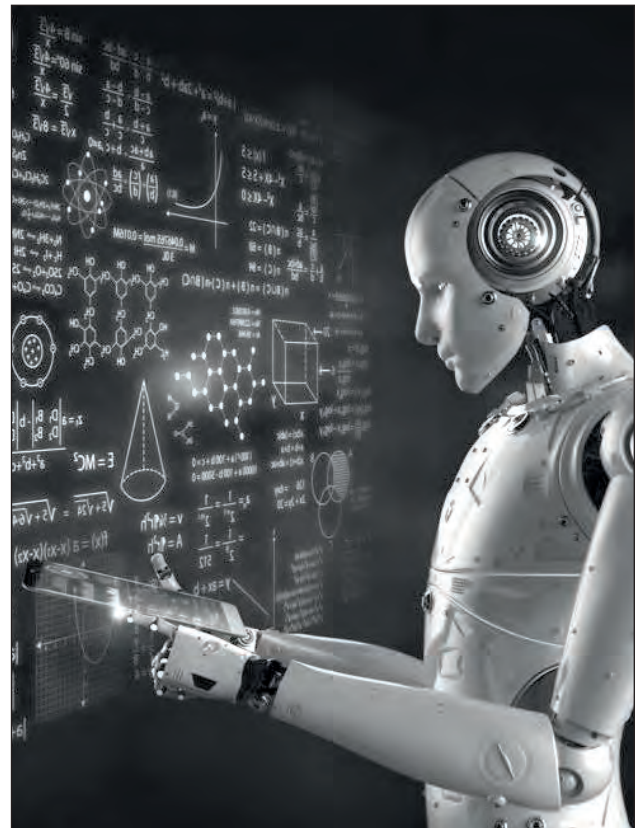
Перша позиція полягає в тому, що людство вступає у нову еру – інформаційне суспільство, в якому інформація й духовні цінності стають об'єктом привласнення. В його основі – нова парадигма, відповідно до якої суспільство базується в своєму розвитку й прогресивному поступі не на матеріальних, а на постматеріальних цінностях, основною яких є інформація, знання, образи й духовні цінності. Саме інформація і люди, які вмюють її використовувати, докорінно змінить перебудову світу, зумовлюючи революційні перетворення в самих засадах суспільного життя та політичної практики.

Ідея інформаційного суспільства еволюціонувала, починаючи з 1960-х років, від розуміння потреби оцінки економічного значення знання, інформації, освіти, інформаційних послуг, а також знань щодо маніпулювання інформацією як складової матеріального виробництва. Обґрунтуван-

впровадження новітніх ІКТ, оскільки підсилює соціальний вплив нових технологій на життя суспільства, і, як наслідок, нових політико-правових умов виховання населення країни, і, насамперед, професійних і управлінських еліт.

Про поняття «інформаційний ресурс»

Сьогодні у загальному розумінні, інформаційним ресурсом наш законодавець поки що визначає організовану в єдину технологію сукупність інформаційних продуктів, вимагаючи від них невід'ємну характеристику – їх споживчу цінність (політичну, історичну, економічну, наукову, освітню, соціокультурну, оборонну тощо), і як здобуток нації має регулюватися правом. Дедалі очевиднішим стає те, що інформаційний ресурс розвитку стає більш складним феноменом, аніж це уявляло наше законодавство, і є одним із визначальних факторів формування національних еліт, розвитку підприємств, суспільства й країни. Можна стверджувати, що відсутність ефективного державного управління інформаційними ресурсами в Україні веде до занепаду процесів її інноваційного розвитку. Потреба широкого доступу до використання інформаційних ресурсів для інноваційного розвитку економіки, її науко-

Цивільна дієздатність дітей та дорослих

Коли набувається, втрачається й обмежується

Цивільна дієздатність означає, що людина розуміє свої дії, може керувати ними, відповідати за них, набувати прав, виконувати обов'язки. Дієздатність залежить від віку, психічного стану та інших обставин. І впливає, наприклад, на те, коли людина може почати працювати, підписувати договори, купувати чи продавати майно, а також коли несе відповідальність за свої дії перед законом.

Дієздатність дітей до 14 років

Щодо дітей до 14 років, то в них є часткова дієздатність. Вони можуть самостійно вчиняти дрібні побутові угоди, скажімо, купити товари в магазині, та користуватися результатами своєї інтелектуальної або творчої діяльності, наприклад, подавати свій малюнок на конкурс.

Вони не несуть відповідальності за завдану ними шкоду. Її несуть законні представники – батьки, усиновлювачі або опікуни. Наприклад, якщо дитина побила однокласника, до адміністративної відповідальності можуть притягнути батьків.

Дієздатність дітей 14–18 років

У підлітків дієздатність неповна. Вони можуть самостійно здійснювати окремі угоди за згодою батьків чи опікунів, наприклад, працювати, а ще розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами. А якщо дитина укладе шлюб у віці 16–17 років, то отримає повну цивільну дієздатність.

Діти 14–18 років вже особисто несуть відповідальність за свої вчинки. Адміністративну, кримінальну – з 16 років, а за тяжкі злочини – з 14-ти. За відсутності достатнього майна для відшкодування збитків, додаткову відповідальність несуть законні представники. Наприклад, якщо 17-річний студент побив скло, то якщо отримає стипендію, може відшкодувати збитки сам, коли доходів в нього немає – платитимуть батьки.

Цивільна дієздатність дорослих

Із 18 років люди мають повну цивільну дієздатність. Однак вона може бути обмежена чи втрачена. Обмежити дієздатність людини можна, якщо вона має залежність (алко, нарко, ігрову) і через цю залежність виникають загрози, в тому числі економічного характеру (наприклад, величезні борги), її близьким, або людина має психічні розлади, що ускладнюють її контроль за своїми діями. Недіє-

здатними можуть ставати люди, якщо внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Хто обмежує і позбавляє дієздатності? Обмеження чи позбавлення дієздатності можуть ініціювати близькі цієї людини (сім'я, родичі). Такі справи розглядає суд і виносить відповідні рішення. Людям, стосовно яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності або про позбавлення дієздатності, обов'язково призначається адвокат, роботу якого оплачує держава.

Чи можна поновити цивільну дієздатність?

Так. У судовому порядку. За умови, що обставини, які до цього привели, зникли. Наприклад, людина вилікувалася від тої чи іншої залежності. Звернутися із заявою може сама ця людина, її піклувальник, члени сім'ї, орган опіки та піклування або її адвокат.

Якщо ви хочете обмежити дієздатність родича, то можете отримати безоплатну допомогу зі зверненням до суду, якщо належите до категорій осіб, які мають на це право: ВПО, люди з низьким доходом, УБД, члени

сту їх прав існує механізм визнання людини недієздатною.

Коли людина може бути визнана недієздатною? Якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Для цього мають бути достатні підстави та докази (експертиза, медичний висновок, показання свідків тощо). При тому визнати людину недієздатною може лише суд.

Які особливості розгляду таких справ?

Людей, стосовно яких суд розглядає справу про визнання недієздатною, обов'язково має представляти адвокат. Він стежитиме, щоб права людини не були порушені. У свою чергу держава гарантує безоплатні послуги адвоката таким клієнтам, призначає фахівця система БПД. Цій людині чи члену її родини самостійно звертатися для цього нікуди не потрібно, існує спеціальна процедура.

Відколи людина буде вважатися недієздатною? З моменту набрання законної сили рішення суду. Суд може визначити, з якого дня людина вважатиметься недієздатною, якщо це важливо для визнання недійсними договорів.

Які наслідки визнання людини недієздатною? Над людиною встановлюється опіка. І з цього моменту опікун вчиняє від імені не-

Якщо дитина побила однокласника, до адміністративної відповідальності можуть притягнути батьків.

смей загиблих (померлих) учасників бойових дій, захисників і захисниць України. У випадку, якщо вашу дієздатність хочуть обмежити або ви хочете її поновити, то вам буде призначено адвоката автоматично і безоплатно, нікуди звертатися не потрібно. Це вам гарантує закон.

Визнання людини недієздатною: коли й чому це може бути необхідно? Деякі люди через психічні хвороби не можуть усвідомлювати значення своїх дій і їх наслідки. Для вчинення дій від імені таких людей та захи-

дієздатної людини усі дії, що мають правові наслідки, та несе відповідальність, якщо його підопічний завдасть якусь шкоду. Опікуном може стати повнолітня людина, що бажає виконувати ці обов'язки. Перевага надається родичам чи близьким з урахуванням їхніх стосунків із підопічним. Також опікунів може бути декілька. Якщо опікун не може чи не хоче виконувати свої обов'язки – повноваження можна припинити (через суд). Тоді недієздатній людині призначають нового опікуна.

Гроші на відновлення чи на війну?

Що має зробити Україна для успішної конфіскації активів РФ?

«**Ч**и можна узяти належні нам 300 мільярдів... Чи можна, щоб ми самі вирішували, яка нам потрібна зброя? Чи можна, щоб ніхто з країн Європи не блокував ці гроші?». Таку заяву Президент України Володимир Зеленський зробив на прес-конференції після завершення засідання Європейської політичної спільноти 8 листопада 2024 року. І вона стала однією з найбільш емоційних, адже Президент порушив тему конфіскації заморожених резервів центрального банку РФ, що перебувають у юрисдикції союзників України.

Іван ГОРОДИСЬКИЙ,
адвокат, директор Центру Дністрянського

Нові сподівання

Ця заява фактично дала поштовх новому етапу обговорення долі заморожених російських активів. І сьогодні, на початку нового 2025 року, ці дискусії нерідко набувають несподіваних поворотів. За кілька днів після виступу Зеленського в Будапешті гучну заяву зробила Кая Каллас, екс-прем'єрка Естонії та чинна висока представниця Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, під час слухань у Європарламенті, яка підтвердила, що Україна має законні підстави вимагати від росії відшкодування збитків і наголосила на необхідності для держав-членів ЄС подолати сумніви щодо долі заморожених активів. «Я не вживатиму слово «конфіскація», оскільки йдеться про використання активів у законний спосіб», – зазначила К. Каллас.

Така заява з вуст топ-посадовиці ЄС стала одним із найважливіших публічних зрушень у дискусії щодо долі резервів центрального банку РФ, заморожених на рахунках у європейських банках, за останні місяці. Раніше на офіційному рівні питання конфіскації цих активів здебільшого уникали. Офіційна позиція, неодноразово задекларована Євросоюзом і «Групою семи», зводилася до того, що активи залишатимуться замороженими до абстрактного моменту, коли росія добровільно погодиться відшкодувати Україні збитки від своєї агресії. Й хоча офіційних заяв із цього приводу в Брюсселі більше не лунало, численні інсайдерські повідомлення в медіа свідчать про те, що дискусії щодо (не)конфіскації російських активів дійсно тривають.

Ці обговорення охоплюють як юридичні, так і політичні виклики, які може спричинити таке рішення. Серед них – ризики для стабільності євро як резервної валюти, необхідність судового рішення як юридичної основи для стягнення активів, а також відсутність консенсусу між усіма державами-членами Євросоюзу. Серед країн ЄС, які виступають проти конфіскації, найчастіше називають Німеччину, Бельгію та Люксембург. Зокрема, на рахунках бельгійського банку Euroclear і люксембурзького Clearstream перебувають близько 210 млрд доларів резервів центрального банку РФ. І звичайно, не можна не згадати Угорщину та Словаччину, які демонструють найбільш лояльну до росії позицію в Європі.

Однак ця перешкода може бути знівлена одним ключовим фактором – Дональдом Трампом. На цей момент він не висловлювався щодо долі російських активів, проте його прагнення скоротити витрати США на підтримку України потенційно може підштовхнути ЄС до більш рішучих кроків у напрямку конфіскації. Водночас, якщо майбутній президент США сприйме цю ідею, він може вплинути на свого головного союзника в ЄС – Віктора Орбана, мотивуючи Угорщину підтримати цей крок. За таких розкладів найбільшою загадкою в цій історії залишається можлива позиція офіційної Братислави, яка поки що не є остаточно зрозумілою.

Пропозиція для Фіцо

Напередодні Різдва видання Politico оприлюднило деталі закритих переговорів між прем'єр-міністром Словаччини Ро-

бертом Фіцо та Президентом України Володимиром Зеленським. Однією з тем тих перемовин було питання долі заморожених російських активів. Згідно з публікацією, Фіцо заявив, що український лідер, нібито, намагався «підкупити» його, запропонувавши компенсувати 500 млн євро втрат у разі припинення транзиту російського газу через Україну. Компенсація, за його словами, мала здійснюватися за рахунок російських активів, а в обмін Україна очікувала підтримки Словаччиною її членства в НАТО.

Згодом Зеленський фактично підтвердив цей факт у мережі «X»: «Ми озвучили йому (Фіцо – ред.) пропозицію і щодо можливої компенсації для словаків – саме для словаків – втрат від російського транзиту... Фіцо не захотів компенсації для словаків».

Зрештою, яким би не був реальний зміст переговорів, слово «підкуп» явно не є дочерним для характеристики звичайної переговорної пропозиції. Інакше будь-які дипломатичні перемовини, де «торг» є невід'ємною складовою, втратили би сенс. З іншого боку, така пропозиція дійсно є ризикованою. Якщо слідом за Словаччиною інші країни почнуть висувати свої «рахунки за втрати від Росії», це може створити небезпечний прецедент. Серед таких держав можуть опинитися й ті, які наразі активно підтримують Україну, що потенційно ускладнить її дипломатичну позицію.

«Запасний джокер» кремля

До того ж, позиція Фіцо і його подальший візит до Москви є тривожним стратегічним сигналом для України, зокрема в контексті конфіскації російських активів. На протипагу Віктору Орбану, який залишається частим і бажаним гостем у резиденції Дональда Трампа в Мар-а-Лаго, Роберт Фіцо може стати «запасним джокером» Кремля в ЄС. Він зможе блокувати консолідовану позицію Союзу з питань, які суперечать інтересам Москви, навіть якщо Орбан змінить свою позицію під тиском нової американської адміністрації.

Водночас, окрім зовнішніх викликів, існує й важливе внутрішнє питання, на яке

має дати відповідь чинний український уряд: якою саме є мета використання російських активів після їхньої конфіскації?

На роздоріжжі

Пропозиція Зеленського до Фіцо може бути непрямим підтвердженням реалістичності конфіскації резервів центрального банку рф у середньостроковій перспективі. Водночас вона додає ще одну ідею щодо їхнього використання, яка не збігається з первинною метою – відшкодування збитків, завданих російською агресією. З травня 2022 року Україна послідовно просуває ідею створення міжнародного компенсаційного механізму, через який здійснюватиметься виплата компенсацій постраждалим. У межах цього механізму має функціонувати Компенсаційний фонд, куди теоретично можуть бути передані конфісковані російські активи.

Однак за останні півтора місяця Володимир Зеленський озвучив, як мінімум, дві інші можливі цілі використання таких активів: оборонні видатки та компенсація втрат іншим країнам. І ці суперечливі заяви створюють для України своєрідну «стратегічну дилему». Завдання українського уряду в найближчій перспективі має полягати в чіткому визначенні пріоритетної мети використання резервів центрального банку рф у разі їхньої конфіскації. Це – третій ключовий елемент «формули конфіскації»: юридичні підстави (вже сформульовані), політична воля (заяви Каї Каллас вказують на її зростання) і конкретна мета.

Видається, що саме відшкодування збитків має стати головною та пріоритетною метою. Якщо ж виникне необхідність використання цих активів для поточної підтримки України, потрібно розробити альтернативні механізми наповнення майбутнього Компенсаційного фонду, те ж мито на купівлю російських енергоносіїв, як вже було у випадку Іраку. Без чіткого розуміння подальших дій конфіскація російських активів та їхнє використання залишатимуться віддаленою перспективою і можуть стати об'єктом численних спекуляцій.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародний фонд «Відродження» у рамках проекту «#Compensation4UA/Відшкодування воєнних збитків для України. Фаза IV: пошук рішень окремих питань щодо забезпечення відшкодування»

Істотні умови договору про надання медичних послуг

Чинне законодавство у сфері надання медичних послуг, на жаль, не містить переліку істотних умов договору про надання медичних послуг, а позиції науковців щодо цього питання мають певні розбіжності.

До істотних умов вказаного договору відносять предмет, сторін, ціну та строк договору. Або, пропонують вважати істотними умовами договору про надання медичних послуг умови про предмет, якість, строк виконання та вартість послуг. Також є думка про необхідність віднесення до істотних умов цього договору предмет, розмір, строки та порядок оплати послуги, а також взаємні права й обов'язки сторін у договорі, адже вони є стрижнем його змісту, який дозволяє констатувати наявність або відсутність згоди і які є необхідні та достатні для того, щоб договір вважався укладеним.

Аналіз практики показує, що до істотних умов договору про надання медичних послуг, слід відносити умови стосовно яких мусять бути досягнуті домовленості з боку обох сторін. До них належать: предмет договору (назва послуги); умови і строк надання послуг; вартість послуг (або спосіб, в який вона визначається, та порядок оплати: частинами, 100%, до певної дати і тощо); якість послуг (методи, що використовуються, повинні бути дозволені й стандартизованими в Україні), також тут є актуальним питання визначення якості медичної послуги; права й обов'язки сторін; досудове врегулювання спору. Основною істотною умовою договору щодо якої повинно бути досягнуто згоди сторін, є умова про предмет. Предметом договору про надання медичних послуг є надання медичної послуги, яка споживається в процесі вчинення дій або провадження медичної діяльності. Існують такі визначення предмета такого договору:

– предметом договору про надання медичних послуг є дії закладу охорони здоров'я (точніше медичних працівників такого закладу) або лікаря, що мають медичний характер, і кореспондуючі дії отримувача послуг щодо їх оплати;

– предмет договору про надання медичних послуг полягає в зобов'язанні однієї сторони – послугонадавача – надати медичну послугу другій стороні – замовнику або третій особі, а замовник зобов'язується прийняти послугу та оплатити її відповідно до умов договору; предметом договору про надання медичних послуг є вчинення лікарем (медичною установою) певних дій щодо надання медичних послуг стосовно профілактики, діагностики, лікування, реабілітації; предметом договору про надання медичних послуг визнається обов'язок виконавця надавати пацієнту медичні послуги, які повинні відповідати вимогам, закріпленим для методів діагностики, профілактики та лікування і дозволені на території України. У той же час замовник зобов'язується своєчасно сплачувати вартість наданих послуг, якщо вони надаються платно, а також виконувати вимоги виконавця, необхідні для якісного надання медичних послуг, включаючи надання необхідної для цього інформації. Проаналізувавши наведені вище позиції, можна констатувати, що предметом договору про надання медичних послуг виступають конкретні медичні послуги, які надаються відповідно до умов договору.

Наталія ЛІСНЕВСЬКА,
адвокатка

Новий закон про європротокол:

що змінилося і як тепер діяти?

Знаєте, що таке життя за кермом у великому місті? Це швидкість, ризик, постійний рух. Іноді дороги перетинаються не лише в прямому сенсі, але й у найгіршому – у вигляді аварій. Саме для таких ситуацій і з'явився оновлений механізм європротоколу. Чи справді все стало простіше, як обіцяють? Давайте розберемося.

Світлана ПРИЙМАК,
юристка

Чому ці зміни важливі?

Останні зміни до Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» кардинально змінюють правила гри на дорогах. Водіям більше не потрібно обов'язково викликати поліцію на місце ДТП, якщо вони відповідають певним критеріям. Це виглядає як довгоочікуваний крок до спрощення процедури та зменшення бюрократії. Але разом із тим з'являється більше відповідальності на плечах водіїв.

Коли можна обійтися без поліції?

Нові правила встановлюють чіткі критерії, за яких ДТП можна оформити без участі правоохоронців. Це коли:

- у ДТП брали участь лише два транспортні засоби;
- ніхто не постраждав фізично;
- пошкоджено тільки машини, а не стороннє майно чи інфраструктуру;
- обидві сторони мають чинні договори ОСЦПВ;
- водії не перебувають у стані сп'яніння чи під впливом речовин, що впливають на реакцію;
- учасники ДТП дійшли згоди щодо обставин події.

Якщо ці умови дотримані, можна скласти європротокол – паперовий чи електронний. Що це означає для вас? Менше часу в очікуванні патрульних та швидше вирішення питання зі страховими компаніями.

Тут варто нагадати, що постановою Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 204/3413/16-ц було визначено ключовий принцип: якщо учасники ДТП не мають дійсних страхових полісів, оформлення європротоколу є неможливим. Здавалося б, очевидний нюанс, але саме його

ігнорування часто стає причиною численних конфліктів.

В описаній справі водій, звільнений від обов'язкового страхування, потрапив у ДТП. Незважаючи на відсутність полісів у всіх учасників, сторони вирішили обійтися без виклику поліції, склавши європротокол. Страхова компанія відмовила у виплаті відшкодування, посилаючись на те, що такий протокол не може бути дійсним за відсутності в сторін дійсних полісів ОСЦПВ. Верховний Суд підтримав цю позицію, залишивши в силі рішення першої інстанції.

Швидко і зручно

З одного боку, європротокол – це зручний механізм, що дозволяє швидко врегулювати питання, уникнувши бюрократичної тяганини. Проте цей механізм створений лише для водіїв, які дотримуються законодавства, зокрема мають дійсні страхові поліси. Якщо цього немає – потрібен виклик поліції, адже лише її присутність і фіксація обставин ДТП створюють юридичну основу для подальших дій.

Тут важливо розуміти, що за законом обов'язок мати поліс ОСЦПВ поширюється на всіх, окрім визначених винятків. Серед них – інваліди, які керують спеціально обладнаними автомобілями, або особи, звільнені від страхування через статус (наприклад військовослужбовці, які використовують службовий транспорт). Але навіть ці винятки не означають, що закон «відпускає» таких осіб без жодних зобов'язань.

Міжнародний досвід: як вирішують це питання в інших країнах?

Україна – не єдина країна, яка стикається з подібними проблемами. В країнах Європей-

ського Союзу підхід до оформлення ДТП суттєво залежить від наявності обов'язкових страхових полісів:

Німеччина: тут європротокол також можливий лише за наявності полісів страхування. У випадках, коли один із водіїв не застрахований, обов'язковим є виклик поліції, інакше постраждала сторона може не отримати компенсацію.

Франція: країна має чіткий алгоритм дій для учасників ДТП. Поліція викликається обов'язково, якщо відсутній поліс або виникають суперечки щодо обставин.

Великобританія: тут передбачені штрафи для водіїв, які їздять без страхового поліса. У разі ДТП наявність поліції є критично важливою для юридичного оформлення події. Ці приклади демонструють, що принципи відповідальності та законності в ситуаціях із ДТП є універсальними. Навіть у найпрогресивніших країнах уникнути виклику поліції неможливо, якщо порушено базові умови оформлення.

Скасування ліміту збитків: що змінює цей пункт?

Раніше оформлення європротоколу без поліції дозволялося, лише якщо сума збитків не перевищувала 80 тисяч грн. Нині цей ліміт скасовано і це революційний момент. Максимальний розмір страхової виплати тепер становить: 250 000 грн за договорами ОСЦПВ, укладеними після 2025 року та 160 000 грн за договорами, укладеними до цієї дати. Ця зміна дозволяє вирішити більшість дрібних і середніх ДТП без участі поліції.

Європротокол: паперовий чи електронний?

Одна з найбільших переваг нових правил – можливість використання електронного європротоколу. Сучасна цифрова система не лише спрощує процес, а й мінімізує ризик помилок. Як це працює? Ви просто: ви заповнюєте дані в спеціальному додатку, система перевіряє коректність введених даних. Далі інформація одразу надсилається страховим компаніям і в базу МТСБУ. Це зручно, швидко й виключає

людський фактор. Але чи готові всі водії до цього? На жаль, не всі. В Україні ще багато водіїв, які надають перевагу паперовим бланкам або просто не мають доступу до смартфонів. Тому паперовий європротокол залишився у грі.

Чи готове суспільство до таких змін?

Одне з ключових питань – рівень правосвідомості наших громадян. Згода між учасниками ДТП, адекватність їхньої оцінки ситуації та взаємоповага – це все ще виклик для багатьох. На практиці, навіть із новими правилами не всі водії готові брати на себе відповідальність за самостійне оформлення ДТП. Бувають ситуації, коли одна зі сторін не визнає свою провину або починає маніпулювати. У таких випадках усе одно доведеться викликати поліцію.

А як у них? Досвід інших країн

Варто подивитися, як це працює за кордоном. Наприклад, у країнах ЄС європротокол – звична справа, і багато водіїв навіть не уявляють, як це – стояти посеред дороги й чекати поліцію через дрібну аварію. У тій же Німеччині водії зазвичай фіксують місце ДТП за допомогою фотографій та одразу складають протокол. В Італії існує навіть спеціальний мобільний додаток для оформлення ДТП, який також інтегрований із системами страхових компаній. Це дозволяє вирішити питання за лічені хвилини. Проте ключовий фактор успіху таких систем – високий рівень довіри між громадянами та до правоохоронної системи. У нас цей рівень, на жаль, поки що далекий від ідеального.

Що важливо пам'ятати?

Як досвідчений адвокат, я часто стикаюся з ситуаціями, коли люди намагаються вирішити питання самостійно, але через незнання законів чи невпевненість лише ускладнюють собі життя. Щоб уникнути проблем: переконайтеся, що ваш договір ОСЦПВ чинний, а в разі ДТП робіть якомога більше фотографій: вони можуть стати ключовим доказом. Якщо ж ви не впевнені у своїх силах, краще все-таки викликати поліцію, аніж ризикувати.

Пам'ятайте, що складання європротоколу в електронному вигляді – це ваш крок до сучасності, але не забувайте перевіряти правильність внесених даних. Нові правила – це крок вперед, але тільки тоді, коли ми всі будемо готові до них морально і технічно. Зміни несуть із собою нові можливості, але й нові виклики. Чи готові ви взяти відповідальність у свої руки?

Окремо хочеться наголосити, що в Україні проблема з відсутністю полісів ОСЦПВ є доволі поширеною. Це зумовлено не лише фінансовими складнощами, але й банальною необізнаністю водіїв. Багато хто вважає, що без поліса можна обійтися, сподіваючись на удачу. Але така економія може коштувати значно дорожче в разі ДТП. Наявність поліса ОСЦПВ не лише захищає ваші права, а й забезпечує впевненість у будь-якій дорожній ситуації. Адже дорога – це завжди ризик, але до ризику варто бути готовими.

Дорога вчить нас багато чому: терпінню, обережності, взаємодопомозі. Тепер вона вчить нас і новим правилам. Але головне – пам'ятайте, що закон працює лише тоді, коли ми його дотримуємося.

Відшкодування майнових збитків у кримінальних справах

Людина, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, має право на її відшкодування.

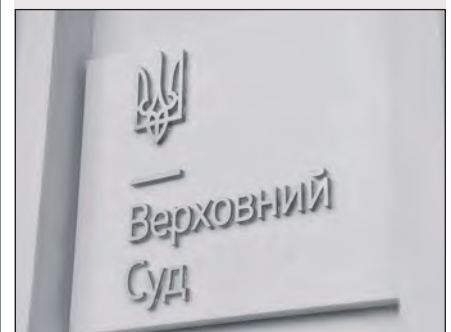
Для цього потрібно пред'явити цивільний позов (до початку судового розгляду) до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Звісно, що компенсує шкоду той, хто її завдав. Зробити це можна:

- добровільно: відшкодувати збитки на будь-якій стадії кримінального провадження;
- за судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні.

Відшкодовуються реальні збитки. Для звернення до суду потрібно мати докази, що підтверджують те, що збитки дійсно є, та їхній розмір. Якщо була завдана шкода здоров'ю, це можуть бути результати обстежень, довідки лікаря, виписки з лікарні, чеки за лікування та інше.

Стосовно шкоди майну, то це можуть бути документи, що підтверджують право власності на це майно, довідка його оціночної вартості, документ який підтверджує знищення/пошкодження майна, квитанції на ремонт тощо. Важливо надати якомога більше доказів завдання майнової шкоди, бо суд може відмовити в задоволенні позову, якщо належних доказів буде недостатньо.

Разом із тим шкода не відшкодовується, якщо суд не встановив наявності події кримінального правопорушення або якщо виправдав обвинуваченого.

Особливості аудиту земельних ділянок для успішної реалізації будівельних проектів

Будь-який будівельний проект, звісно, починається з вибору земельної ділянки, яка відповідає запланованим вимогам та потребам забудовника. Під час оцінки її інвестиційної привабливості дуже важливо оцінити й придатність ділянки для забудови шляхом проведення комплексного аудиту.

Ольга СИДОРЧУК,

адвокатка, керівниця юридичної компанії SEMBRA LAW

Формальність веде до проблем

На практиці інвестори часто обмежуються формальною перевіркою документів, не враховуючи, що для оцінки можливості реалізації будівельного проекту важливо провести саме комплексний аудит, який включає перевірку не лише юридичних, але й містобудівних, технічних, екологічних та фінансових аспектів. Проведення такого аналізу дозволяє мінімізувати ризики й забезпечити відповідність будівельного проекту чинним нормам та вимогам. Ігнорування цього етапу може призвести до непередбачуваних витрат у подальшому, затримок у будівництві або навіть юридичних проблем, що можуть поставити під загрозу весь будівельний проект.

Мета такого комплексного аудиту – оцінити чи може бути реалізований запланований будівельний проект на земельній ділянці, за яких умов можливо розпочати будівництво, які додаткові дії необхідно виконати забудовнику для того, аби ця ділянка була придатною для будівництва.

Із чого починати комплексний аудит?

1. Юридичний аудит земельної ділянки.

Першим і найважливішим етапом комплексного аудиту є **перевірка правовстановлюючих документів на земельну ділянку**. Залежно від того, яке речове право оформлене на земельну ділянку, правовстановлюючими документами можуть бути державний акт про право власності на земельну ділянку, договір купівлі-продажу, договір оренди, договір суперфіцію тощо.

Аналіз правовстановлюючих документів. Аналізуючи розглядаю документи на земельну ділянку, важливо проаналізувати всю «історію» такої ділянки, починаючи від перевірки дотримання вимог законодавства під час її формування, та дотримання законодавства під час кожної зміни власника чи

користувача, зміни цільового призначення тощо. На практиці трапляються випадки, коли порушення процедури відчуження земельної ділянки, допущені в минулому, тягнуть за собою ризики оскарження таких угод у майбутньому в судовому порядку та подальше витребування земельної ділянки в нового власника. Для прикладу, в 2023 році Київська міська прокуратура домоглася в судовому порядку скасування державної реєстрації прав та розірвання договору оренди земельної ділянки комунальної власності, розташованої у Голосіївському районі міста Києва, на якій уже тривалий час здійснювалося будівництво житлового комплексу. Звичайно, що така ситуація ставить під сумнів подальшу долю будівельного проекту та перетворює об'єкт будівництва в «довгобуд».

Аналіз наявних обмежень та обтяжень. Під час вивчення правовстановлюючих документів дуже важливо перевірити всі наявні обмеження та обтяження на використання земельної ділянки, такі, як арешти, застави, зареєстровані сервітути тощо. Для цього необхідно отримати інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, а також відомості з Державного земельного кадастру. При цьому важливо перевірити не лише актуальну інформацію на момент проведення перевірки, але й проаналізувати всі минулі обмеження та обтяження, встановити підстави для їх зняття тощо. Рідко, але трапляються випадки, коли земельну ділянку недобросовісний продавець на декілька днів «виводять» з-під арешту чи іпотеки з метою її швидкого продажу, а новий її власник в подальшому замість реалізації будівельного проекту стає заручником судових позовів та кримінальних проваджень. Якщо за результатами юридичного аудиту земельної ділянки не будуть встановлені порушення вимог законодавства, варто приділити таку ж увагу і наступним етапам перевірки.

2. Аудит містобудівної документації.

Указаний етап аудиту земельної ділянки є найважливішим, адже саме він допома-

гає зрозуміти чи можливо на обраній земельній ділянці реалізувати бажаний будівельний проект. Важливо пам'ятати, що юридична перевірка земельної ділянки без проведення аудиту містобудівної документації не зможе забезпечити чітке розуміння можливості чи неможливості реалізації намірів забудови. На які саме документи слід звернути увагу?

У першу чергу важливо встановити чи існує затверджена містобудівна документація в населеному пункті (або поза ним), в межах якого розташована обрана земельна ділянка. Для цього потрібно перевірити діючий генеральний план населеного пункту або ж комплексний план просторового розвитку території (якщо такий наявний), детальний план території (якщо такий затверджувався), план зонування цієї території тощо. Якщо містобудівна документація наявна, варто зануритися в її вивчення та перевірити наступне.

а) перевірка функціонального та цільового призначення. Важливо визначити вид функціонального призначення території, в межах якої знаходиться земельна ділянка, та встановити чи відповідає цільове її призначення виду функціонального призначення території. Для прикладу, якщо обрана земельна ділянка має цільове призначення «землі житлової та громадської забудови» й інвестор розуміє, що на ній можна реалізувати будівництво житлового комплексу, це ще не привід приймати відповідне рішення щодо придбання ділянки, адже вона може бути розташована в межах території з функціональним призначенням «території промислових підприємств». Забудовник не зможе розпочати будівництво житлового комплексу без внесення відповідних змін у містобудівну документацію, адже функціональне призначення території не відповідатиме намірам забудови. І вже на етапі перевірки функціонального призначення самої та цільового призначення земельної ділянки інвестор зможе оцінити чи потрібно вносити зміни в містобудівну документацію, чи достатньо змінити лише цільове призначення земельної ділянки. При цьому більшість забудовників знають, що розробити або змінити містобудівну документацію – це фінансово витратний та довготривалий процес, який може затягнутися на роки, і не завжди забудовники готові його проходити. Також часто трапляються ситуації, коли містобудівна документація

взагалі відсутня, а це означає, що забудовник у більшості випадків не зможе отримати містобудівні умови та обмеження без розробки такої документації.

б) перевірка планувальних обмежень. Із метою деталізованого вивчення містобудівної документації ми завжди радимо отримувати витяг з містобудівної документації, для того, аби детально вивчити всі червоні лінії, щільність забудови, допустимо її висотність, всі планувальні обмеження, в тому числі санітарно-захисні зони, зони регулювання забудови, зсувонебезпечні райони, зони акустичного впливу аеропорту та інше. Існуючі планувальні обмеження можуть суттєво вплинути на реалізацію будівельного проекту, адже впливатимуть на площу забудови, її висотність, на потребу в здійсненні додаткових погоджень проектної документації тощо. Для прикладу, якщо земельна ділянка потрапляє в межі історичного ареалу населеного пункту, який занесений до Списку історичних населених місць України, проектна документація на будівництво потребуватиме отримання погодження від органів охорони культурної спадщини, що впливатиме на терміни реалізації проекту, а перебування земельної ділянки в зсувонебезпечному районі потребуватиме додаткових перевірок геологічних умов, влаштування посиленних фундаментів тощо, що, звісно, відіб'ється на вартості реалізації проекту. Наразі витяг з містобудівної документації можна отримати, подавши в довільній формі заяву до центру надання адміністративних послуг відповідного органу місцевого самоврядування або з використанням Єдиної державної електронної системи в сфері будівництва (ЄДЕССБ). В майбутньому ми всі очікуємо повноцінного запуску Містобудівного кадастру на загальнодержавному рівні, де буде зібрана вся інформація про планувальні обмеження та містобудівну ситуацію.

в) перевірка екологічної ситуації. Під час реалізації кожного будівельного проекту важливо дотримуватися заходів раціонального використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів і забезпечення екологічної безпеки. Саме тому перед придбанням земельної ділянки під забудову важливо перевірити екологічну ситуацію. Для прикладу, в рамках дослідження містобудівної документації слід також з'ясувати, чи потрапляє земельна ділянка в межі прибережної захисної смуги, чи є суміжною із земельними ділянками лісового фонду, особливо цінними землями, землями природо-заповідного фонду тощо. Іноді таке «сусідство» впливає на можливість реалізації будівельного проекту в зв'язку з існуванням

певних обмежень щодо забудови, наявністю охоронних зон тощо. Для прикладу, облаштування індустріальних парків чи будівництво житлових кварталів (комплексів багатоквартирних житлових будинків) та торговельних і розважальних комплексів поза межами населених пунктів на площі 1,5 гектара і більше тягнуть за собою потребу в проходженні складної процедури оцінки впливу на довкілля планової господарської діяльності, а розміщення окремих видів будівель та споруд ближче ніж за 20, 50 та 100 метрів від стіни лісу – взагалі забороняється.

Також важливо перевірити склад ґрунтів, адже в разі встановлення родючості ґрунтів існуватиме потреба в розробленні робочого проекту землеустрою щодо зняття та перенесення родючого шару ґрунту, що тягне за собою додаткові витрати в розробці проекту та подальше забезпечення виконання заходів, передбачених таким робочим планом.

3. Проведення інженерно-геологічних вишукувань.

На практиці зазначеним етапом аудиту земельної ділянки часто нехтують забудовники, адже інженерно-геологічні вишукування потребують додаткових витрат ще до придбання земельної ділянки. Чому дуже важливо здійснювати інженерні вишукування на земельній ділянці та виконати геологічні дослідження (хоча б частково)? По-перше, результати таких досліджень у комплексі з отриманим витягом з містобудівної документації дозволять встановити інформацію про всі наявні інженерні мережі, зони їх охорони. Для прикладу, якщо посередині земельної ділянки пролягає діючий газопровід високого тиску, реалізувати будівельний проект буде складно, адже охоронні зони такого газопроводу становлять 10 метрів від його осі по обидва боки, а забудовник зобов'язується отримати письмове погодження, що надається оператором ГРМ, на право проведення ремонтних, будівельних та земляних робіт поблизу ГРМ. Аналогічна ситуація з іншими інженерними мережами, які (в кращому випадку) необхідно буде «виносити» за межі земельної ділянки за кошти забудовника та за умови наявності погоджень власника таких інженерних мереж, а в гіршому – необхідно буде враховувати як обмеження в забудові.

Також варто перевірити й геологічні умови, адже іноді достатньо приваблива земельна

ділянка розташована в зсувонебезпечних районах зі складними ґрунтами або ж з високим рівнем ґрунтових вод, що значно впливатиме на вартість будівництва в зв'язку з потребою проходження обов'язкової експертизи проекту в частині міцності, надійності та довговічності будівель і споруд (в тому числі для об'єктів будівництва з класом наслідків СС1), а також в зв'язку з потребою підсилення фундаментів, що тягне за собою здорожчання будівництва в разі. В будь-якому випадку, результати інженерно-геологічних вишукувань будуть використані в майбутньому забудовником у разі придбання земельної ділянки, або ж навпаки стануть стоп-фактором під час прийняття рішення про доцільність придбання цієї ділянки.

4. Фінансовий аудит.

І наостанок, перед придбанням земельної ділянки інвестор має оцінити розмір її нормативної грошової оцінки, що впливатиме в майбутньому на розмір земельного податку, а також за результатами проведення попередніх етапів аудиту оцінити розмір додаткових витрат для приведення земельної ділянки в стан, придатний для реалізації бажаного будівельного проекту. Ну і звичайно, важливо скласти орієнтовний фінансовий план цього проекту, здійснити аналіз потенційної рентабельності забудови на основі попиту та можливих цін на нерухомість у даному районі.

Таким чином, аудит земельної ділянки для реалізації будівельного проекту – це складний процес, який потребує комплексного підходу та оцінки не лише юридичної складової, але й технічної, екологічної, містобудівної ситуації. Саме тому ми радимо інвесторам не нехтувати таким аудитом, адже ретельна перевірка до придбання земельної ділянки допоможе уникнути неочікуваних витрат у майбутньому.

Згода спадкоємця на прийняття спадщини:

окремі ремарки в ракурсі судової практики

За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, котрий пропустив цей строк, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини (частина друга статті 1272 ЦК України).

Василь КРАТ,

суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

Щодо згоди спадкоємця на прийняття спадщини

Аналіз положень частини другої статті 1272 ЦК України зумовлює кілька ключових питань:

1) чи допускає ЦК України можливість вчиняти такий правочин, як згода спадкоємця, який прийняв спадщину, спадкоємцю, що пропустив строк для прийняття спадщини, подати заяву про її прийняття?

2) чи може спадкоємець, який надав письмову згоду на подання заяви про прийняття спадщини відмовитися від неї і хто має сприйняти таку відмову від правочину?

Позиція ВС

Розумність характерна та властива як для оцінки/врахування поведінки учасників цивільного обороту, тлумачення матеріальних приватноправових норм, що здійснюються при вирішенні спорів, так і тлумачення процесуальних норм (див: постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 червня 2021 року в справі № 554/4741/19, постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2022 року в справі № 520/1185/16-ц, постанову Великої Палати Верховного Суду від 8 лютого 2022 року в справі № 209/3085/20, постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 5 вересня 2022 року в справі № 519/2-5034/11).

Касаційний суд уже звертав увагу, що автономія волі та приватний інтерес є «підвалинами» сучасного приватного права. Завдання приватного права полягає в «напрацюванні» таких правил, які максимальною мірою забезпечують автономію волі та

реалізацію приватного інтересу кожної особи, без порушення прав та інтересів інших осіб (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 серпня 2024 року в справі № 601/1396/21 (провадження № 61-6001св23)).

Правочин як юридичний факт

Правочин є найбільш поширеним юридичним фактом, за допомогою якого набуваються, змінюються, або припиняються права та обов'язки учасників цивільних правовідносин. До односторонніх правочинів, зокрема, відноситься: видача довіреності, відмова від права власності, складання заповіту, публічна обіцянка винагороди,

на настання правових наслідків (набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків).

Вчинення згоди – односторонній правочин, оскільки особа тим самим реалізує своє право та робить це можливим для інших осіб здійснити своє право. Згода може бути: (а) передумовою для встановлення правовідносин між особою, яка надала цю згоду, та адресатом згоди або між останнім та іншими особами; (б) юридичним фактом у вже існуючих правовідносинах, що дозволяє або обумовлює ті чи інші етапи їх існування; (в) дією, спрямованою на припинення правовідносин (див. постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 3 червня 2024 року в справі № 712/3590/22 (провадження № 61-14297сво23)).

Загалом, як свідчить буквальне тлумачення положень частини другої статті 1 272 ЦК, законодавець встановив загальне правило так, що допускається надання письмової згоди на прийняття спадщини саме кількома спадкоємцями, для спадкоємця, який пропустив строк на прийняття спадщини. Натомість врахування «здорового глузду»

Касаційний суд уже звертав увагу, що автономія волі та приватний інтерес є «підвалинами» сучасного приватного права.

прийняття спадщини, згода іншого співвласника на розпорядження спільним майном, одностороння відмова від договору. При вчиненні одностороннього правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Між цим така сторона може бути представлена декількома особами, прикладом чого може виступати видання довіреності двома та більше особами, спільний заповіт подружжя та ін. Аналіз розуміння як правочину, так і одностороннього правочину свідчить, що односторонні правочини: є вольовими діями суб'єкта; вчиняються суб'єктами для здійснення своїх цивільних прав і виконання обов'язків; спрямовані

(засади розумності) дозволяє стверджувати й про те, що навіть один спадкоємець, який прийняв спадщину, може надати письмову згоду на прийняття спадщини для спадкоємця, який пропустив строк на прийняття спадщини.

КІС зауважив, що «як свідчить буквальне тлумачення положень частини другої статті 1 272 ЦК законодавець конструює загальне правило так, що допускає надання письмової згоди на прийняття спадщини саме кількома спадкоємцями, для спадкоємця, який пропустив строк на прийняття спадщини; натомість врахування засади розумності дозволяє стверджувати й

про те, що навіть один спадкоємець, який прийняв спадщину, може надати письмову згоду на прийняття спадщини для спадкоємця, який пропустив строк на прийняття спадщини; в тому разі, якщо один спадкоємець, який прийняв спадщину, надає письмову згоду на прийняття спадщини, то в такому разі згода є одностороннім правочином».

Щодо відмови від згоди на подання заяви про прийняття спадщини

Особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд (частина перша статті 12 ЦК України). Для приватного права априорі притаманна диспозитивність, яка проявляється, зокрема, в тому, що особа, з урахуванням принципу свободи правочину, сама вирішує вчинити чи не вчинити певний правочин (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 6 липня 2022 року в справі № 303/2983/19 (провадження № 61-4745св21); постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 29 січня 2024 року в справі № 369/7921/21 (провадження № 61-5293сво23); постанову Верховного Суду в складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 3 червня 2024 року в справі № 712/3590/22 (провадження № 61-14297сво23)).

Залежно від сприйняття волі сторони одностороннього правочину такі правочини поділяються на:

- суто односторонні – не адресовані нікому та без потреби в прийнятті їх іншою (іншими) особою. До них, зокрема, належить відмова від права власності, відмова від спадщини, прийняття спадщини;
- такі, що розраховані на їх сприйняття іншими особами, до яких можливо віднести, зокрема, оголошення конкурсу, публічну обіцянку винагороди, відмову від спадщини на користь іншої особи, видачу довіреності, видачу векселя, розміщення цінних паперів, односторонню відмову від договору (див., зокрема, постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 листопада 2021 року в справі № 357/15284/18 (провадження № 61-13518св21); постанову Верховного Суду в складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 3 червня 2024 року в справі № 712/3590/22 (провадження № 61-14297сво23)).

Особа, яка вчинила односторонній правочин, має право відмовитися від нього, якщо інше не встановлено законом. Якщо такою відмовою від правочину порушено права іншої особи, ці права підлягають захисту (частина перша статті 214 ЦК України).

Особливості одностороннього правочину

Якщо правочин односторонній, тобто його вчинення відбувалося за волею однієї особи, немає жодних перешкод у тому, щоб цю волю змінити на протилежну, відмовившись від правочину. Адже особа не зв'язана ні з ким і може поводитися в цьому питанні абсолютно вільно. Це є загальним правилом, але частина перша статті 214 ЦК передбачає, що законом може встановлюватися інше. Насамперед це буває тоді, коли односторонній правочин, від якого відмовляється особа, що його вчинила, щільно пов'язаний із двостороннім правочином.

Касаційний суд уже міркував про відмову від одностороннього правочину. Зокрема, акцентував увагу, що за загальним правилом, особа, яка вчинила односторонній правочин, може від нього відмовитися. Перешкодою для відмови від одностороннього правочину є заборона, яка визначена нормою закону (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 вересня 2023 року в справі № 501/1699/17 (провадження № 61-17764св21)).

Спадкоємець, який прийняв спадщину (особа, яка вчинила згоду) може від такої згоди відмовитися. Заборони для відмови від такого одностороннього правочину на рівні норми закону не передбачено. Оскільки такий односторонній правочин (відмова від згоди) відноситься до односторонніх пра-

вочинів, що розраховані на їх сприйняття іншою особою, то особа, яка відмовляється від надання згоди, повинна негайно повідомити про це саме особу, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємця). Очевидно, що відмова особи від надання згоди у випадку, коли на підставі згоди прийнята спадщина, хоча й не заборонена, втім не обумовлює впливу на спадкові права особи, що сприйняла таку згоду.

Висновок

КЦС зазначив, що односторонній правочин (відмова від згоди) відноситься до тих односторонніх правочинів, що розраховані на їх сприйняття іншими особами. Чи може бути таким суб'єктом, який сприймає відмову від згоди на подання заяви про прийняття спадщини, нотаріус? Нотаріуси (державні чи приватні) не є учасниками таких приватних відносин. Повідомлення нотаріуса (державного чи приватного) про вчинення такого одностороннього правочину як відмова від згоди на подання заяви про прийняття спадщини, не може породжувати для особи, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємця), відповідні правові наслідки. Якщо особа, яка відмовилася від надання згоди, то вона має повідомити про це особу, якій надано згоду на подання заяви про прийняття спадщини (чи його спадкоємця), а не нотаріуса. В такому разі відмова від згоди на подання заяви про прийняття спадщини не породжує відповідні наслідки, оскільки не сприйнята належним суб'єктом. Відмова особи від надання згоди в разі, якщо на підставі згоди прийнята спадщина, хоча й допускається, але не зумовлює впливу на спадкові права особи, що сприйняла таку згоду.

Самопредставництво юридичної особи: право чи привілей?

Як юридичні особи можуть діяти навіть за обмежених повноважень. Це не привілей – це право.

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Самопредставництво: нові нюанси старої проблеми

Сучасна юридична система України часто стикається з проблемою тлумачення повноважень осіб, які представляють інтереси юридичних осіб у суді. Це питання стає особливо важливим, коли йдеться про самопредставництво. Відповідно до останніх висновків Верховного Суду, навіть за наявності обмежень в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР), право самопредставництва юридичної особи не втрачає своєї сили. Але що насправді означає це право, і як воно може вплинути на судовий процес?

Самопредставництво юридичної особи – це не нове явище в правовій системі. Але кожен правовий прецедент розкриває все нові й нові аспекти цього інструменту. В одному зі своїх недавніх рішень Верховний Суд акцентував увагу на тому, що обмеження повноважень у реєстрі не скасовує можливості уповноваженої особи виступати від імені юридичної особи в суді. Так, наприклад у справі № 440/14831/23 апеляційний суд відмовив Державній податковій службі (ДПС) у праві на самопредставництво, аргументуючи це тим, що у витягу з ЄДР містилися обмеження повноважень особи, яка підписала апеляційну скаргу. Проте Верховний Суд дійшов іншого висновку: факт існування таких обмежень не позбавляє представника юридичної особи можливості діяти на підставі самопредставництва. Це, безумовно, є кроком до розширення прав юридичних осіб у судових процесах.

Юридична особа і її представник у суді

Щоб краще зрозуміти, як функціонує самопредставництво, варто звернути увагу на механізм, який дозволяє представнику юридичної особи брати участь у су-

довому процесі. Згідно з нормами Кодексу адміністративного судочинства (ст. 55), юридичні особи можуть брати участь у суді як через керівників, так і через інших осіб, уповноважених на представництво. Такі особи мають право самостійно діяти від імені юридичної особи, якщо це передбачено внутрішніми документами – статутом, положенням або трудовим договором.

Утім не кожне право є абсолютним. Деякі юридичні особи можуть обмежувати повноваження своїх представників у рамках конкретних дій, наприклад, у праві укласти мирову угоду або визнати позов. Ці обмеження вказуються в Єдиному державному реєстрі й можуть бути використані для уточнення меж представницьких повноважень. Проте, як вказав Верховний Суд, наявність таких обмежень не спростовує можливості уповноваженої особи діяти в рамках самопредставництва.

Межі та виклики

Одним із ключових викликів для судів є баланс між підтвердженням повноважень і забезпеченням права доступу до правосуддя.

Як наголосив Верховний Суд, суд не може відмовляти в доступі до правосуддя, якщо із поданих документів можливо встановити повноваження представника на самопредставництво. Це є важливим принципом, що запобігає надмірній формалізації та бюрократизації процесу, зберігаючи водночас прозорість та законність судочинства.

Самопредставництво є інструментом, який дозволяє юридичним особам ефективніше брати участь у судових процесах. Проте цей інструмент потребує чітких правил і належного тлумачення для уникнення зловживань чи помилкових відмов. Як засвідчив останній прецедент, навіть за наявності певних обмежень, право на представництво залишається невід'ємним аспектом діяльності юридичної особи.

Прецеденти, такі як справа № 440/14831/23, мають глибоке значення для розвитку юридичної практики України. Вони підкреслюють важливість чіткого тлумачення законодавства і захисту прав юридичних осіб у процесі судочинства. Право на самопредставництво – це не просто формальність, а ключовий елемент, що забезпечує ефективність і справедливість правової системи.

У сучасному світі, де юридичні особи відіграють вагомий роль у суспільстві, їхня здатність належним чином представляти свої інтереси в суді є основою правової безпеки. Це не привілей – це право. Й обмеження, зафіксовані в реєстрах, не можуть позбавити їх цього права, якщо є належні підстави для самопредставництва.

Майнові права

Чи існують шляхи виділення частки з майна, яка є у спільній частковій власності?

Апеляційний суд відмовив рівнянці у задоволенні позову про виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності. Мова про земельну ділянку, на якій розташований триквартирний житловий будинок.

Суть справи

Позивачка, всупереч нормам чинного законодавства, просила суд визнати частку спірної земельної ділянки як об'єкт самостійної власності та встановити факт переходу права користування земельною ділянкою.

Рівненський апеляційний суд переглянув апеляційну скаргу, подану позивачкою на рішення місцевого суду, яким їй відмовлено у задоволенні позову про виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності як об'єкт самостійної власності та встановлення факту переходу права користування земельною ділянкою. Вона просила оскаржувати рішення скасувати й ухвалити нове – про задоволення позову в повному обсязі. Суд апеляційної інстанції відмовив позивачці у задоволенні апеляційних вимог, вважаючи оскаржуване рішення місцевого суду законним та обґрунтованим.

Із матеріалів справи відомо, що позивачка проживає в багатоквартирному будинку та веде боротьбу за право встановити паркан на прибудинковій території з сусідами, Рівненською міською радою, Управлінням містобудування та архітектури й Управ-

лінням земельних відносин виконавчого комітету Рівненської міської ради (відповідачами у справі) з 2012 року. Існує низка судових рішень, які набрали законної сили, згідно з якими право приватної власності позивачки на спірну земельну ділянку скасоване, земельна ділянка, на якій розташований триквартирний будинок, інженерні мережі життєзабезпечення, приміщення загального користування житлового будинку фактично перебувають у спільній сумісній власності всіх мешканців будинку.

Відповідно до частин 2, 3 статті 42, пункту г частини 2, частини 3 статті 89, частини 4 статті 120, частин 1, 2 статті 198 Земельного кодексу України, земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія, що перебувають у спільній сумісній власності власників квартир та нежитлових приміщень у будинку, передаються безоплатно у власність або в постійне користування співвласників багатоквартирного будинку в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Порядок використання земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належ-

ні до них будівлі, споруди та прибудинкові території, визначається співвласниками. Володіння, користування чи розпорядження земельною ділянкою спільної сумісної власності здійснюється за договором або законом. У разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю або споруду кількома особами, право на земельну ділянку визначається пропорційно до часток осіб у праві власності на житло будинку, будівлі або споруди.

Позиція апеляційного суду

З огляду на такі обставини та в силу положень ст. 382 Цивільного кодексу України, вимога щодо виділення частини земельної ділянки в об'єкт самостійної власності позивачки суперечать нормам чинного законодавства, а відтак не може бути задоволена. Відхиляючи апеляційну скаргу, апеляційний суд також врахував, що позивачка безперешкодно користується прибудинковою територією житлового будинку, в якому знаходиться її квартира, тобто її права на спільну сумісну власність не порушені.

Оцінивши встановлені обставини справи в сукупності з нормами закону, що їх регулюють та врахувавши судові рішення, які набрали законної сили, і предметом розгляду яких були спірні правовідносини між сторонами, колегія суддів дійшла переконання про відсутність належних та достовірних доказів винних дій відповідачів у перешкоджанні позивачці щодо вільного володіння її власністю та користування прибудинковою земельною ділянкою з визначеними розмірами, оскільки факт користування позивачкою всією земельною ділянкою житлового будинку встановлено рішенням суду, а виділення частки в цій земельній ділянці відноситься до виключної компетенції міських рад. Постанова Рівненського апеляційного суду від 3 грудня 2024 року у справі № 569/10289/22 (провадження № 22-ц/4815/1056/24).

Підготував **Артем ДМИТРЕНКО**, спеціально для ЮВУ

Витребування майна, яке не визначене індивідуально, або яке не виділено в натурі

Чи можливо витребувати в порядку статті 388 ЦК України майно, яке не визначене індивідуально, або майно, яке не виділено в натурі?

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист),

Індивідуалізація речі

Двадцятого червня Велика Палата Верховного Суду в рамках справи № 362/2707/19, провадження № 14-21цс22 (ЄДРСРУ № 111908321) досліджувала питання щодо правової можливості витребувати в порядку статті 388 ЦК України майно, яке не визначене індивідуально, або майно, яке не виділено в натурі... Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення (частина друга статті 183 ЦК України). Згідно з абзацом першим частини першої статті 184 ЦК України річ є визначеною індивідуальними ознаками, якщо вона наділена тільки їй властивими ознаками, що вирізняють її з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи таку річ.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 жовтня 2018 року у справі № 612/553/15-ц (провадження № 61-22051св18) вказано, що індивідуалізація речі – це надання певній речі (або ж наявність у неї) відмінних властивостей (рис чи характеристик), що дозволяють у необхідних випадках виділити її з числа подібних. Можливо виокремити три групи речей, визначених індивідуальними ознаками: унікальні речі, тобто єдині в своєму роді; речі, що відрізняються від подібних особливими позначеннями чи характеристиками; речі, індивідуалізовані в процесі вибору або відбору.

У постанові від 2 вересня 2015 року у справі № 6-1168ц15 Верховний Суд України зробив висновок, що витребувати можна лише індивідуально визначене майно або майно, яке виділено в натурі. Вказаний висновок неодноразово підтримував Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду в постановках від 25 січня 2018 року у справі № 520/9193/15-ц (провадження № 61-1466св18); від 2 квітня 2018 року у справі № 522/12782/15-ц (провадження № 61-

2963св18); від 21 серпня 2018 року у справі № 757/32440/15-ц (провадження № 61-14437св18); від 5 вересня 2018 року у справі № 723/1983/16-ц (провадження № 61-22402св18); від 28 лютого 2019 року у справі № 472/34/15-ц (провадження № 61-28409св18); від 20 січня 2021 року у справі № 2-4440/11 (провадження № 61-5464св20) та інших.

Водночас при вирішенні справи № 6-1203цс15 Верховний Суд України в постанові від 16 вересня 2015 року зазначив про наявність підстав для витребування у відповідача на користь фізичних осіб 54/100 частки спірного нерухомого майна згідно зі статтею 388 ЦК України. Витребовуючи частку в майні, Верховний Суд України не з'ясував, чи є це майно індивідуально визначеним або виділеним у натурі.

Про рухомі й нерухомі речі

За вимогами статті 181 ЦК України до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Рухомими речами є речі, які можна вільно перемішувати в просторі.

Враховуючи специфіку речей в обороті, володіння рухомими та нерухомими речами відрізняється: якщо для володіння першими важливо встановити факт їх фізичного утримання, то володіння другими може бути підтверджене, зокрема, фактом державної реєстрації права власності на це майно у встановленому законом порядку (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц (провадження № 14-181цс18; пункт 90)).

Цей фактичний стан володіння слід відрізнити від права володіння, яке належить власникові (частина перша статті 317 ЦК України) незалежно від того, є він фактич-

ним володільцем майна, чи ні? Тому власник не втрачає право володіння нерухожим майном у зв'язку з державною реєстрацією права власності за іншою особою, якщо остання не набула права власності. Натомість ця особа внаслідок реєстрації за нею права власності на нерухоме майно стає фактичним володільцем останнього, але не набуває право володіння, допоки право власності зберігається за попереднім володільцем. Отже, володіння нерухожим майном, яке посвідчує державна реєстрація права власності, може бути правомірним або неправомірним (законним або незаконним). Тоді як право володіння, якщо воно існує, неправомірним (незаконним) бути не може (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц (провадження № 14-2цс21; пункти 65-67); від 18 січня 2023 року у справі № 488/2807/17 (провадження № 14-91цс20; пункт 92)).

Пунктом 1 частини першої статті 2 Закону № 1952-IV встановлено, що державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Реєстрація права власності на нерухоме майно є лише офіційним визнанням права власності з боку держави. Сама державна реєстрація права власності за певною особою не є безспірним підтвердженням наявності в цієї особи права власності, але створює спростовувану презумпцію права власності такої особи (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 12 березня 2019 року у справі № 911/3594/17 (провадження № 12-234тс18)).

«Книжне володіння»

Із визнанням того, що державною реєстрацією права власності на нерухоме майно підтверджується володіння цим майном, у судову практику увійшла концепція «книжного володіння». Як уже зазначалося, власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави, заволоділа ним (стаття 387 ЦК України).

У постанові від 14 листопада 2018 року у справі № 183/1617/16 (провадження № 14-208цс18) Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що метою виндикаційного позову є забезпечення введення власника у володіння майном, якого він був незаконно позбавлений. У випадку позбавлення власника володіння нерухомим майном означене введення полягає у внесенні запису про державну реєстрацію за власником права власності на нерухоме майно (принцип реєстраційного підтвердження володіння нерухомістю).

Однією з підстав державної реєстрації права власності на нерухоме майно є рішення суду, яке набрало законної сили, щодо права власності на це майно (пункт 9 частини першої статті 27 Закону № 1952-IV). Рішення суду про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння є таким рішенням і передбачає внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. У разі задоволення позовної вимоги про витребування нерухомого майна із чужого незаконного володіння суд витребує таке майно на користь позивача, а не зобов'язує відповідача повернути це майно власникові. Таке рішення суду є підставою для внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно запису про державну реєстрацію за позивачем права власності на нерухоме майно, зареєстроване в цьому реєстрі за відповідачем.

Відповідно до статті 361 ЦК України співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Оскільки у справі, що переглядається, заявлено позов про витребування 1/2 ідеальної частки спірного будинку та земельної ділянки, наслідком задоволення позову буде внесення записів про державну реєстрацію за позивачкою права власності на 1/2 спірного будинку та 1/2 земельної ділянки. Такий висновок узгоджується з постановою Верховного Суду України від 16 вересня 2015 року у справі № 6-1203цс15, в якій витребувано від відповідача на користь позивачів 54/100 частки квартири без з'ясування, чи є це майно індивідуально визначеним або виділеним в натурі.

Виділ частки майна зі спільної часткової власності

Виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності, передбачено в статті 364, а поділ майна, що є у спільній частковій власності, врегульовано в статті 367 ЦК України. Вказане уможливується після витребування 1/2 спірного нерухомого майна на користь позивачки.

З урахуванням наведеного Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку Верховного Суду України, викладеного в постановках від 2 вересня 2015 року в справі № 6-1168цс15 та від 16 серпня 2017 року в справі № 6-54цс17, а також висновку Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного цивільного суду в постановках від 21 серпня 2018 року у справі № 757/32440/15-ц (провадження № 61-14437св18); від 5 вересня 2018 року у справі № 723/1983/16-ц (провадження № 61-22402св18) та від 20 січня 2021 року у справі № 2-4440/11 (провадження № 61-5464св20) про те, що витребувати можна лише індивідуально визначене майно або майно, яке виділено в натурі.

Висновок

Таким чином, суд має правову можливість витребувати в порядку статті 388 ЦК України майно, яке не визначене індивідуально, або майно, яке не виділено в натурі на користь позивача (без зобов'язань відповідача повернути це майно власникові), що є підставою для внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно запису про державну реєстрацію за позивачем права власності на нерухоме майно, зареєстроване в цьому реєстрі за відповідачем... і яке, в подальшому, може бути поділено/розділено між сторонами.

Чи гарантує Конституція ваше право на особистий прийом?

Стаття 40 Конституції України встановлює, що усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ,

Уповноважений Верховної Ради України
з прав людини

Відповідно до основного Закону (статті 22, 64), вказане право на звернення, включно з особистим прийомом, є непорушним навіть у період воєнного стану. Це гарантує громадянам можливість захисту своїх прав і інтересів через взаємодію з органами державної влади, місцевого самоврядування та їхніми посадовими особами.

Як забезпечується особистий прийом? На законодавчому рівні право на особистий прийом закріплено в статті 22 Закону України «Про звернення громадян». Керівники та посадові особи державних і місцевих органів зобов'язані проводити прийом громадян особисто. Важливо пам'ятати, що графік прийому визначає керівник органу, і ця інформація має бути публічно доступною. Щодо організації прийому, то громадяни можуть записатися на прийом або прийти без запису залежно від внутрішнього порядку установи; керівники відповідних органів мають право самостійно визначати дні, години та місце проведення прийому громадян.

Як проводиться особистий прийом? Реєстрація звернень: усі звернення під час прийому реєструються. Рішення на місці: якщо питання не потребує додаткових перевірок, посадова особа має вирішити його під час прийому. У складних випадках звернення розглядається в порядку письмових заяв. Форма відповіді: громадянин може обрати, отримати відповідь письмово чи усно.

Найпоширеніші порушення. Порушення права на особистий прийом можуть проявлятися в таких формах:

- відсутність графіка прийому або його нерозголошення;
- порушення встановлених днів і годин прийому;
- непроведення особистого прийому керівником установи;
- проведення прийому в незручний час або місці (наприклад, до початку робочого дня або після його закінчення; в незручному місці, куди важко дістатися тощо);
- відмова в прийомі через запровадження воєнного стану.

Як воєнний стан впливає на реалізацію цього права? Воєнний стан може ускладнювати проведення особистого прийому, але не виключає цього права. Державні органи повинні адаптувати графіки прийому та умови його проведення до поточної ситуації, не порушуючи законодавства та права людей.

Право на особистий прийом – це діалог між людьми та державою. Тож це право залишається важливим інструментом захисту прав громадян навіть у надзвичайних умовах. Органи влади мають забезпечувати його реалізацію, дотримуючись норм закону. При цьому наголошу: таке право є не лише формальністю, а й основою довіри суспільства до держави.

Українці зможуть передплатити пресу за програмою «Зимова єПідтримка»

З грудня 2024 року українці отримали можливість використати 1000 гривень державної допомоги за програмою «Зимова єПідтримка» для передплати вітчизняних газет та журналів. Укрпошта спільно з Національною спілкою журналістів України вітають урядове рішення щодо включення преси до переліку послуг програми та закликають громадян підтримати українські друковані медіа.

«Передплатити улюблені друковані видання через Укрпошту за програмою «Зимова єПідтримка» – це просто, зручно й корисно. Ви отримуєте доступ до актуальних новин і культурних подій, водночас підтримуючи українське слово. А ми доставимо ваші газети чи журнали туди, де ви є – у великі міста, маленькі села, безпечні райони чи навіть на лінію фронту. Адже Укрпошта завжди поруч, у кожному населеному пункті нашої країни», – зазначає генеральний директор Укрпошти Ігор Смілянський.

«Включення преси до програми єПідтримки – це стратегічно важливе рішення, яке допоможе зберегти й розширити читачку аудиторію друкованих медіа. В умовах війни газети та журнали виконують особливу місію з інформування суспільства, тому механізм підтримки через стимулювання читачького попиту є надзвичайно актуальним», – наголошує голова НСЖУ Сергій Томіленко.

Оформити передплату можна в будь-якому відділенні Укрпошти, повідомивши оператора про бажання використати кошти єПідтримки. Доступні варіанти передплати – від одного місяця до року, з початком доставки від січня 2025 року. Важливо, що послуга доступна по всій території України, включно з прифронтовими територіями. Укрпошта та НСЖУ закликають редакції активно інформувати читачів про нові можливості передплати та проводити роз'яснювальну роботу щодо механізму використання коштів єПідтримки.

Уточнимо, отримати «єПідтримку» можна через застосунок «Дія» або у відділеннях Укрпошти, окрім передплати преси, кошти можна використати на оплату комунальних послуг, придбання ліків, продуктів харчування та інших товарів українського виробництва. Додамо, що соціальна програма «Зимова єПідтримка» ініційована Президентом України Володимиром Зеленським і діє з грудня 2024 року.

■ РОЗ'ЯСНЕННЯ

Рада спростила процедуру компенсації за знищене майно для ВПО

Верховна Рада ухвалила закон, який спрощує для внутрішньо переміщених осіб процедуру компенсації за знищене майно.

Сталося це 19 грудня, коли депутати ухвалили в цілому закон, який спрощує для внутрішньо переміщених осіб процедуру компенсації за знищене майно (законопроект № 11161). За повідомленнями з Ради, дане рішення підтримали 292 обранців.

Серед основних змін: 1) спрощення процедури компенсації для ВПО, які не можуть зафіксувати пошкодження свого майна через бойові дії чи окупацію; 2) прирівняння пошкодженого майна до зруйнованого на цих територіях, що дозволить отримати компенсацію навіть без проведення обстеження; 3) скасування обстеження майна на територіях, де досі тривають бойові дії або окупація, для спрощення процедури.

Очікується, що це сприятиме адаптації внутрішньо переміщених осіб у нових громадах і покращенню їхніх умов життя, на-

даючи можливість швидше отримати допомогу для відновлення житла. Вказується також, що нереалізовані на допомогу ВПО 15 млрд гривень передадуть на програму «єВідновлення».

Нагадаємо також, що в листопаді минулого року Рада ухвалила закон, який має спростити переселенцям пошук житла. Передбачається, що ВПО зможуть обирати зі спеціальної інформаційної бази об'єкт, де б вони хотіли проживати.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЩУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Анжела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук;
- ▶ **Юрій ШЕМШУЧЕНКО**, академік Національної академії наук України, академік НАПрНУ

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик

Редакція газети – колективний асоційований член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник** – ТОВ «Юринком Інтер»
- ▶ **Головний редактор** Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар** Олена ДОЦЕНКО (uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу правових новин** Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичний оглядач** Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор** Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка** Дар'я КОСТЮКОВА

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо наш «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincompress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 15.1.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Стрельцов Є. Л. **Раціональний дискурс про кримінальне право:** монографія.

Юрінком Прес, 2024. 468 с.

ISBN 978-617-8498-00-9

У книзі систематизовані публікації, в яких досліджується проблема сучасного розвитку кримінального права і які були оприлюднені (надруковані) протягом останніх років у «Юридичному віснику України». Тому видання буде корисним для законотворців та їх консультантів, науковців, практиків, викладачів, докторантів й аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

Пацурківський П. П. **Мій погляд на право:** збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого Історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ РАДИТЬ: ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ

Ковальський В. С., Кулик А. Г. **Кримінальна поліція радить: як не стати жертвою злочину:** наукове-популярне видання.

Юрінком Прес, 2024. 100 с.

ISBN 5-7707-3115-X

Перед вами книга, в якій стримано, але професійно ведеться розмова з читачем. Викладені в ній правила особистої безпеки нескладні й необтяжливі, але їх дотримання допоможе уникнути можливої біди, про що слід пам'ятати всім людям. Загальнокримінальна злочинність (крадіжки, пограбування, шахрайство, зґвалтування, хуліганство тощо) як у нас, так і на Заході майже не має істотних відмінностей. Отже, і заходи запобігання їй в основному збігаються. Сподіваємось, що це видання сприятиме формуванню уважності до особистої безпеки та цивілізованих відносин між населенням і поліцією в нашій країні.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Захист прав військовослужбовців та членів їх сімей: навч.-практ. посіб. / за заг. ред. С. В. Петкова, Київ: Юрінком Інтер, 2024. 428 с.

ISBN 978-966-667-857-0

Навчально-практичний посібник є результатом системного аналізу нормативно-правової бази з питань соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей. У посібнику представлені для розгляду основні нормативно-правові акти, що регулюють питання соціального захисту військовослужбовців в умовах правового режиму воєнного стану.

Книга є унікальним комплексним виданням, створеним для забезпечення всебічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України, ветеранів та членів їхніх родин. У ньому зібрано актуальну інформацію з широкого кола питань, що стосуються фінансових, правових та психологічних аспектів військової служби. Фінансовий блок посібника детально роз'яснює порядок нарахування та виплати грошового забезпечення, одноразової грошової допомоги при звільненні, а також інші питання грошового забезпечення військових. Юридична частина містить перелік підстав для звільнення через сімейні обставини та поважні причини, а також аналіз судової практики захисту прав військовослужбовців.

Видання стане в пригоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнились, та членам їх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2024 РІК

Ініціювання справи про стягнення аліментів задля унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення про стягнення боргу є зловживанням правами	2
Апеляційне провадження підлягає закриттю, якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі, не підтвердилися	2
Направлення кільком особам судового рішення в одному конверті, навіть у разі їх проживання за однією адресою, ЦПК України не передбачено	3
Накладення державними виконавцями протягом тривалого часу арештів за відсутності відкритих виконавчих проваджень є не виправданим втручанням у права особи	4
Вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС, суд не переглядає таке рішення, зокрема не оцінює його правильність	5
Нестабільна участь матері в житті дочки через проживання на відстані та неможливість спілкування не може бути підставою для позбавлення матері батьківських прав	5
Незнання про смерть спадкодавця та перебування спадкоємця за межами країни не є поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини	6
Припинення виплати пенсії за життя спадкодавця з підстав, не передбачених законом, та неоскарження дій фонду спадкодавцем не позбавляє можливості її успадкування	6
Керівник комунального підприємства, який сам собі нараховував премії, надбавки та доплати, що було визнано корупційним правопорушенням, має повернути виплачені кошти	7
Факт самостійного виховання та утримання малолітньої дитини одним із батьків у разі смерті іншого презюмується, а тому не потребує підтвердження рішенням суду	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО – ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Щоб уникнути банкрутства тепер можлива превентивна реструктуризація	9
Військовий збір збільшено до кінця війни	9
Оплата за послуги у державних та комунальних медзакладах – тільки безготівково	10
Обмеження торгівлі алкоголем у певний період доби: затверджено Порядок	10
Споживача має бути вичерпно поінформовано про страховий продукт, банки не перевірятимуть джерел походження коштів покупців «Військових облигацій»	11
Нотаріальні контори, розташовані на тимчасово окупованих територіях, ліквідуються без передавання документів діловодства і майна	11
Пільги надаються, якщо дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців не перевищує доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу	12
Ввезення в Україну нових автомобілів – не нижче стандарту ЄВРО-6	12
Для учасників бойових дій, пенсіонерів та деяких інших категорій населення автоцивілка за 50%	13
Безоплатну правову допомогу отримують жертви злочинів на ґрунті ненависті	13
Сумісникам оплачуватимуть лікарняні та декретні	14
Автосалони не оформлятимуть на себе комісійні автомобілі	14
Україна вийшла з Угоди СНД про відвідування військових поховань і пам'яників ветеранами Великої Вітчизняної війни	15
Таємниця ухвалення судового рішення замість таємниці нарадчої кімнати	15
До рівня прожиткового мінімуму зменшать пенсії засудженим за злочини проти основ національної безпеки	16
Неточна назва товару в розрахунковому документі, що не спотворює інформації про розрахункову операцію, не робить такий документ нерозрахунковим	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2024 рік

Ініціювання справи про стягнення аліментів задля унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення про стягнення боргу є зловживанням правами

7 серпня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 501/3714/22 задовольнив касаційні скарги стягувача та приватного виконавця, які посилались на штучне створення іншого першочергового стягнення.

Жінка звернулася з позовом до колишнього чоловіка про стягнення аліментів на утримання дитини, вказавши у позові, що відповідач в добровільному порядку не надає допомогу на утримання неповнолітньої дитини.

Рішенням міського суду позовні вимоги задоволено.

Стягувач як особа, яка не брала участі у справі, подав апеляційну скаргу на рішення суду. На його думку, щоб не повертати борг, відповідач та позивач подали штучний позов про стягнення аліментів, враховуючи, що відповідач не працює та отримує пенсію по інвалідності, добровільно погодився сплачувати на утримання 18-річного сина 25 000 грн на місяць.

Ухвалою апеляційного суду апеляційне провадження закрито з тих мотивів, що оскаржуване рішення не містить будь-яких висновків щодо прав та обов'язків скаржника та не порушує його прав. Рішенням суду вирішено питання лише сторін конкретної справи щодо конкретного предмета спору.

У касаційних скаргах стягувач і приватний виконавець зазначали про відсутність спору між сторонами та його ініціювання виключно із метою запобігання стягненню боргів із відповідача на користь стягувача шляхом штучного створення іншого першочергового стягнення.

Верховний Суд вказав, що однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (п. 6 ст. 3 ЦК України) і дії учасників приватних правовідносин мають бути добросовісними.

Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах (ч. 3 ст. 13 ЦК України).

У цій справі позивачка та відповідач у процесуальних документах вказали одну й ту саму адресу.

Позивачка 25 грудня 2022 р. звернулася із позовом про стягнення аліментів. 13 лютого 2023 р. позивачка подала заяву про розгляд справи без її участі; відповідач подав заяву про розгляд справи без його участі та про визнання позову.

Апеляційний суд не врахував, що учасники цивільного обороту доволі часто намагаються використовувати правомірний цивільно-правовий інструментарій (зокрема, позов про стягнення аліментів) для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення про стягнення боргу, тобто з неправомірною метою, не для забезпечення визначеності в приватних відносинах, захисту прав та інтересів. Очевидно, що суд не є місцем для «безцеремонної процесуальної гри».

Якщо «пов'язані» чи «афілійовані» особи, наприклад, родичі, колишні члени подружжя, ініціюють, зокрема, справу про стягнення аліментів для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з-під звернення стягнення на час виконання судового рішення, якщо стягнення аліментів направлено на недопущення звернення стягнення на майно боржника, створення переваг у черговості розподілу стягнутих з боржника грошових сум, такі учасники діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора (стягувача). Тому в такому разі відбувається використання конструкції позову про стягнення аліментів не для захисту прав та інтересів і судові рішення стосуються прав та/або інтересів кредитора (стягувача).

За таких обставин апеляційний суд доводи апеляційної скарги стягувача по суті не перевіряв та зробив передчасний висновок про закриття апеляційного провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 362 ЦПК України. Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував та передав справу для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

**Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/120973758**

Апеляційне провадження підлягає закриттю, якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі, не підтвердилися

21 серпня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 464/4240/15-ц задовольнив частково касаційну скаргу позивача, якому чинили перешкоди у користуванні житловим приміщенням.

Співвласник квартири звернувся до суду з позовом до співвласниці квартири, третя особа – орган опіки та піклування районної адміністрації міської ради, про усунення перешкод в користуванні квартирою шляхом вселення та встановлення порядку користування квартирою.

Посилався на те, що на підставі договору купівлі-продажу на праві спільної часткової власності йому з відповідачкою належить по частці квартири, у якій вони проживали разом з двома малолітніми дітьми. Повернувшись додому після нетривалого перебування у лікарні він не зміг потрапити до квартири, оскільки відповідачка змінила замки на вхідних дверях. З приводу неправомірних дій відповідачки він звертався до органів поліції, де йому рекомендували звернутись з позовом до суду.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Не погодившись із вказаним судовим рішенням, відповідачка та їхній син як особа, яка не брала участі у розгляді справи, звернулися до суду з апеляційними скаргами.

**Направлення кільком особам
судового рішення в одному конверті,
навіть у разі їх проживання за однією адресою,
ЦПК України не передбачено**

21 серпня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 463/13223/21 задовольнив частково касаційну скаргу відповідачів, яким направлено копію рішення суду в одному конверті.

Міське комунальне підприємство звернулося до суду з позовом, у якому просило стягнути солідарно з відповідачів зборгованість за послуги з централізованого опалення, інфляційні втрати, 3 % річних.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження з тих мотивів, що апеляційна скарга подана зі спливом одного року з дня складення повного тексту рішення суду першої інстанції, і не встановлено обставин непереборної сили для пропуску строку на апеляційне оскарження відповідно до положень ч. 2 ст. 358 ЦПК України.

У касаційній скарзі відповідачі зазначали, що вони не були обізнані про розгляд справи, не отримали вчасно судової кореспонденції, а про ухвалені рішення про стягнення з них зборгованості дізналися після відкриття виконавчого провадження.

Верховний Суд вказав, що річний преклюзивний строк для поновлення строку на апеляційне оскарження не поширюється на учасників справи, не повідомлених про розгляд справи.

Із матеріалів справи вбачається, що рішенням районного суду справу розглянуто у порядку спрощеного позовного провадження, проте відповідачі не були повідомлені про існування цього судового провадження, були позбавлені можливості подати відзив на позовну заяву, в якому заперечити проти доводів позову із посиланням на норми права, що їх спростовують, та встановленим судом відповідно до цих норм обставини справи, що є порушенням закріпленого у ст. 12 ЦПК України принципу рівності і змагальності сторін, а також передбаченого п. 1 ст. 6 ЄКПЛ принципу про доступ до правосуддя.

Велика Палата Верховного Суду в постановях від 3 березня 2020 р. у справі № 2а-1421/10/1916 та від 22 лютого 2022 р. у справі № 642/8107/14-ц сформулювала висновок про те, що ненадання сторонам можливості подати заперечення є процедурним порушенням, а тому прийняття судом рішення у такому випадку не можна вважати справедливим.

Районний суд направив відповідачам копію рішення суду в одному конверті одним відправленням. У матеріалах справи міститься рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення, проте, хто саме із відповідачів отримав поштову кореспонденцію, встановити неможливо.

Відповідно до ч. 5 ст. 272 ЦПК України учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Тобто направлення сторонам судових рішень в одному конверті, навіть у разі проживання їх за одною адресою, ЦПК України не передбачено, оскільки це унеможлиблює підтвердження

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано в частині задоволення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою, в цій частині відмовлено у задоволенні позовних вимог. Апеляційний суд виходив з того, що суд першої інстанції ухвалив рішення про встановлення порядку користування спірною квартирою, вирішивши при цьому питання про права та обов'язки сина сторін у справі, який зареєстрований та проживає у спірній квартирі, однак не був залучений до участі у розгляді справи, що є підставою для відмови у задоволенні позову в цій частині вимог через неналежний склад осіб.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що відповідно до ст. 358 ЦК України право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою.

Зазначена норма регулює саме порядок користування спільною частковою власністю без її поділу в натурі, наслідком якого є припинення права спільної часткової власності.

Апеляційний суд не звернув увагу на ту обставину, що спір виник між співвласниками квартири, а їхні сини співвласниками спірного житлового приміщення не є.

Судом апеляційної інстанції залишено поза увагою те, що діти зареєстровані та проживають у спірній квартирі як члени сім'ї власників, однак право користування члена сім'ї

Тому висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для відмови у задоволенні позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою у зв'язку з неналежним складом осіб, які мають брати участь у розгляді справи, є передчасним.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 362 ЦПК України суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Отже суд апеляційної інстанції лише в межах відкритого апеляційного провадження має процесуальну можливість зробити висновок щодо вирішення чи не вирішення судом першої інстанції питання про права та інтереси особи, яка не брала участі у розгляді справи судом першої інстанції та подала апеляційну скаргу після спливу річного строку з дня складання повного тексту судового рішення. При цьому, якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі, не підтвердились, апеляційне провадження підлягає закриттю.

До таких висновків дійшов Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у постанові від 17 лютого 2020 р. у справі № 668/17285/13-ц.

Апеляційний суд цілком обґрунтовано відкрив апеляційне провадження за апеляційною скаргою сина сторін. Однак мав належним чином з'ясувати, чи вирішено судом першої інстанції питання щодо прав, свобод, інтересів та (або) обов'язків сина. При цьому, якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи вказаної особи не підтверджаться, апеляційному суду необхідно вирішити питання щодо можливості закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою сина з наданням оцінки доводам апеляційної скарги відповідачки.

Отже, Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою скасував, справу в цій частині направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

**Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/121204498**

отримання конкретною особою конкретного процесуального документа для подальшого відліку процесуальних строків апеляційного оскарження.

Верховний Суд у постанові від 29 травня 2024 р. у справі № 473/1467/22 сформулював висновок, що коли учасник справи не був повідомлений про розгляд справи і не отримав судового рішення, такі обставини слід вважати як пропуск строку з інших поважних причин і застосовувати до нього правило ч. 3 ст. 354 ЦПК України в сукупності із п. 1 ч. 2 ст. 358 ЦПК України, тобто без застосування річного преклюзивного строку.

Крім того, апеляційний суд не врахував, що відповідно до доданих до апеляційної скарги доказів відповідачі є інвалідами II групи, а відповідно до ст. 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю держави-учасниці забезпечують особам з інвалідністю рівний з іншими ефективний доступ до правосуддя, передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників на всіх стадіях юридичного процесу.

Таким чином, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував, справу направив до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/121204482*

Накладення державними виконавцями протягом тривалого часу арештів за відсутності відкритих виконавчих проваджень є невинуватим втручанням у права особи

28 серпня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 947/36027/21 залишив без задоволення касаційну скаргу представниці заінтересованої особи у зв'язку з невинуватим втручанням у право на мирне володіння майном боржника.

Товариство з обмеженою відповідальністю звернулося до суду зі скаргою про визнання незаконною бездіяльності відділу державної виконавчої служби та зобов'язання вчинити дії щодо зняття арештів.

Раніше ТОВ зверталось до ВДВС з вимогою негайно зняти всі накладені в рамках завершеного виконавчого провадження арешти на майно та кошти ТОВ шляхом винесення відповідних постанов, однак отримало відмови, обґрунтовані тим, що виконавче провадження знищене через закінчення трирічного терміну його зберігання.

З моменту закінчення виконавчого провадження пройшло більше п'яти років, тобто строки пред'явлення виконавчих документів до виконання, визначені Законом України «Про виконавче провадження», як в редакції, що діяла на час закінчення виконавчого провадження, так і в чинній редакції, сплинули. Тому відмова ВДВС у скасуванні арешту, накладеного на все його майно та кошти ТОВ вважало неправомірною.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін апеляційним судом, скаргу задоволено з тих мотивів, що відсутність відкритого виконавчого провадження та сплив трьох років після його закінчення свідчить про відсутність правових підстав для продовження дії арештів на майно та кошти ТОВ.

Розглянувши касаційну скаргу представниці заінтересованої особи, Верховний Суд вказав, що умови і порядок виконання рі-

шень судів та інших органів (посадових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню в разі невиконання їх в добровільному порядку, на час видачі виконавчого листа від 9 лютого 2009 р. № 2-258/08 та пред'явлення його до виконання були врегульовані Законом № 606-XIV, який втратив чинність 5 жовтня 2016 р.

З огляду на норми Закону № 606-XIV, у разі повернення виконавчого документа стягувачу, виконавче провадження не є закінченим.

Оскільки повернення виконавчого листа з підстав, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 47 Закону № 606-XIV, не позбавляє стягувача права повторно пред'явити виконавчий документ до виконання протягом строків, встановлених ст. 12 цього Закону, то на час повернення виконавчого листа стягувачу у державного виконавця були відсутні передбачені Законом підстави для зняття арешту з майна боржника.

У постановках Верховного Суду від 07 липня 2021 р. у справі № 2-356/12, від 3 листопада 2021 р. у справі № 161/14034/20, від 22 грудня 2021 р. у справі № 645/6694/15-ц, від 26 січня 2022 р. у справі № 127/1541/14-ц, від 18 січня 2023 р. у справі № 127/1547/14-ц, від 9 січня 2023 р. у справі № 2-3600/09 викладено правовий висновок про те, що наявність протягом тривалого часу нескасованого арешту на майно боржника, за умови відсутності виконавчого провадження та майнових претензій з боку стягувача, є невинуватим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном.

5 жовтня 2016 р. набрав чинності Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII «Про виконавче провадження».

Згідно з п. 5 розд. XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII виконавчі документи, видані до набрання чинності цим Законом, пред'являються до виконання у строки, встановлені цим Законом. Отже, положення цього Закону застосовуються лише до виконавчих документів, строк пред'явлення до виконання за якими не сплив на час набрання чинності цим Законом. Не передбачено зворотної дії в часі і можливості застосування норм цього Закону до виконавчих документів, строк пред'явлення до виконання яких сплив на час набрання ним чинності.

Відповідно до п. 7 розд. XIII № 1404-VIII виконавчі дії, здійснення яких розпочато до набрання чинності цим Законом, завершуються у порядку, що діяв до набрання чинності цим Законом. Після набрання чинності цим Законом 5 жовтня 2016 р. виконавчі дії здійснюються відповідно до цього Закону.

За ч. 1, 2, п. 1 ч. 4 ст. 12 Закону № 1404-VIII виконавчі документи можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох років. Строки, зазначені в частині першій цієї статті, встановлюються для виконання рішення з наступного дня після набрання ним законної сили чи закінчення строку, встановленого в разі відстрочки чи розстрочки виконання рішення, а якщо рішення підлягає негайному виконанню – з наступного дня після його прийняття. Строки пред'явлення виконавчого документа до виконання перериваються у разі пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Враховуючи викладене, оскільки виконавчий лист від 9 лютого 2009 р., на підставі якого відкрито виконавче провадження про стягнення з ТОВ грошових коштів, 28 квітня 2015 р. було повернуто стягувачу, то повторно пред'явити його до виконання стягувач міг у строк до 28 квітня 2016 р.

Отже, Верховний Суд вирішив, що оскільки зазначений виконавчий лист повторно не пред'являвся до примусового виконання і строки його пред'явлення до виконання закінчилися ще до набрання чинності Законом № 1404-VIII, суд першої інстан-

ції, з яким погодився й апеляційний суд, дійшов правильного висновку про задоволення скарги ТОВ, так як збереження арештів, накладених державними виконавцями з метою виконання судового рішення, за відсутності відкритих виконавчих проваджень та можливості продовження примусового виконання судового рішення, є невиправданим втручанням у право на мирне володіння майном боржника ТОВ.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/121295642*

Вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС, суд не переглядає таке рішення, зокрема не оцінює його правильність

19 серпня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 824/8/24 залишив без задоволення апеляційну скаргу покупця, який посилався на порушення рішенням МКАС публічного порядку України.

Продавець звернувся до апеляційного суду із заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС щодо стягнення з покупця відшкодування витрат, понесених у зв'язку з арбітражним розглядом справи, й арбітражного збору. Просив видати виконавчий лист на примусове виконання цього рішення.

Апеляційний суд заяву задовольнив з тих мотивів, що продавець звернувся із заявою у межах, передбаченого законом строку, арбітражне застереження чинне, рішення МКАС набрало законної сили, відсутні підстави для відмови у задоволенні заяви продавця. У апеляційній скарзі покупець зазначав, що рішення МКАС суперечить публічному порядку, оскільки дозволяє продавцеві утримувати кошти покупця та не повертати їх в Україну. Він не може добровільно виконати це рішення через встановлені Національним банком України обмеження суб'єктам господарювання на придбання іноземної валюти для переказу її за кордон на рахунки кредиторів-нерезидентів.

Верховний Суд нагадав, що, вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС, суд не може оцінювати його правильність по суті чи вносити будь-які зміни до його змісту, а перевіряє лише дотримання строків звернення з клопотанням, дотримання вимог процесуального закону щодо його форми і змісту та наявність обставин, які можуть бути підставою для відмови в задоволенні заяви (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 квітня 2019 р. у справі № 761/41709/17).

Застереження про публічний порядок у міжнародному праві не допускає визнання на території держави рішення МКАС, якщо внаслідок його виконання будуть вчинені дії, які прямо заборонені законом або завдають шкоду суверенітету чи безпеці держави (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 8 травня 2019 р. у справі № 761/39565/17).

Публічний порядок включає, зокрема, правила, які забезпечують фундаментальні політичні, соціальні й економічні інтереси держави (правила про публічний порядок) (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 4 березня 2024 р. у справі № 824/97/22).

Отже, Верховний Суд визнав безпідставними доводи покупця про порушення рішенням МКАС публічного порядку

України з огляду на встановлений цим рішенням обов'язок резидента України перерахувати кошти в іноземній валюті за кордон. Твердження покупця про неможливість виконати рішення МКАС у добровільному порядку через дію постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 р. «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» (обмеження на придбання іноземної валюти для переказу її за кордон) не можуть бути підставою для висновку про те, що рішення МКАС суперечить публічному порядку України. Зазначений аргумент не впливає на зобов'язання покупця. До того ж покупець жодним чином не підтвердив прагнення добровільно виконати рішення МКАС.

Не може також бути підставою для скасування ухвали апеляційного суду довід покупця про те, що рішення МКАС дозволяє продавцеві утримувати кошти покупця за замовлений товар і не повертати їх в Україну.

Рішення МКАС набрало законної сили, стало остаточним для сторін і має бути виконаним; воно ухвалене у спорі, який виник на підставі укладеного сторонами договору купівлі-продажу; вирішення цього спору у МКАС передбачене арбітражним застереженням; рішення МКАС ухвалили у межах його компетенції. Оскільки відсутні підстави для відмови у задоволенні заяви продавця, апеляційний суд обгрунтовано виснував про визнання рішення МКАС, надання дозволу на його виконання й ухвалив видати виконавчий лист.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/121104518*

Нестабільна участь матері в житті дочки через проживання на відстані та неможливість спілкування не може бути підставою для позбавлення матері батьківських прав

9 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 755/17233/16-ц залишив без задоволення касаційну скаргу позивача, який посилався на ухилення відповідачки від виконання своїх батьківських обов'язків.

Чоловік звернувся до суду із позовом до колишньої дружини про позбавлення батьківських прав відносно малолітньої дочки, посилаючись на те, що після розлучення дитина проживає разом із ним, зв'язку із матір'ю не має. При цьому мати вихованням дитини не займається, не проявляє до дівчинки материнської турботи, не цікавиться її життям та здоров'ям.

Суд першої інстанції задовольнив позов. Апеляційний суду заочне рішення районного суду скасував та ухвалив нове – про відмову у задоволенні позову з тих мотивів, що матеріали справи не містять доказів саме злісного ухилення матері від участі у вихованні своєї дочки, оскільки мати по можливості проводить дозвілля з дитиною, спілкується з нею засобами електронного зв'язку, піклується про її культурний та духовний розвиток.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 164 СК України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона/він ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розви-

ток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загально визнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, який слід розглядати як виключний і надзвичайний спосіб впливу на недобросовісних батьків.

Аналогічний правовий висновок викладено у численних постановках Верховного Суду: від 8 травня 2019 р. у справі № 409/1865/17-ц; від 2 жовтня 2019 р. у справі № 461/7387/16-ц; від 11 березня 2020 р. у справі № 638/16622/17; від 13 квітня 2020 р. у справі № 760/468/18; від 29 квітня 2020 р. у справі № 522/10703/18 та інших.

Наведене також узгоджується з правовим висновком щодо врахування найкращих інтересів дитини при розгляді справ, які стосуються прав дітей, викладеним у постанові Верховного Суду від 9 листопада 2020 р. у справі № 753/9433/17.

Рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про те, що нестабільна участь матері в житті доньки спричинена конфліктом між сторонами, проживанням відповідача на відстані від дитини.

Фізична неможливість спілкування матері з донькою через проживання на відстані один від одного не може бути підставою для позбавлення відповідача батьківських прав, а свідчить про відсутність емоційного зв'язку між ними.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122220868*

Незнання про смерть спадкодавця та перебування спадкоємця за межами країни не є поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини

9 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 619/2906/23 задовольнив касаційну скаргу дружини померлого, яка стверджувала про безпідставність визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Спадкоємиця за законом першої черги звернулася до суду з позовом, у якому просила визначити їй додатковий двомісячний строк для подання заяви про прийняття спадщини після смерті її батька, оскільки через військову агресію РФ була вимушена переїхати до Польщі, а згодом до міста Единбург (Велика Британія), де перебуває до часу звернення до суду, та про смерть батька не знала. Твердила, що син та дружина померлого, які проживали з ним, прийняли спадщину, приховавши від неї смерть батька.

Районний суд в задоволенні позову відмовив. Апеляційний суд це рішення скасував і задовольнив позов, дійшовши висно-

ву про недобросовісну поведінку інших спадкоємців та нотаріуса, які вчасно не повідомили позивачку про смерть спадкодавця, та врахувавши віддаленість місця її проживання.

У касаційній скарзі дружина померлого зазначала, що підстави, на які посилається позивачка, не є об'єктивними та непереборними труднощами, з якими закон пов'язує поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини.

Верховний Суд вказав, що правила ч. 3 ст. 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої зави; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Обґрунтовуючи поважність причин пропуску, визначеного ч. 1 ст. 1270 ЦК України строку для прийняття спадщини, позивачка посилалася на те, що про смерть батька їй відомо не було, оскільки з початком війни вона вимушена була переїхати до Великої Британії, а відповідачі не повідомили їй про смерть батька.

У постанові Верховного Суду від 11 листопада 2020 р. у справі № 750/262/20 зазначено, що неспілкування позивача зі спадкодавцем внаслідок неприязних відносин між ними, а також неознаність спадкоємця про факт смерті батька не є об'єктивними та непереборними труднощами, з якими закон пов'язує поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини.

Саме по собі незнання про смерть спадкодавця без установлення інших об'єктивних, непереборних, істотних труднощів на вчинення дій щодо прийняття спадщини не свідчить про поважність причин пропуску зазначеного строку.

Аналогічний правовий висновок викладено в постановках Верховного Суду від 30 вересня 2020 р. у справі № 635/4551/18, від 27 травня 2020 р. у справі № 336/1127/17, від 30 червня 2020 р. у справі № 431/5782/17, від 3 березня 2021 р. у справі № 145/148/20, від 21 квітня 2022 р. у справі № 296/12109/18, від 13 квітня 2023 р. у справі № 522/17537/18.

Встановивши, що позивачка є спадкоємцем за законом після смерті батька, однак заяву про прийняття спадщини у встановлений ст. 1270 ЦК України строк не подала, надавши належну правову оцінку зазначеним позивачкою підставам пропуску зазначеного строку, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для визначення додаткового строку для прийняття спадщини після смерті її батька.

Апеляційний суд помилково вважав, що вказані позивачем обставини, а саме незнання про смерть спадкодавця та перебування за межами країни, були перешкодою для звернення із заявою про прийняття спадщини до нотаріуса, а вказані нею причини пропуску строку для прийняття спадщини є поважними, внаслідок чого скасував правильне по суті рішення суду першої інстанції.

Тому Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував і залишив у силі рішення районного суду.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122253046*

Припинення виплати пенсії за життя спадкодавця з підстав, не передбачених законом, та неоскарження дій фонду спадкодавцем не позбавляє можливості її успадкування

2 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 201/11074/23 задовольнив частково касаційну скаргу

пенсійного органу, який посилався на неправильний розрахунок позивачкою заборгованості по нарахованій, але не виплаченій пенсії.

Спадкоємиця першої черги за законом після смерті батька звернулася до суду з позовом до ГУ ПФУ про стягнення недоотриманої пенсії в порядку спадкування за законом грошових коштів і витрат на поховання у загальному розмірі 1 341 545, 48 грн.

Вважала, що відповідач безпідставно зменшив суму недоотриманої пенсії та навела свої розрахунки, а також зазначала, що не отримувала допомогу на поховання батька.

Рішенням районного суду позовні вимоги задоволено, оскільки позивачка має право на отримання всієї суми пенсії, що належала пенсіонеру і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, за період з дати виникнення заборгованості по день смерті. ЦК України не визначає строк, протягом якого члени сім'ї спадкодавця мають право на одержання соціальних платежів. Суми пенсії, які перейшли у спадщину, передаються спадкоємцям у повному обсязі, без будь-яких часових обмежень. Також позивачка має право на отримання допомоги на поховання.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду в частині стягнення недоотриманої пенсії за період з 18 вересня 2019 р. до 31 липня 2021 р. у розмірі 389 984, 15 грн змінено, зменшено до 386 030, 83 грн; допомоги на поховання у розмірі 31 198, 74 грн скасовано та ухвалено у цій частині нове судове рішення про відмову у задоволенні вказаних позовних вимог.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що позивачка успадкувала належні спадкодавцю суми пенсії відповідно до ст. 1227 ЦК України у тому розмірі, у якому спадкодавець мав право на їх одержання на момент своєї смерті. Суд першої інстанції, задовольняючи вимоги позивачки про стягнення допомоги на поховання, не врахував що згідно з довідкою відповідачем позивачці було виплачено допомогу на поховання у розмірі 34 434, 44 грн.

Розглянувши касаційну скаргу ГУ ПФУ, Верховний Суд вказав, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст. 1218 ЦК України).

Аналіз приписів ст. 46 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також подібних за змістом приписів ст. 87 Закону України «Про пенсійне забезпечення» свідчить про те, що в Україні не існувало та не існує жодного строкового обмеження стосовно виплати пенсії у визначеному законодавством розмірі за минулий час, яку особа не отримувала з вини держави в особі її компетентних органів.

Приписи ч. 2, 3 ст. 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які є спеціальними стосовно правовідносин про спадкування сум пенсії, не обмежують право на отримання сум пенсії, що належала пенсіонеру і не була ним отримана у зв'язку з його смертю. Ці положення тільки визначають подію, умови, час, коло осіб і їх правове становище, предмет правовідносин, із настанням яких можлива виплата недоотриманої пенсії померлого пенсіонера.

Суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що позивачка успадкувала право на належні спадкодавцю суми пенсії на підставі ст. 1227 ЦК України у тому розмірі, у якому спадкодавець мав право на їх виплату на момент своєї смерті. Дата звернення спадкоємця до органу ПФУ не впливає на розмір виплат та не надає органам ПФУ права на обмеження цих виплат. Видача спадкоємцю свідоцтва про право на спадщину за законом, в якому зазначено менший розмір недоотриманої спадкодавцем пенсії, ніж передбачений законом, не є підставою для відмови спадкоємцю у задоволенні позову про стягнення усіх

нарахованих сум. Припинення виплати пенсії за життя спадкодавця з підстав, не передбачених законом, та неоскарження дій фонду спадкодавцем не зумовлює припинення вже призначеної пенсії і не позбавляє його спадкоємців можливості спадкувати право на її отримання.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122092236

**Керівник комунального підприємства,
який сам собі нараховував премії,
надбавки та доплати, що було
визнано корупційним правопорушенням,
має повернути виплачені кошти**

2 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 126/512/22 залишив без задоволення касаційну скаргу відповідача, який вчинив дії і прийняв рішення в умовах реального конфлікту інтересів.

Керівник окружної прокуратури в інтересах держави в особі міської ради та Комунального некомерційного підприємства «Центр первинної медико-санітарної допомоги» звернувся до суду з позовом про визнання незаконними та скасування наказів, стягнення коштів.

Позовна заява мотивована тим, що, перебуваючи на посаді головного лікаря КНП «ЦПМСД», відповідач незаконно, шляхом підписання наказів «Про преміювання», нараховував собі премії та надбавки і самостійно визначав їх розмір, тим самим завдав державі в особі міської ради, КНП «ЦПМСД» збитків у розмірі 310 019,43 грн незаконно отриманих премій та надбавок. Постановою районного суду, яка набрала законної сили, відповідача було визнано винним у вчиненні адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, відповідальність за які передбачена ч. 1, 2 ст. 172-7 КУпАП, накладено адміністративне стягнення у виді штрафу.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено. Апеляційним судом рішення районного суду скасовано та ухвалено нове, яким позов задоволено.

У касаційній скарзі відповідач зазначав, що ним не було завдано шкоди чи збитків державі, міській раді чи територіальній громаді.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 1 ст. 68 Закону України «Про запобігання корупції» фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

Оскільки питання відшкодування шкоди, завданої державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, не врегульовані спеціальними законодавчими актами, при їхньому розв'язанні треба керуватись загальними положеннями законодавства (передусім цивільного).

Статтею 22 ЦК України визначається відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, за правилами якої особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Частиною 1 ст. 1166 ЦК України визначено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а

також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Використання коштів місцевого бюджету становить суспільний інтерес та стосується прав та інтересів великого кола осіб – мешканців відповідної області.

Оскільки засновником комунального закладу та власником його майна є територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування, що фінансує і контролює діяльність такого комунального закладу, а також зобов'язаний контролювати виконання обласного бюджету, зокрема законність та ефективність використання зазначеним закладом коштів цього бюджету за договорами про закупівлю товарів, то вказаний орган місцевого самоврядування є особою, уповноваженою на вжиття заходів представницького характеру щодо захисту інтересів територіальної громади, інтереси якої є складовою інтересів держави, пов'язаних із законним та ефективним витратанням коштів обласного бюджету.

Такий правовий висновок викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 червня 2023 р. у справі № 905/1907/21.

Встановивши, що відповідач, будучи керівником – головним лікарем КНП «ЦПМСД», видав накази щодо свого преміювання і щодо встановлення надбавок і доплат до посадового окладу головного лікаря на порушення вимог законодавства та статуту підприємства, чим вчинив дії і прийняв рішення в умовах реального конфлікту інтересів, не вжив заходів щодо недопущення виникнення реального конфлікту інтересів і не повідомив про виникнення реального конфлікту інтересів, що підтверджено судовим рішенням про притягнення його до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, внаслідок якого заподіяв шкоду державі, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що він зобов'язаний відшкодувати цю шкоду, повернувши кошти КНП «ЦПМСД», засновником та власником майна якого є міська рада, яка фінансує і контролює діяльність цього комунального підприємства.

Верховний Суд зазначив, що якщо б відповідач не порушив закон, у тому числі, щодо порядку нарахування самому собі премій і надбавок, то були б відсутні підстави для задоволення позову. Відтак, порушивши закон, допустивши протиправність своїх дій, які є у причинному зв'язку із завданням державі шкоди, апеляційний суд правильно задовольнив позов прокурора.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122153609*

Факт самостійного виховання та утримання малолітньої дитини одним із батьків у разі смерті іншого презюмується, а тому не потребує підтвердження рішенням суду

18 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 754/2736/24 задовольнив частково касаційну скаргу заявника, якому було відмовлено у відкритті провадження.

Батько звернувся до суду із заявою про встановлення факту самостійного виховання та догляду малолітньої дочки без участі матері дитини.

Заяву мотивував тим, що мати дитини померла, а їх спільна дитина стала проживати разом з ним. Він самостійно та систематично здійснює виховання, догляд та матеріальне забезпечення дитини.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін апеляційним судом, відмовлено у відкритті провадження на підставі ч. 4 ст. 315 ЦПК України з тих мотивів, що із заяви, з якою заявник звернувся до суду, вбачається спір про право, оскільки зазначені заявником обставини дають підстави вважати, що вимога фактично пов'язана з виникненням, зміною або припиненням особистих майнових прав батьків дитини, які закріплені в Сімейному кодексі України. При цьому жодних обставин існування перешкод у вирішенні ним питання щодо виховання, лікування чи навчання дитини без встановлення цього факту заявником суду не зазначено і доказів такого до заяви не додано.

Розглянувши касаційну скаргу заявника, Верховний Суд нагадав, що існує два порядки (способи) встановлення фактів, що мають юридичне значення – позасудовий і судовий, які за своїм змістом є взаємовиключними.

Оскільки в СК України чітко встановлено, що сімейні права та обов'язки є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі, можна констатувати, що в силу настання певних юридичних фактів (дій чи подій), які мають бути підтверджені виключно актами цивільного стану (свідоцтво про смерть) чи рішенням суду (про позбавлення батьківських прав, визнання недієздатним, померлим, безвісно відсутнім) та позбавляють особу користуватися батьківською правосуб'єктністю, такі права та обов'язки припиняються та не потребують додаткового підтвердження того, що один із батьків самостійно виконує їх.

У ч. 1, 2 ст. 49 ЦК України передбачено, що актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Згідно зі п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Відмовляючи у відкритті провадження на підставі ч. 4 ст. 315 ЦПК України суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, вважав, що у цій справі вбачається спір про право, проте не звернув увагу на те, що мати дитини померла, що підтверджується поданими до заяви доказами, а тому батьківські права та обов'язки матері припинені. Оскільки в СК України чітко встановлено, що сімейні права та обов'язки є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі, можна констатувати, що в силу настання певних юридичних фактів (дій чи подій), які мають бути підтверджені виключно актами цивільного стану, зокрема свідоцтвом про смерть, та позбавляють особу користуватися батьківською правосуб'єктністю, такі права та обов'язки припиняються та не потребують додаткового підтвердження того, що один із батьків самостійно виконує їх. Тобто факт самостійного виховання та утримання малолітньої дитини одним з батьків у разі смерті іншого презюмується, у зв'язку з чим не потребує підтвердження рішенням суду.

За таких обставин суди не врахували, що подана заява про встановлення факту самостійного виховання та догляду дитини взагалі не підлягає судовому розгляду, а тому підставою для відмови у відкритті мав бути п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України, а не ч. 4 ст. 315 ЦПК України, як помилково вважали суди.

Тому Верховний Суд ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду змінив, виклавши їх мотивувальні частини в редакції своєї постанови.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122679560*

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Щоб уникнути банкрутства тепер можна превентивна реструктуризація

02.01.2025 р. набрав чинності Закон України від 19 вересня 2024 р. № 3985-ІХ, яким, серед іншого, до Кодексу України з процедур банкрутства уведено нову Книгу третю: «Превентивна реструктуризація» (ст.ст. 33-1 – 33-29).

Згідно з новою ст. 33-1 КУПБ Процедура превентивної реструктуризації може бути ініційована боржником – юридичною особою або фізичною особою – підприємцем, крім юридичних осіб, провадження у справах про банкрутство яких не допускається згідно з цим Кодексом, а також юридичних осіб, які надають фінансові послуги. Кредитори за зобов'язаннями боржника, члени органів управління боржника (виконавчого органу, наглядової ради тощо) або представник працівників боржника у разі наявності інформації про неплатоспроможність боржника або її загрози мають право ініціювати перед боржником питання відкриття процедури превентивної реструктуризації.

У такому разі боржник зобов'язаний розглянути таку пропозицію та прийняти вмотивоване рішення щодо ініціювання чи відмови від ініціювання процедури превентивної реструктуризації, про що боржник зобов'язаний повідомити ініціатора протягом 30 днів з дня отримання відповідного запиту від кредитора, члена органу управління боржника або представника працівників боржника.

Не можуть бути предметом превентивної реструктуризації вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами з боржником, щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати аліментів, сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, вимоги, не пов'язані з підприємницькою діяльністю фізичної особи – підприємця.

Предметом превентивної реструктуризації можуть бути грошові вимоги до боржника за зобов'язаннями, строк виконання яких настав, а також грошові вимоги до боржника за зобов'язаннями, строк виконання яких настане протягом процедури превентивної реструктуризації та внаслідок невиконання яких боржник може стати неплатоспроможним. У разі ініціювання боржником процедури превентивної реструктуризації стосовно боржника, щодо якого наявні обставини, передбачені частиною боржника, а також працівники боржника в особі представника працівників боржника, у разі якщо планом превентивної реструктуризації встановлюються, змінюються чи припиняються їхні права та інтереси.

Сторонами превентивної реструктуризації є: боржник, залучені кредитори, а щодо державних та комунальних підприємств – власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також працівники боржника в особі представника працівників боржника, у разі якщо планом превентивної реструктуризації встановлюються, змінюються чи припиняються їхні права та інтереси.

Військовий збір збільшено до кінця війни

02.01.2025 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10 жовтня 2024 р. № 4015-ІХ, яким внесено близько 70 змін до Податкового кодексу.

Серед них:

- з 1,5% до 5% збільшено військовий збір,
- запроваджено військовий збір для ФОПів – 1, 2 та 4 груп у розмірі 10% від мінімальної зарплати (тобто 800 грн); для ФОПів 3 групи та юридичних осіб 3 групи на єдиному податку – 1% від бази оподаткування.

Згідно з абз. 5 пп. 1.3 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу з 1 січня року, наступного за роком, в якому буде припинено або скасовано воєнний стан, ставка військового збору знову становитиме 1,5 %.

Згідно з новою редакцією 51.1 Податкового кодексу платники податків, у тому числі податкові агенти, платники єдиного внеску, зобов'язані подавати контролюючим органам у строки, встановлені цим Кодексом для податкового місяця, податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску.

Закон про ліквідацію МСЕК набрав чинності

02.01.2025 р. набрав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи» 19 грудня 2024 р. № 4170-ІХ.

Законом унормовано заміну Медико-соціальної експертної комісії експертними командами з оцінювання повсякденного функціонування особи.

Також згідно із затвердженою ним новою редакцією ст. 69 Основ законодавства України про охорону здоров'я під час проведення медичної експертизи з тимчасової непрацездатності встановлюються факт і тривалість тимчасової непрацездатності, що підтверджується медичним висновком про тимчасову непрацездатність, який формується в електронній системі охорони здоров'я (або листком непрацездатності, виданим у паперовій формі).

За новою редакцією ст. 31 Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» застрахована особа має право у встановленому законом порядку оскаржити рішення органів медико-соціальної експертизи та результати оцінювання повсякденного функціонування особи щодо присвоєння групи інвалідності (раніше таким право також було наділено органи Пенсійного фонду – ред.).

Оплата за послуги у державних та комунальних медзакладах – тільки безготівково

02.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб» від 5 липня 2024 р. № 781.

Нею установлено, що:

1) заклади охорони здоров'я, що діють в організаційно-правовій формі державної або комунальної установи, можуть провадити додаткову (господарську) діяльність, передбачену їх статутами, і самостійно встановлювати плату за неї;

2) у державних та комунальних закладах охорони здоров'я: – перелік послуг з медичного обслуговування населення, що можуть надаватися за плату від юридичних і фізичних осіб, їх вартість оприлюднюються на веб-сайті закладу охорони здоров'я та розміщуються на інформаційних стендах всередині закладу охорони здоров'я;

– перелік послуг з медичного обслуговування населення, що надаються закладом охорони здоров'я для пацієнтів безоплатно, за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, зокрема в межах програми державних гарантій медичного обслуговування населення, оприлюднюються на веб-сайті закладу охорони здоров'я та розміщуються на інформаційних стендах всередині закладу охорони здоров'я;

– надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб оформлюється відповідними підтвердними документами, вноситься до електронної системи охорони здоров'я із зазначенням джерела оплати, а розрахунок здійснюється виключно в безготівковій формі.

Обмеження торгівлі алкоголем у певний період доби: затверджено Порядок

02.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення обласними державними адміністраціями (обласними військовими адміністраціями) під час воєнного стану заборони торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, у визначений період доби» від 27 грудня 2024 р. № 1528.

Згідно із затвердженням Порядком, заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в межах відповідної території у визначений період доби встановлюється рішенням голови обласної держадміністрації (начальника обласної військової адміністрації – у разі її утворення), проект якого погоджується з відповідним військовим командуванням (оперативним командуванням), з метою забезпечення громадської безпеки і порядку.

Рішенням голови обласної держадміністрації (начальника обласної військової адміністрації – у разі її утворення) визначається період доби, на який вводиться заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також строк дії такої заборони на відповідній території. Рішення голови обласної держадміністрації (начальника обласної військової адміністрації – у разі її утворення) оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідної обласної держадміністрації (обласної військової адміністрації – у разі її утворення) та не пізніше дня оприлюднення надсилається Національній поліції, ДПС, органам місцевого самоврядування (військовим адміністраціям населених пунктів – у разі їх утворення), районним держадміністраціям (районним військовим адміністраціям – у разі їх утворення) засобами електронного (за технічної можливості) або поштового зв'язку.

Органи місцевого самоврядування (військові адміністрації населених пунктів – у разі їх утворення) на відповідній території забезпечують інформування населення та суб'єктів господарювання, які провадять господарську діяльність з реалізації алкогольних напоїв та речовин, вироблених на спиртовій основі, про встановлення заборони торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, шляхом оприлюднення відповідної інформації на своєму офіційному веб-сайті та через медіа.

Споживача має бути вичерпно поінформовано про страховий продукт, який додається до товару, та страхового посередника

02.01.2025 р. набрала чинності постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про розкриття споживачу інформації про страхового посередника та порядок реалізації страхового продукту як додаткового до інших товарів, робіт або послуг, що не є страховими, та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 26 грудня 2024 р. № 173.

Затвердженням Положенням визначено вимоги до мінімального обсягу інформації, яка надається споживачу про страхового посередника, включаючи форму та порядок розкриття такої інформації, та порядок реалізації страхового продукту, який є додатковим до інших товарів, робіт або послуг, що не є страховими.

Зокрема, страховий посередник зобов'язаний забезпечити споживача доступною та вичерпною інформацією про страхового посередника до укладення договору страхування шляхом надання посилання на таку інформацію, що розміщена на його власному вебсайті (за наявності), включаючи його мобільну версію, та в програмному застосунку (за наявності), або шляхом її надання в паперовій або електронній формі, у тому числі засобами електронної пошти, надання доступу до такої інформації через особистий кабінет споживача або в інший спосіб за домовленістю зі споживачем, за умови можливості підтвердження факту надання такої інформації споживачу.

Додатковий страховий агент зобов'язаний забезпечити споживача інформацією про страховий продукт, який є додатковим до інших товарів, робіт або послуг, що не є страховими, яка визначена цим Положенням, до укладення договору страхування шляхом надання посилання на таку інформацію, що розміщена на його власному вебсайті (за наявності), включаючи його мобільну версію, та в програмному застосунку (за наявності), або шляхом її надання в паперовій або електронній формі, у тому числі засобами електронної пошти або в інший спосіб за домовленістю зі споживачем, за умови можливості підтвердження факту надання такої інформації споживачу.

Страховий посередник до укладення договору страхування зобов'язаний надати споживачу інформацію про:

1) перелік класів страхування, за якими страховий посередник реалізує страхові продукти;

2) перелік відокремлених підрозділів страхового посередника, в яких споживач може укласти договір страхування (за наявності);

3) способи сплати страхової премії за договорами страхування на поточний рахунок страхового посередника. Така інформація надається, якщо страховий посередник відповідно до законодавства України та договору (договорів) доручення зі страховиком (страховиками) має право отримувати від споживача страхові премії на поточний рахунок страхового посередника зі

спеціальним режимом використання для цілей зарахування та перерахування страхових премій;

4) способи здійснення страховим посередником страхових виплат. Така інформація надається, якщо страховий посередник реалізує страхові продукти, які передбачають можливість зарахування та перерахування страхових виплат споживачу з поточного рахунку страхового посередника зі спеціальним режимом використання для цілей зарахування та перерахування страхових виплат;

5) перелік та порядок надання асистуючих послуг страховим посередником. Така інформація надається, якщо страховий посередник надає асистуючі послуги;

6) порядок обробки персональних даних споживачів та дії страхового посередника щодо їх захисту;

7) контакти, за якими споживач відповідно до законодавства України має право звернутися до страхового посередника, Національного банку України та інших уповноважених державних органів.

Страховий продукт, який є додатковим до інших товарів, робіт або послуг, що не є страховими, реалізується виключно шляхом укладення договору страхування, умов якого викладені в окремому примірнику та додатках до нього (за наявності), а страхова премія відповідно до умов такого страхового продукту сплачується окремо від договору або іншого документа, що підтверджує придбання відповідного товару, роботи або послуги, що не є страховою, крім випадків, коли:

1) укладення такого договору страхування є обов'язковою умовою надання іншої послуги, включаючи фінансову послугу, відповідно до законодавства України;

2) законодавством України для договору страхування, обов'язковість укладення якого визначена законом, передбачено інші вимоги до форми та/або порядку його укладення;

3) такий страховий продукт є складовою частиною одного договору разом з іншим товаром, роботою або послугою, що не є страховою.

Банки не перевірятимуть джерел походження коштів покупців «Військових облігацій»

02.01.2025 р. набрала чинності постанова Національного банку України від 20 грудня 2024 року № 153, якою затверджено Положення про порядок організації виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протязом дії воєнного стану та внесено зміни до деяких нормативно-правових актів Національного банку України.

Пунктом 1 постанови визначено, що Банки України не здійснюють заходів із перевірки джерел походження коштів, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про ПВК/ФТ) та нормативно-правовими актами Національного банку України, у разі проведення фінансових операцій з унесення клієнтами коштів готівкою з метою їх зарахування на:

1) рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України;

2) поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в Національному банку України для благодійної

допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення;

3) рахунки банків України для придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»;

4) поточний рахунок клієнта – фізичної особи в розмірі, який відповідає пороговій фінансовій операції та зазначений в статті 20 Закону про ПВК/ФТ, якщо такий клієнт не надав на вимогу банку відповідних документів або відомостей.

Згідно з п. 4 банки здійснюють спрощені заходи належної перевірки клієнтів, які проводять фінансові операції з метою придбання у власність облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» на первинному ринку (включаючи заходи щодо встановлення джерел походження коштів) для отримання відшкодування їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації», за винятком таких клієнтів, яким відповідно до вимог Закону про ПВК/ФТ обов'язково встановлюється високий ризик:

1) клієнтів, місцем проживання (перебування, реєстрації) яких є держава (юрисдикція), що не виконує чи неналежним чином виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, зацікавлених у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

2) клієнтів, включених до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції (далі – перелік осіб), клієнтів, які є представниками осіб, включених до переліку осіб, клієнтів, які прямо або опосередковано володіють або кінцевими бенефіціарними власниками яких є особи, включені до переліку осіб;

3) іноземних публічних діячів, членів їх сімей та осіб, пов'язаних із такими політично значущими особами, а також клієнтів, кінцевими бенефіціарними власниками яких є зазначені особи;

4) клієнтів, стосовно яких (кінцевих бенефіціарних власників яких) застосовані спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до статті 5 Закону України «Про санкції»;

5) клієнтів, місцем проживання (перебування, реєстрації) яких є держава, віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон.

Спрощені заходи належної перевірки не здійснюються щодо клієнтів, які проводять операції з купівлі-продажу облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» на вторинному ринку.

Водночас, визнано такою, що втратила чинність, постанову НБУ «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протязом дії воєнного стану» від 23 березня 2022 р. № 60.

Нотаріальні контори, розташовані на тимчасово окупованих територіях, ліквідуються без передавання документів діловодства і майна

03.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Змін до Правил ведення нотаріального діловодства» від 27 грудня 2024 р. № 3783/5.

Пункт 4.7 Правил доповнено новими абзацами такого змісту:

»Контора, розташована на території активних бойових дій та яка є знищеною або до якої відсутній доступ або розташована на тимчасово окупованій російською федерацією території України, включених до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 року за № 1668/39004, для яких не визначена дата завершення бойових дій та тимчасової окупації російською федерацією, ліквідується без передавання документів діловодства і майна.

Після визначення дати завершення бойових дій або тимчасової окупації російською федерацією території України, на якій були розташовані контори, ліквідовані відповідно до абзацу третього цього пункту (далі – контори, ліквідовані у спеціальному порядку), на підставі наказу територіального органу Міністерства юстиції створюється комісія з розшуку документів та майна контор, ліквідованих у спеціальному порядку.

Документи, виявлені комісією з розшуку документів та майна контор, ліквідованих у спеціальному порядку, передаються до нотаріального архіву.»

**Пільги надаються, якщо дохід сім'ї
в розрахунку на одну особу за попередні
6 місяців не перевищує доходу, який дає право
на податкову соціальну пільгу**

03.01.2024 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 389» від 31 грудня 2024 р. № 1553.

Постанову № 389 доповнено пунктом 1-1, згідно з яким у 2025 році:

1) пільги, передбачені абз. 5 ч. 5 ст. 6 Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 років» (реабілітованим особам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами), п. 11 ч. 1 та ч.ч. 2 і 3 ст. 20, п. 1 ч. 1 та ч.ч. 2 і 3 ст. 21, ч. 3 ст. 22 в частині пільг передбачених п. 11 ч. 1 ст. 20, і п. 14 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеним до категорії 1; особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеним до категорії 2; дружинам (чоловікам) померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою або опікунам (на час опікунства) дітей померлих; дружинам (чоловікам), якщо та (той) не одружилися вдруге, померлих громадян, смерть яких пов'язана з участю у ліквідації інших ядерних аварій, у ядерних випробуваннях, у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, у складанні ядерних зарядів та здійсненні на них регламентних робіт), абз. 1 і 2 п. 5 ст. 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (звільненим з військової служби особам, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби; батькам і членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби), п. 6 ч. 1 ст. 6, ст. 7 в частині пільг передбачених п. 6 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» (ветеранам військової служби, органів внутрішніх

справ, Національної поліції, податкової міліції, Бюро економічної безпеки, державної пожежної охорони, Державної кримінально-виконавчої служби, служби цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ, Національної поліції, податкової міліції, Бюро економічної безпеки, державної пожежної охорони, Державної кримінально-виконавчої служби, служби цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації), п.п. 4 – 6 ч. 1 ст.ст. 61 і 62 Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» (колишнім неповнолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 18 років) в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, створених фашистською Німеччиною та її союзниками в період Другої світової війни, а також дітям, які народилися у зазначених місцях примусового тримання їх батьків; колишнім малолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 14 років) в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин), абз. 3 ч. 10 ст. 6 Закону України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» (депортованим особам, які досягли пенсійного віку або є особами з інвалідністю), надаються за умови, що розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою;

2) положення підпункту 1 цього пункту застосовується:

з 1 січня 2025 р. – для осіб, які звернулися за наданням пільг починаючи з 1 січня 2025 р.;

**Ввезення в Україну нових автомобілів –
не нижче стандарту ЄВРО-6**

03.01.2024 р. набрав чинності Закон України від 17 грудня 2024 р. № 4144-ІХ, яким внесено зміни до Митного кодексу щодо звільнення від оподаткування ввізним митом окремих товарів оборонного призначення та Закону України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів» щодо вимог відповідності екологічним нормам.

Зокрема, новою редакцією пункту 9-27 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» МК до припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, звільнено від оподаткування ввізним митом низку складових (матеріалів, вузлів, агрегатів, устаткування та комплектувальних виробів) повітряних, наземних та водних безпілотних систем, активних засобів протидії технічним розвідкам, машин механізованого розмінування, а також систем зброї дистанційного керування та боеприпасів (які використовуються з безпілотними системами).

Змінами у статті 2 Закону України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та проведення першої державної реєстрації транспортних засобів» встановлено, що митне оформлення з метою вільного обігу та перша державна реєстрація в Україні транспортних засобів здійснюється за умови їх відповідності екологічним нормам не нижче рівня «ЄВРО-6»:

з 1 січня 2025 року – для нових транспортних засобів за кодами товарної позиції 8703 згідно з УКТ ЗЕД як вироблених в Україні, так і ввезених на митну територію України, крім транспортних засобів, вироблених в Україні або ввезених на митну територію України до 31 грудня 2024 року включно;

з 1 січня 2027 року – для транспортних засобів за кодами товарних підпозицій 8701 21-8701 29 (крім товарної підпозиції 8701 24) та кодами товарних позицій 8702, 8704, 8705 згідно з УКТ ЗЕД, крім транспортних засобів, вироблених в Україні або ввезених на митну територію України до 31 грудня 2026 року включно.

Для учасників бойових дій, пенсіонерів та деяких інших категорій населення автоцивілка за 50%

03.01.2024 р. з 1 січня 2025 р. уведено в дію новий Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 21 травня 2024 р. № 3720-ІХ.

Статтю 13 Закону встановлено, що розмір страхової премії за внутрішнім договором страхування зменшується на 50 відсотків для страхувальника, який є:

1) громадянином України – учасником бойових дій, постраждалим учасником Революції Гідності, учасником війни, особою з інвалідністю II групи, особою, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеною до I або II категорії, пенсіонером, – щодо транспортного засобу, який має робочий об'єм двигуна до 2500 сантиметрів кубічних або потужність електродвигуна до 100 кіловат включно та належить йому на праві власності, за умови керування таким транспортним засобом виключно страхувальником або особою, яка також належить до категорій, визначених цією частиною, та використання транспортного засобу без мети надання платних послуг з перевезення пасажирів та/або вантажу;

2) громадянином України – особою з інвалідністю I групи, – щодо транспортного засобу, який має робочий об'єм двигуна до 2500 сантиметрів кубічних або потужність електродвигуна до 100 кіловат включно та належить йому на праві власності (володіння), за умови керування таким транспортним засобом виключно страхувальником або іншою особою за присутності страхувальника, або особою, яка також належить до категорій, визначених цією частиною, та використання транспортного засобу без мети надання платних послуг з перевезення пасажирів та/або вантажу.

Військовослужбовці з магістерською освітою і управлінським досвідом можуть призначатися на офіцерські посади

03.01.2024 р. Президент України підписав Указ «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 31 грудня 2024 р. № 893/2024.

Новим підпунктом 8 п. 50 Положення визначено, що військове звання молодшого лейтенанта присвоюється військовослужбовцям рядового складу, сержантського та старшинського складу, які під час дії воєнного стану проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервистів в особливий період, мають вищу освіту ступеня магістра або прирівняну до неї згідно з підпунктом 2 пункту 2 розділу XV Закону України «Про вищу освіту» вищу освіту, та мають досвід роботи на керівних посадах на підприємствах, в установах та організаціях незалеж-

но від форми власності не менше двох років, з одночасним призначенням на посади осіб офіцерського складу з урахуванням потреби в офіцерах відповідної спеціальності.

Безоплатну правову допомогу отримають жертви злочинів на ґрунті ненависті

06.01.2024 р. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу» (законопроект № 11456).

Частина 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» доповнено пунктом 30, згідно з яким право на безоплатну вторинну правничу допомогу згідно з цим Законом та іншими законами мають потерпілі від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними ознаками – на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення таких кримінальних правопорушень.

Товарно-транспортна накладна відтепер не обов'язкова для тих, хто перевозить вантаж для своїх потреб за свій рахунок

06.01.2024 р. набрав чинності наказ Міністерство розвитку громад та територій України «Про затвердження Змін до Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» від 14.11.2024 № 1332.

Абзац 27 глави 1 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні викладено в новій редакції:

«Товарно-транспортна накладна – єдиний для всіх учасників транспортного процесу (крім фізичних осіб, які здійснюють перевезення вантажу за рахунок власних коштів та для власних потреб – виділено ред.) документ, призначений для обліку товарно-матеріальних цінностей на шляху їх переміщення, розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи, що може використовуватися для списання товарно-матеріальних цінностей, оприбуткування, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, який складається у паперовій та/або електронній формі та містить обов'язкові реквізити, передбачені Законом України «Про автомобільний транспорт» та цими Правилами».

Зміни щодо цього внесені і у визначення вантажовідправника та вантажоодержувача, для яких товарно-транспортна накладна лишилася обов'язковою.

Також пункт 11.1 глави 11 доповнено двома абзацами такого змісту:

«У разі виробництва та/або введення в обіг сировини, отриманої в результаті забою сільськогосподарських тварин (парнокопитних та інших копитних), товарно-транспортна накладна має містити відомості про ідентифікацію тварин, що підтверджують зв'язок між тушами, напівтушами, четвертинами, відрубками та шматками м'яса і твариною або групою тварин, від яких їх було отримано.

У разі перевезення харчових продуктів тваринного походження товарно-транспортна накладна має містити відомості про умови їх зберігання (температурний режим)».

У новій редакції викладено й форму товарно-транспортної накладної.

Сумісникам оплачуватимуть лікарняні та декретні

06.01.2024 Президент України підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування» від 18 грудня 2024 р. № 4158-IX.

Ним, серед іншого, у новій редакції викладено абз. 2. ч. 1 ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»:

«Допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), допомога по вагітності та пологах застрахованим особам (у тому числі тим, які здійснюють підприємницьку чи іншу діяльність та одночасно працюють на умовах трудового договору) надається за основним місцем роботи (діяльності) та за місцем роботи за сумісництвом (наймом) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з урахуванням особливостей для страхових випадків, передбачених абзацом третім частини третьої статті 36 цього Закону».

Згідно з новою редакцією абз. 3 ч. 3 ст. 36 Закону:

«Допомога по тимчасовій непрацездатності призначається та виплачується роботодавцем, у якого настав страховий випадок за соціальним страхуванням від нещасного випадку, у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (оподаткованого доходу). При цьому перші сімнадцять днів тимчасової непрацездатності оплачуються цим роботодавцем за рахунок коштів підприємства, установи, організації. У разі перебування потерпілого у трудових відносинах з іншими страхувальниками (у тому числі здійснення підприємницької чи іншої діяльності та одночасної праці на умовах трудового договору) за місцями роботи іншими, ніж місце роботи, на якому настав страховий випадок за соціальним страхуванням від нещасного випадку, виплачується допомога по тимчасовій непрацездатності відповідно до розділу IV «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» цього Закону в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (оподаткованого доходу) незалежно від страхового стажу» (виділ. – ред.).

Автосалони не оформлятимуть на себе комісійні автомобілі

06.01.2024 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дорожній рух» щодо удосконалення порядку здійснення оптової та роздрібною торгівлі транспортними засобами суб'єктами господарювання, які поставлені на облік у Головному сервісному центрі Міністерства внутрішніх справ України» від 17 грудня 2024 р. № 4149-IX.

Згідно із затвердженою ним новою редакцією ч. 11 ст. 34 Закону України «Про дорожній рух» суб'єкти господарювання, що здійснюють торгівлю транспортними засобами та придбали транспортний засіб, який перебував на державній реєстрації, для його наступного продажу, звільняються від обов'язку здійснення державної реєстрації такого транспортного засобу.

Після ч. 11 ст. 34 доповнено новою частиною:

«Перед відчуженням транспортного засобу суб'єкту господарювання, що здійснює торгівлю транспортними засобами, власник такого транспортного засобу зобов'язаний зняти його з обліку. Транспортні засоби, зняті з обліку для відчуження суб'єкту господарювання, що здійснює торгівлю транспортними засобами, щодо яких протягом десяти діб із дня зняття з обліку таким суб'єктом господарювання не надано у встановленому по-

рядку відомостей про їх придбання, підлягають державній реєстрації на загальних підставах» (виділ. – ред.).

В Бюро економічної безпеки заборонили катування

07.01.2024 р. набрав чинності наказ Бюро економічної безпеки України «Про внесення зміни до Правил професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України» від 4 грудня 2024 р. № 205.

Пункт 9 розділу II Правил професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України, затверджених наказом Бюро економічної безпеки України від 30 червня 2022 року № 129, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 19 серпня 2022 року за N 943/38279, доповнено новим абзацом:

«забезпечити неприпустимість катувань та інших випадків неналежного поводження з особами з урахуванням Принципів ефективного ведення опитування під час розслідування та збору інформації (Принципів Мендеса)».

Тактична й догоспітальна медична допомога – за стандартами НАТО

07.01.2024 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері національної безпеки і оборони щодо надання допомоги на догоспітальному етапі та здійснення цивільно-військового співробітництва» від 20 листопада 2024 р. № 4068-IX.

До ч. 1 ст. 1 Закону «Про оборону України» уведено нові терміни:

– тактична догоспітальна допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, у тому числі виконання медичних маніпуляцій (інтервенцій) та застосування лікарських засобів, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються особами сил оборони та сил безпеки, які пройшли відповідну підготовку або мають відповідну кваліфікацію;

– цивільно-військове співробітництво – комплекс заходів Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, щодо координації та взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами з метою створення сприятливих умов для виконання Збройними Силами України покладених на них завдань та функцій, у тому числі на території держави-агресора, а також інших заходів, спрямованих на формування у цивільного населення оборонної свідомості, готовності до національного спротиву.

Новими абзацами 21-22 ч. 2 ст. 10 Закону «Про оборону України» встановлено, що Міністерство оборони України:

– затверджує на основі стандартів Організації Північноатлантичного договору та/або стандартів, затверджених окремими державами – членами Організації Північноатлантичного договору, для сил безпеки і сил оборони таблиці матеріально-технічного оснащення, стандарти, обсяги надання тактичної догоспітальної допомоги та медичної допомоги на догоспітальному етапі, які надаються під час ведення воєнних (бойових) дій та підготовки сил безпеки і сил оборони до застосування за призначенням, а також здійснює контроль за їх додержанням;

– затверджує за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, перелік, мінімальні вимоги

та/або стандарти якості медичних виробів (виробів медичного призначення) та допоміжних засобів до них, що застосовуються силами безпеки і силами оборони для надання тактичної догоспітальної допомоги під час ведення воєнних (бойових) дій та підготовки сил безпеки і сил оборони до застосування за призначенням, на основі відповідних вимог, стандартів якості, рекомендацій або інших відповідних документів, рішень Організації Північноатлантичного договору або окремих держав – членів Організації Північноатлантичного договору (за наявності).

Україна вийшла з Угоди СНД про відвідування військових поховань і пам'яників ветеранами Великої Вітчизняної війни

08.01.2024 р. набрала чинності постанова Кабінету міністрів України «Про вихід з Угоди про відвідування військових поховань і військових пам'яників ветеранами Великої Вітчизняної війни та громадянами, прирівняними до них» від 7 січня 2024 р. № 8.

Уряд постановив вийти з Угоди про відвідування військових поховань і військових пам'яників ветеранами Великої Вітчизняної війни та громадянами, прирівняними до них, вчиненої 18 жовтня 1996 р. у м. Москва.

Міністерству закордонних справ доручено повідомити депозитарію про вихід з Угоди.

Угодою, зокрема, передбачалося сприяння організованим групам ветеранів у відвідуванні військових поховань і військових пам'яників за представництвом організацій, уповноважених на те Сторонами, оплата витрат організованих груп ветеранів за проїзд до місця перебування військових поховань і військових пам'яників, проживання, харчування і транспортне обслуговування (крім таксі).

Таємниця ухвалення судового рішення замість таємниці нарадчої кімнати

08.01.2024 р. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» від 19 грудня 2024 р. № 4173-IX (законопроект № 9445) – повідомляє Телеграм-канал Верховної Ради.

Змінами до п. 5 ч. 7 ст. 56 Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що суддя зобов'язаний не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю ухвалення судового рішення (раніше таємницю нарадчої кімнати – ред.).

До підстав дисциплінарної відповідальності судді п. 5 ч. 1 ст. 106 Закону також віднесено розголошення таємниці ухвалення судового рішення.

Відповідно, інститут процесуального права «таємниці нарадчої кімнати»

змінено на «таємниця ухвалення судового рішення» у процесуальних кодексах.

Також змінами до ст. 282 ЦПК України встановили, що за результатом заочного розгляду справи суд ухвалює скорочене заочне рішення, яке повинно містити вступну і резолютивну частини.

Після набрання чинності Законом № 4173-IX ці й інші зміни можна переглянути у текстах кодексів у системі LEX, скориставшись функцією «Показати зміни».

Під час експертизи транспортних засобів не може використовуватися зарубіжна технічна чи довідкова література в перекладі російською

08.01.2024 р. набрав наказ Міністерства юстиції України та Фонду державного майна України «Про внесення зміни до Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів» від 12 грудня 2024 р. № 15/2025.

У примітці 2 додатка 6 до Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів, затвердженої наказом Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України від 24 листопада 2003 р. № 142/5/2092, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 24 листопада 2003 р. за № 1074/8395 слова «чи російською» виключено.

Для повернення надміру сплаченого судового збору не потрібно подавати судове рішення

08.01.2024 р. набрав чинності наказ Міністерства фінансів України «Про внесення змін до Порядку повернення (перерахування) коштів, помилково або надміру зарахованих до державного та місцевих бюджетів» від 26 листопада 2024 р. № 606.

З п. 5 розд. I виключено положення про те, що повернення надміру зарахованого до бюджету судового збору здійснюється за поданням судового рішення, яке набрало законної сили.

Виключено із п. 5 абзаци 7 і 8, якими передбачалося, що:

«У разі повернення судового збору (крім помилково зарахованого) до головних управлінь Казначейства, Казначейства (у разі сплати судового збору в іноземній валюті) подається копія судового рішення, засвідчена належним чином.

Копія судового рішення, засвідчена належним чином, подається платником до відповідного головного управління Казначейства, Казначейства разом з його заявою про повернення коштів з бюджету та оригіналом або копією платіжної інструкції, яка підтверджує перерахування коштів до бюджету».

Натомість змінами до наступного абзацу визначено, що заява повернення (перерахування) коштів з бюджету має містити дату та номер судового рішення, яке набрало законної сили (у разі повернення судового збору, за виключенням помилково зарахованого).

Заборонено змінювати цільове призначення особливо цінних земель, які стали землями оборони

06.01.2024 р. набрала чинності постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 7 січня 2025 р. № 6.

Зокрема, п. 102 Порядку доповнено новим абзацом, згідно з яким внесення до Державного земельного кадастру відомостей про обмеження у використанні земель у випадку, визначеному частиною дванадцятою статті 20 Земельного кодексу України, здійснюється за заявою згідно з додатком 12 до цього Порядку особи, яка подала заяву про зміну цільового призначення земельної ділянки особливо цінних земель, земельної лісової ділянки з віднесенням її до земель оборони, до якої додається документація із землеустрою, на підставі якої здійснюється зміна цільового призначення земельної ділянки. У разі коли відпо-

відно до закону зміна цільового призначення земельної ділянки здійснюється без розроблення документації із землеустрою, до заяви додається технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель.

Пункт 121-1 Порядку доповнено абзацом такого змісту:

«Зміна цільового призначення земельних ділянок державної власності, які після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму забезпечення землями сил оборони» були віднесені до земель оборони внаслідок зміни цільового призначення земельних ділянок особливо цінних земель, земельних лісових ділянок, забороняється. Відомості про зазначену заборону вносяться до Державного земельного кадастру як відомості про обмеження у використанні земель одночасно із внесенням відомостей про віднесення відповідної земельної ділянки до земель оборони».

У новій редакції викладено Розділ 15 додатка 59 Порядку «Земельні ділянки оборони (земельні ділянки, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства)».

До рівня прожиткового мінімуму зменшать пенсії засудженим за злочини проти основ національної безпеки

09.01.2024 р. Верховна Рада прийняла за основу Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей виплати пенсій особам, які вчинили кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки, громадської безпеки, миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку (законопроект № 10355) – повідомляється на офіційному вебсайті ВР.

Зокрема, змінами до ст. 122 Кримінально-виконавчого кодексу України запропоновано встановити, що Засудженим до позбавлення волі за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 109, 110, 110-2, 111, частинами третьою – восьмою статті 111-1, статтями 111-2, 113, 114, 114-1, 258, 258-2, 258-3, 258-5, 260, 437, 438, 441, 442, 447 Кримінального кодексу України, пенсія призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та протягом строку відбування покарання пенсія призначається та виплачується в розмірі, що не перевищує розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, компенсаційних виплат, індексації та інших доплат до пенсії, доплат до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, встановлених законодавством) (виділ. – ред.).

Подібні зміни пропонується внести до ст.ст. 5, 58 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», ст.ст. 46, 47 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», ст. 86 Закону України «Про прокуратуру», низки інших норм законодавства.

При цьому у разі закриття кримінального провадження або виправдання особи, підозрюваної, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення проти основ національної безпеки, забезпечуватиметься повернення нарахованих їй сум пенсій, неотриманих за період перебування у процесуальному статусі підозрюваного чи обвинуваченого.

Неточна назва товару в розрахунковому документі, що не спотворює інформації про розрахункову операцію, не робить такий документ нерозрахунковим

08.01.2024 р. набрав чинності наказ Міністерства фінансів України «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 21 січня 2016 року № 13» від 22 листопада 2024 р. № 601.

Пункт 3 розд. I Положення про форму та зміст розрахункових документів/електронних розрахункових документів доповнено новим абзацом:

«Помилки та/або неточності в назві товару, що зазначена в розрахунковому документі, які не призводять до спотворення інформації про розрахункову операцію, не є підставою для визнання такого документа нерозрахунковим».

Згідно зі змінами у п. 4 розд. IV Положення корінець розрахункової квитанції повинен також містити рядки для записування даних про товари (послуги), де зазначають:

- в разі реалізації в роздрібній мережі підакцизних товарів – назву товару (з додатковим зазначенням марки для палива) та його вартість, серію та номер марки акцизного податку на алкогольні напої або серійний номер електронної марки акцизного податку (зазначаються у випадках, передбачених законодавством);
- в разі реалізації тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв магазинами безмитної торгівлі – вагу одиниці тютюнового виробу (зазначається для сигарил, тютюну та тютюнових виробів, що реалізуються в наборі) та кількість тютюнових виробів в одиниці товару (пачці), міцність алкогольних напоїв та об'єм (у літрах) одиниці товару (пляшки) (для алкогольних напоїв) (зазначаються магазинами безмитної торгівлі при продажу тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв).

Затверджено Порядок експортної сертифікації харчових продуктів

13.01.2024 р. набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26 липня 2024 р. № 2252, яким затверджено Порядок видачі міжнародних сертифікатів та інших документів, які вимагаються законодавством країни призначення, для вантажів з харчовими продуктами.

Порядок стосується таких міжнародних сертифікатів (п. 3 Положення):

- міжнародного сертифіката для вантажів з харчовими продуктами нетваринного походження;
- міжнародного сертифіката для вантажів з харчовими продуктами тваринного походження або з композитними продуктами;
- передекспортного міжнародного сертифіката для вантажів з харчовими продуктами.

Згідно з п. 10 Положення видача міжнародних сертифікатів або інших документів для вантажів з харчовими продуктами, що вивозяться (пересилаються) за межі митної території України, здійснюється протягом одного робочого дня з дня звернення оператора ринку, крім випадку, якщо в країні призначення вантажу вимагають проведення лабораторних досліджень (випробувань) перед відправленням зазначеного вантажу. У такому разі та за відсутності результатів лабораторних досліджень (випробувань) строк видачі міжнародного сертифіката або іншого документа може бути продовжено до дня отримання результатів зазначених лабораторних досліджень (випробувань).

